

Herinneringen uit mijne militaire loopbaan.

(*Vervolg van No. 1, blz. 12.*)

Inspectiën op de buitenposten waren, wat men noemde, de groote gebeurtenissen en menigmaal werd de tijdrekening aangegeven door: zooveel weken of maanden na het bezoek van den resident, den gewestelijken militairen-commandant, den predikant, den pastoor, enz.

Meermalen maakte ik die gewichtige gebeurtenissen mede; zij hadden uit den aard der zaak voor mij grooter beteekenis, naarmate ik in verhoogden zin onmiddellijk daarbij betrokken was.

De bezoeken van den resident waren pretjes voor de militairen; te Lahat heerschte alsdan reeds dagen te voren groote beweging; versieringen werden aangebracht, alles kreeg een verfstreek of een kalklaagje en iedereen sloofde zich uit om de geheele kolonie het meest behaaglijk aanzien te geven; bovendien werden eenige feesten op touw gezet.

Wanneer de resident van Palembang ter inspectie naar de Bovenlanden ging, vertoonde de Moesie zich in feestdos; een flotille van sierlijke bidars, met vlaggen getooid, roeide statig stroomopwaarts; vóórop de groote, sierlijke residents-bidar met vier en twintig roeiers, daarneven en daarachter die van het gevolg bestaande uit Europeesche ambtenaren en Inlandsche hoofden wier afdeelingen en marga's in oogenschouw zouden worden genomen; het was waarlijk niet onaardig die vroolijke bedrijvigheid gade te slaan.

Wanneer de reis zich van de rivier afwendde, kwamen paard of draagstoel in gebruik, waarbij het gewestelijk hoofd steeds door een vrij talrijken stoet werd vergezeld.

Het was een oude gewoonte dat de officieren der buitenposten, die paard hielden, den resident eenige palen tegemoet reden, hunne opwachting maakten en daarna diens staf vergrootten.

Bij aankomst te Lahat deed een versterkte gamelan zijn machtigen toon hooren en waren de gadessen in buitengewoon groot aantal opgekomen om den toewan-resident te eeren en een blik van welgevallen van hem te mogen opvangen.

Gedurende de inspectiedagen ontbrak het niet aan recepties, officieel vervelend en dan gewoonlijk van korten duur, ook meer intiem en langer gerekt, als de groote baas gezellig van aard was, zich niet te hoog

gevoelde om met gewone stervelingen gemoedelijk om te gaan en van plakken hield.

Een der beide residenten van mijn tijd had heel wat ondervinding in de Bovenlanden opgedaan en zich bij menige expeditie onderscheiden, ten bewijze waarvan het ridderkruis voor moed, beleid en trouw zijn borst versierde; het mocht mij gelukken hem nu en dan aan het praten te krijgen, waartoe het zien of voorbijgaan van belangrijke punten gereede aanleiding gaf. Zoo'n vertelling uit den mond van een ooggetuige heeft mij altijd bijzonder aangetrokken en gaarne verlengde ik, voor dit genot, mijn uitgeleide-rit met eenige palen.

Dominé en pastoor kwamen nu en dan met den resident mede, doch zelden te zamen. In een of ander groot gebouw, gemeenlijk in de voor-galerij van de assistent-residents woning, werd kerk gehouden, gedoopt, nu en dan lidmaten aangenomen, gevormd, enz.

Destijds liepen te Lahat nog allerlei verhalen omtrent de concurrentie, die de geestelijke heeren elkander zouden hebben aangedaan. Ik werd hieraan herinnerd, toen ik onlangs, uit de jongste verslagen over de behandeling der Indische begroting ¹⁾, het een en ander over dergelijke zaken vernam en de Minister van Koloniën, naar aanleiding van geweigerden toegang in de Minahasa aan Roomsche-Katholieke geestelijken, doodleuk in het midden bracht, dat Indië groot genoeg is om zendelingen van allerlei richting en gezindheden ruimschoots gelegenheid te geven hun leer te verkondigen, en het daarbij geheel onnoodig en verkeerd zou zijn elkander in de wielen te rijden. Was een landstreek, op eene of andere wijze, tot het Christendom bekeerd, dan scheen het ongeraden aldaar oneenigheid te stichten door het toelaten van zendelingen van andere richting.

Ik heb mij, uit de verte, verheugd over deze ruime en gemoedelijke opvatting van het zendingswerk, maar mij toch geen oogenblik ontveinsd, dat daarover nog heel wat strijd zal gevoerd worden.

Uit eigen ervaring weet ik, dat vroeger in Indië niet zelden met oneerlijke bedoelingen van godsdienst werd veranderd en vergunning tot het doopen en herdoopen van kinderen werd gegeven.

Ik heb een strafregister gezien, waarin was opgeteekend een straf, aan een Afrikaansch fuselier opgelegd, om reden: „vrij van dienst gesteld om zijn godsdienstplichten waar te nemen, dronken en ongedoopt „in de militaire kampong aangetroffen”. Tijdens een geestelijke den post bezocht, was deze fuselier overgehaald om zich te laten doopen en hem vooraf de toenmaals gebruikelijke premie uitbetaald. De man scheen zich te hebben bedacht, misschien was het hem alleen om de premie te doen geweest, hij had althans gemeend de ontvangen penningen het best in sterken drank te kunnen omzetten en was toen de geheele doopplechtigheid misgelopen. Ik geloof niet, dat thans iets dergelijks nog mogelijk zou zijn.

¹⁾ October 1900.

Op het stoomschip, dat mij van Java naar Palembang had overgevoerd, was ook een jong predikant en diens echtgenoot medegekomen, niet lang te voren uit een dorp in Drente naar Indië overgeplaatst. Palembang was zijn eerste standplaats in Insulinde en, nog in den loop van hetzelfde jaar, zagen wij dominé te Lahat verschijnen, deftig gezeten in een draagstoel. Gedurende zijn verblijf werden wij gesticht door een preek en, als gewoonlijk, werd ook een avondmaaltijd met verlengstuk te zijner eere aangelegd. Het was daarbij zoo buitengewoon gezellig, dat het ongemerkt te laat was geworden om nog naar bed te gaan, daar dominé des morgens om 5 uur zou vertrekken en wij hem, deftig te paard, uitgeleide zouden doen; ik zou daarbij het vurige, zwarte Batakkertje berijden. Toen onze paarden voorgekomen waren, wist ik onzen gast, die in zeer luchtige Indische kleeding in zijn draagstoel wilde klimmen, te belezen, eens te probeeren of het niet te paard zou gaan en zette hem op den zwarte, die onmiddellijk de vroolijkste capriolen begon te maken. Ik hield natuurlijk het paardje in den teugel en moest, tot straf voor mijne ondeugendheid, een flink eind meêdraven, vóór de kleine viervoeter weêr rustig tot staan was te brengen. De luchtige berijder had zich intusschen allesbehalve op zijn gemak gevoeld en zich aan alles, wat hij grijpen en vangen kon, vastgeklemd om in den zadel te blijven. Naar ik vernam heeft onze waarde dominé het maar bij deze enkele proef in het paardrijden gelaten.

Mijne herinneringen omtrent geestelijke heeren in Indië zijn zeer aangenaam; menig gezellig uurtje heb ik met hen mogen doorbrengen. Er is een tijd geweest, dat over de predikanten in Indië niet altijd met zoodanigen lof werd gesproken, als gewenscht, ja zelfs noodzakelijk mocht heeten; die minder gunstige opvatting was niet geheel onverdiend, al mocht zij ook slechts tegenover een klein gedeelte der geestelijken geheel gerechtvaardigd heeten. Voor een gezellig praatje, een goed glas wijn en een lang gerekt partijtje waren de meeste dier heeren altijd te vinden; goed betaald, vooral in verhouding tot de hoeveelheid werk, door hen geleverd (iedere preek kostte toenmaals een aardig sommetje), gingen verscheidene meer in het aangename gezelschapsleven dan in hun beroep op.

Zowel op Banka, als op Atjeh en in Midden-Java, ben ik herhaaldelijk met Rooms-Katholieke geestelijken in aanraking gekomen, en het is mij steeds opgevallen, dat zeer strenge opvatting van plicht en geheel wegdenken van zichzelf voortdurend bij hen op den voorgrond stonden, terwijl zij alle rusteloos en geweldig werden gedreven om de verheffing en uitbreiding der kerk als hun hoogste doel te beschouwen. De pastoor op Banka had, door het nagenoeg geheel inbrokkelen van zijn inkomen aangevuld door liefdegaven, een kerk en opleidingsgesticht voor kinderen van bekeerde Chineezzen en Inlanders weten te verkrijgen, naar ik vermeen te Soengei-Slan of op een der andere pangkals (verblijfplaatsen der mijn-arbeiders). Hij zorgde als een vader voor zijne jeugdige volgelingen, en nam zelf niet meer dan

het hoogst noodzakelijke, om des te meer aan zijne stichtingen te kunnen besteden.

Over den braven pastoor van Groot-Atjeh, met wien ik zeer bevriend was, behoef ik waarlijk niet uit te weiden; hij heeft voor de in 1884 vernieuwde kapel te Panteh-Perak (Kota-Radja) heel wat opgeofferd, en mag als een schitterend voorbeeld van zelfverloochening, verheven moed en plichtsbetrachting worden genoemd. Ook de onlangs overleden pastoor van Ambarawa, dien ik menigmaal te Poerworedjo en te Ngawie mocht ontmoeten, was algemeen bemind en gezien.

De militaire-commandant van Palembang en Onderhoorigheden moet ieder jaar alle posten inspecteeren en destijds was zulk een inspectie voor velen, inzonderheid voor de postcommandanten, een waar schrikbeeld. Over het onderwerp: „Inspecties in Indië” zou ik heel wat kunnen verhalen; met hun nasleep, de nota's van bemerkingsen, waren zij menigmaal een zeer ernstig kwaad, en dit wel om verschillende en zeer gewichtige redenen.

Bij de inspecties kwam kleingeestigheid dikwerf, geheel onbeschaamd, voor den dag en wel duidelijker, naarmate het bekend was, dat een of ander chef „afgemaakt” moest worden, zooals het toenmaals, en, naar ik vermeen, ook thans en niet alleen in Indië, genoemd wordt.

Zoo herinner ik mij, dat bij eene inspectie over een der veldbataljons te Batavia, nadat in eene vereeniging der officieren verschillende reglementen, gedurende eenige achtereenvolgende uren, tot in de kleinste bijzonderheden waren uitgepluisd, de luitenants vertrekken konden en daarna aan den oudsten kapitein, een man van meer dan veertig jaren met ongeveer twintig dienstjaren als officier, werd verzocht een geweer uit elkander te nemen in de voorgeschrevene volgorde, de hoofd- en verdere onderdeelen op te noemen en daarna het wapen wederom in elkander te zetten. Vragen als: „hoeveel gleuven bevinden zich in het gevest van een kapmes?” enz., behoorden tot de gebruikelijke, terwijl velddienst en tactiek onaangeroerd bleven, om nog niet eens te spreken over strategie, legerverpleging, enz.

Nog niet meer dan een vijftiental jaren geleden, duurde de inspectie over een zeker depôt-bataljon op Java twee en twintig dagen en liep de nota van bemerkingsen over een vierhonderdtal punten. De toenmalige bataljons-commandant vertelde mij, dat met het afschrijven dier nota voor de compagnieën (ik meen zes in getal), de beantwoording door de onderdeelen, het verzamelen der antwoorden en de samenstelling van het eind-antwoord, maanden gemoeid zouden zijn en gedurende dien tijd aan bijna niets anders zou gedacht worden.

Door gemelde reuzen-uiting was eindelijk de inspectie- en nota-woede in Indië voorgoed veroordeeld; kort daarna verscheen de Algemeene Order, waarbij bevolen werd, dat voor den vervolge geene nota's meer mochten worden ingegeven, de bemerkingsen mondeling moesten worden medegedeeld, en alleen in buitengewone gevallen, bij zeer gunstige of hoogst ongunstige bevinding, het oordeel, en dan nog in algemeene

bewoordingen, moest worden medegedeeld. Terwijl ik dit neërschrijf, komt mij eene uiting der nota-woede in Nederland, kort na de invoering der contrôle over de inwendige administratie der korpsen, voor den geest.

Zeker contrôleur, thans in ruste, scheen wellust te vinden in het zooveel mogelijk opvoeren van bemerkingen; na het contrôleeren eener regiments-administratie gaf hij eerst de algemeene bemerkingen, doch herhaalde deze daarna nog eens bij elk der onderdeelen, waardoor eene zeer lijvige nota werd verkregen, die klaarblijkelijk in de eerste plaats zijn opmerkingsgave in het meest schitterend licht moest stellen. Natuurlijk volgden dan nog op- en aanmerkingen van hooger hand, voor het meerendeel zonder nader onderzoek, dat trouwens ondoenlijk geacht mocht worden; als een bewijs daarvoor, herinner ik mij dat o.m. door den Inspecteur der Infanterie werd gesproken van een nota van bemerkingen van 50, 60, misschien wel meer folio's, doch niet over den aard dier bemerkingen (er was n.b. in de geldelijke verantwoording over drie maanden geen cent verschil gevonden), die zich dan ook bepaalden tot vormen en opvattingen, voor een groot gedeelte niet eens gedeeld en nimmer opgevolgd.

Er was toen een belangrijk te kort aan administratie-officieren, in hoofdzak ontstaan door verkeerde regeling der voorziening, en toch werden juist door den man, die verantwoordelijk mocht geacht worden te zijn voor de behoorlijke aanvulling en verdere ontwikkeling der officieren van zijn dienstvak, tot korps-commandanten de verwijten gericht over de tekortkomsten der kwartiermeesters. 't Was een meesterlijke zet, doch de toegeworpen bal werd naar de schrijftafel van den dienstchef teruggekaatst.

Om tot mijn onderwerp terug te keeren, mochten wij ons te Lahat, gedurende mijn eerste verblijfsjaar, verheugen in de komst van een chef, doorkneed in de practijk en met veel menschenkennis, die met één oogopslag meer zag dan andere gedurende een uur, omdat hij wist hoe en waar hij zien moest. De inspectie was in een paar dagen afgevoerd, de inspecteur verkreeg in dien tijd een volkomen overzicht; alles was trouwens bijzonder goed in orde.

Voor mij was deze chef, de kranige gewezen Directeur der Militaire School te Meester-Cornelis, een oud bekende; te Lahat moest ik, tot mijn leedwezen, waarnemen, dat hij de kwade gewoonten, het overmatig gebruik van snikheete thee als eenigen drank en het trotseeren der tropische hitte, nog niet had afgelegd. Hoewel uiterlijk altijd volkomen kalm en schijnbaar onvermoeid, zullen de ernstige beslommingen, onder de moeilijkste omstandigheden voor een bevelhebber denkbaar, die hem op Atjeh wachtten, bij den ongunstigen toestand van hart en zenuwen, zeker tot de bekende noodlottige ontknooping hebben bijgedragen. Hij viel op het veld van eer, te midden der uitvoering van eenen met groote zorg door hem beraamden tocht, en stierf, zonder langen of hevigen strijd, in de armen van zijn trouwen chef van den staf.

De tweede jaarlijksche inspectie was heel wat lawaai-achtiger en liep zeer ongunstig af; zij werd gehouden door een mede zeer bekend chef, later een der leiders bij de 2^e Atjeesche-Expeditie.

Onze toestand was aanmerkelijk ongunstiger geworden door de verwisseling van het bevel; dit bleek reeds gedurende de eerste uren der inspectie, toen, om zoo te zeggen, geen enkel flink en afdoend antwoord op de vele en zich voortdurend snel vermeerderende vragen van den inspecteur werd gegeven. Ik liep daarbij nog een flinke sans-prendre op.

Toen ik geen enkel goed antwoord vernam, werd het mij op een gegeven oogenblik te machtig en waagde ik mij, vóór mijn steeds weifelende compagnies-commandant kon spreken, aan eene korte, zakelijke mededeeling, geheel overeenkomstig de waarheid. Nog zie ik den verpletterenden blik, dien de inspecteur op mij wierp, en nog hoor ik de lang niet malsche vermaning, om mijn mond te houden als aan mijn kapitein iets gevraagd werd, die mij werd toegediend.

Al heel spoedig was niets meer goed; voor mij kreeg de geheele geschiedenis hierdoor een min of meer vermakelijke wending.

Toen de kapitein met zijn drie luitenants ter bijeenkomst was opgeroepen, vertelde de inspecteur ons, dat hij eens zou onderzoeken in hoeverre wij algemeen ontwikkeld waren; de proef op die ontwikkeling scheen te moeten bestaan in het beantwoorden van eenige vragen op het gebied der natuurkunde, over barometer, thermometer, telegraaf, enz., altemaal zaken, op een van ons beroep eenigszins verwijderd standpunt staande. Militaire zaken, als vraagstukken op tactisch gebied, voorzieningen ter verdediging van den ons toevertrouwd post, maatregelen bij mogelijken opstand of rustverstoringen in eigen of naburige afdelingen, verband met hoofdplaats en nevenposten, enz., enz., die, volgens mijne opvatting, in de eerste plaats ter behandeling aangewezen schenen, werden zelfs met geen enkel woord aangeroerd.

Er woei in die jaren tijdelijk een wind van zoogenaamde geleerdheid door het Indische Leger; zelfs werden te Batavia en elders pogingen aangewend om vrijwillige avond-vergaderingen voor officieren te beleggen tot het bespreken van allerlei zaken op zoogenaamd algemeen wetenschappelijk gebied. 't Had er veel van, of de militaire kundigheden wel vanzelf zouden aanwaaien, als men maar oppervlakkig over een en ander kon meepraten; van beoefening van krijgsgeschiedenis, voordrachten op dat gebied, tactische oefeningen op de kaart, al waren deze toen nog in hun geboorte, werd, voorloopig althans, niet gerept.

Onze toenmalige militaire-commandant was een groot voorstander van deze richting, dit heb ik uit zijne handelingen moeten opmaken. Hij verklaarde bitter teleurgesteld te zijn over onze ontwikkeling en wij kregen van hem een ware boetpredikatie.

Tot mijn schande moet ik bekennen, dat ik niet onder den indruk kon geraken, integendeel, ik had herhaaldelijk moeite om mijn lachlust te bedwingen, inzonderheid als ik de bedrukte gezichten mijner kameraden gadesloeg.

De inspecteur logeerde bij den assistent-resident, en, reeds lang voor zijn komst, had ik allerlei bijzonderheden omtrent hem vernomen. Hij was altijd een recht joviale, eenigszins ruwe pretmaker geweest, opgewekt te velde en in het garnizoen, en, na de kennismaking bij de verschillende maaltijden ten huize van onzen gemeenschappelijken gastheer, kon ik het denkbeeld niet van mij afzetten, dat zijn geheel optreden comedie was en hij zich in stilte verkneuterde, als hij ons schrik en ontsteltenis had aangejaagd.

Tegen mij was hij bijzonder genadig, misschien heeft hij wel begrepen, dat ik een beetje door het scherm heenzag. Wanneer ik, op de daarvoor bestemde uren, niet spoedig genoeg verscheen om een partijtje te maken, kreeg ik een briefje, waarboven „commandements-bevel” met order mij oogenblikkelijk ten huize van den assistent-resident te verwoegen, ten einde als derde of vierde man te fungeeren bij een partij hombra of quadrille. Toen hij Lahat verliet, deed ik hem een goed eind uitgeleide op den weg naar Bandar.

Nu kwam nog de nasleep van de inspectie. Niet bijzonder lang daarna ontving de postcommandant een schrijven van het Departement van Oorlog, waarin hem, naar aanleiding dier inspectie, de hoogste ontevredenheid werd betuigd. In dit schrijven heette het, dat, zoowat in elk opzicht, belangrijke tekortkomsten aan den dag waren gekomen, dat deze in de eerste plaats aan hem, maar ook aan zijne onderhebbende officieren te wijten waren; dat de officieren bovendien getoond hadden, achterlijk te zijn op wetenschappelijk gebied en alle werden aangemaand om zich met meer lust en ijver op het vervullen hunner dienstverplichtingen en het vermeerderen van hun kennis toe te leggen. De troep schoot te kort in proprieteit, geoefendheid en discipline, niet meer of niet minder, en dit was de schuld der officieren.

Dit ongunstig oordeel was niet alleen schromelijk overdreven, maar bovendien in vele opzichten volkomen ongerechtvaardigd; alle officieren werden daarbij over denzelfden kam geschoren. Voor mijn gevoel, wierp de inhoud van dit stuk een ongunstig licht over den persoon van den inspecteur, en de bewijzen voor de gegrondheid dezer opvatting zijn nog in mijn bezit.

Ik gaf mijn kapitein kennis, dat, voor mijn persoon, ik mij niet bij de zienswijze van het Departement van Oorlog wenschte neer te leggen en een verweerschrift wilde indienen. Men bracht mij waarlijk ook al aan het reclameeren, doch ik kon niet anders, daar ik toch geen enkel antwoord, zelfs niet in de beschreven wetenschappelijke bijeenkomst, was schuldig gebleven en geene bemerkings had ontvangen dan de vriendelijke sans-prendre.

Ik vond gelegenheid in mijn stuk het een en ander mede te deelen en een eenigszins ander licht te werpen op de gehouden inspectie.

Na maanden kreeg ik antwoord; mij werd medegedeeld, dat de betrokken inspecteur, bij nader onderzoek, aan het Departement van Oorlog had verklaard, dat ik in vele opzichten eene gunstige uitzondering op

de andere officieren had gemaakt en hij mij daarom eene gunstige con-
duite-beoordeeling over 1871 had doen ten deel vallen; ik heb afschrift
van dit schrijven genomen en het gewaarmerkte stuk is nog in mijn
bezit.

Toen ik een jaar daarna te Batavia kwam om naar Nederland terug
te keeren en aldaar, overeenkomstig de voorschriften, mijne opwachting
ging maken bij den Commandant der 1^e Militaire Afdeeling op Java,
mijn vroegeren Commandant op Palembang, sedert tot die waardigheid
verheven, kreeg ik het volgende te hooren: „Ga eens zitten, je hebt je
over mij beklaagd; toen ik je klacht in handen had gekregen, heb ik
het Departement van Oorlog gevraagd, of ze gek waren, want ik had
er jouw in het geheel niet mede bedoeld”.

Eene schoone verantwoording na de verpletterende verklaring omtrent
Lahat en diens geheele bezetting!

Ik heb maar niet veel geantwoord; de zaak was uit. Als het Depar-
tement van Oorlog zijn plicht heeft gedaan, zal de kolonel wel een
geheel anderen toon hebben aangeslagen en zal hem zeker aan het ver-
stand zijn gebracht, dat hij, reeds alleen door de verklaring mij betref-
fende, zichzelf een slag in het aangezicht had gegeven.

Gelukkig had ik mij de zaak niet zoo ernstig aangetrokken, dat mijne
opgewektheid er onder had geleden; toch kwamen, ook hierdoor, de
verdere reisplannen meer naar den voorgrond; bovendien kon ik mij
allerminst vereenigen met de wijze waarop het bevel over onzen post
werd gevoerd gedurende het laatste gedeelte van mijn verblijf aldaar.

Gaarne zou ik de Molukken hebben bezocht en deed daartoe ook het
verzoek, hoewel ik zoogoed als zeker kon berekenen, dat men mij,
met het oog op de weinige maanden van de vijf jaren mijner detachee-
ring over, zulk eene lange en kostbare reis niet zou toestaan.

't Kwam ook zoo uit; wel werd ik overgeplaatst, maar naar het
Garnizoens-Bataljon van Banka, waardoor alle buitengewone uitgaven
te mijnen behoefte werden vermeden.

Toen de zekerheid van weggaan was verkregen, bleek eerst hoe
zwaar het mij zou vallen de omgeving, waarin ik mij gedurende onge-
veer twee jaren zoo gelukkig had gevoeld, te moeten verlaten.

De laatste dagen te Lahat waren druk en vermoeiend; te Bandar en
Boengamas werden nog korte afscheidsbezoeken gebracht en voor het
laatst prentte ik mij nog eens de heerlijke natuurtooneelen, die ik waar-
schijnlijk nooit meer aanschouwen zou, in het geheugen.

Overal werd ik met beleefdheden en weldaden overloden en zeker
mocht ik niet het minst oprecht dankbaar zijn aan den assistent-resident,
die het beheer mijner achter te laten eigendommen op zich nemen
wilde, en hierdoor de kroon zette op zijn hartelijkheid en hulpvaar-
digheid.

Mijn vriendelijke gastheer en leidsman op alle tochten zou mij ook
nog uitgeleide doen naar Moeara-Enim; toevallig kon hij daaraan een
dienstreis verbinden.

Op een Zondagmorgen tegen 8 uur stapten wij in een prauw, die ons derwaarts zou overbrengen. De geheele kolonie deed ons uitgeleide en met een glas champagne werden mij nog eens recht hartelijke afscheidswaarden toegebracht. Ik was bepaald aangedaan en zoo lang mogelijk zocht mijn blik de vriendelijke verblijfplaats, waar ik zooveel goeds genoten had.

Dezelfde reis, die mij bij aankomst twee dagen marcheeren had gekost, volbrachten wij thans in ongeveer zes uren; om 2 uur kwamen wij te Moeara-Enim aan; wij zouden aldaar nog tot Maandagmiddag te zamen blijven. Dicht bij de samenvloeiing van Lamatang en Enim lag het raket gereed, waarop ik naar Palembang zou teruggaan. Het was een heel gevaarte, uitsluitend van bamboes en rottan vervaardigd.

Deze raketten werden in de Bovenlanden, gewoonlijk door de hoofden, tegen bepaalde prijzen geleverd; zij verschilden in grootte en constructie naarmate het gebruik, dat er van gemaakt moest worden.

In de Benedenlanden wordt weinig of geen bamboes gevonden, zoodat het aldaar zeer duur is en het gouvernement, door publieken verkoop der raketten ter hoofdplaats, gewoonlijk nog een aardig stuivertje verdient.

In de Bovenlanden, met hun prachtige bamboesbosschen, werd destijds, ter verkrijging van dit uitstekend materiaal, bijna uitsluitend kaploon en transport naar de rivieren betaald.

Menigmaal heb ik gedeelten dier bosschen doorgetrokken; zij zijn altijd uiterst vochtig en zeer koel, vervuld van het eindeloos geruisch der machtige, wapperende bamboesstoelen, die zich als ware woudreuzen ten hemel verheffen; de kleur van blad en riet loopt over alle schakeeringen van saggroen, vanaf het diep donker der onderste geledingen tot het uiterst teere der toppen en der spitse, wuivende fijne blaadjes.

Mijn raket bestond uit een zwaar bamboezen vlot, waarop eene vrij ruime woning van hetzelfde materiaal was opgericht. Het gebouwte bevatte een flinke zitkamer en een slaapkamer met brits, beide voorzien van vensters, zijnde openingen met beweegbare kleppen; verder breede rondgaande galerijen, waaronder, voor mijn gebruik, keuken, bad- en bediendekamers op beide zijden, en, aan de achterzijde, een afgesloten verblijf voor de roeiers; het geheel was met atap gedekt. De zitkamer was zoo ruim, dat, behalve een vaste tafel en eenige stoelen, alle bagage daarin plaats kon vinden en nog zeer voldoende woonruimte overschoot.

Het raket werd bestuurd door een achttal roeiers, vier vóór, vier achter; de richting werd bewaard en de wendingen verricht als op de groote houtvloten op onze rivieren, ook de lange roeispanen waren van bamboes vervaardigd.

In de fonkelnieuwe en net ingerichte contróleurswoning te Moeara-Enim brachten wij het verdere gedeelte van den Zondag aangenaam en gezellig door, ik sliep des nachts in mijn eigen bed. Maandagmorgen werd de proviand aangevuld; veel was daartoe niet noodig, want mijne lieve gastvrouw te Lahat had mij voor de reis allerlei heerlijke verras-

singen bereid; ik nuttigde nog de rijsttafel bij den contrôleur, betrok om 3 uur mijne drijvende woning en stak daarna onmiddellijk van wal.

Het spreekt vanzelf dat vooraf hartelijk afscheid werd genomen. Ik heb mijn gullen leidsman niet weêrgezien; later is hij naar Java overgeplaatst en in de Preanger-Regentschappen overleden; zijne weduwe ging daarna bij hare familie in het geliefd Palembang terug.

Voor mij bestaat geen schooner voorbeeld van echte, gulle, oprecht Indische gastvrijheid, dan die, welke mij op het stille en afgelegen Lahat van de zijde der assistent-residents familie mocht te beurt vallen.

Grootere tegenstelling in de wijze van reizen, dan stroomopwaarts per bidar en stroomafwaarts per raket, is moeilijk denkbaar: de zestien dagen lange heênreis in een betrekkelijk klein roefje, door groote warmte of vinnige muskieten gekweld, en den korten tijd van ruim vier etmalen, in een gemakkelijk, koel huisje, met zeer voldoende luchtversching door groote snelheid van beweging, terwijl de gonzende en azende insecten oneindig minder talrijk waren, omdat steeds het midden van den stroom werd gehouden. Het was mogelijk geweest een geschikten tijd voor de terugreis te kiezen, dien van lichte maan, waardoor over een gedeelte der reis ook des nachts kon worden doorgedreven, en het natuurschoon niet weinig werd verhoogd.

Wanneer ik aan dien tocht terugdenk, komen mij allerlei fantastische tafereelen uit de verhalen mijner jeugd voor den geest, en werkelijk zulk reizen bij helder maanlicht heeft iets van het glijden langs een tooverstroom.

Op het raket heb ik verschillende brieven geschreven, waarvan een enkele thans nog naast mij ligt; toen was ik geheel onder den invloed der heerlijke reis en dit straalde geheel door in den toon van het geschrevene.

De Boven-Lamatang kronkelt zich zoo sterk, dat het doorreizen gedurende de beide eerste nachten gevaar had kunnen opleveren; wij maakten daarom des avonds vast voor de doesons Oedjan-Mas en Goenong-Megang; Dinsdag haalden wij reeds een soldaten-raket in, dat Zondagmorgen van Moeara-Enim was vertrokken; daarop trof ik een Europeesch korporaal aan, die tot het detachement op den Kortenaer had behoord; hij was zwaar ziek geweest en werd uit Bandar geëvacueerd; ik kon hem nog van wat verfrisschenden, opwekkenden drank voorzien. Woensdag kwamen wij te Tjoeroep, verwisselden aldaar voor het laatst van roeiers en gingen toen, zonder eenig oponthoud, langs Beneden-Lamatang en Moesi, tot Palembang door.

Voor al op de breede Moesi was het bij helder maanlicht verrukkend schoon; alles werkte daartoe mede: het onbewolkte, schitterend verlichte hemelgewelf; de glinsterende terugkaatsing op het oppervlak van den machtigen stroom met zijne donkergroene omljsting; het geheimzinnig daarheen glijdend vlot, waarvan elke beweging ontelbare zilveren lichteffectjes op het water tooverde; de statige stilte van den nacht en de bekoring waaronder men bij dit genot geraakt.

Nog altijd blijft die reis, in scherpen omtrek en met onverflauwde kleuren, voor mijn geest zweven.

Vrijdagavond kwam ik te Palembang aan en werd aldaar in de sociëteit ontvangen. In den kraton verbleef ik nog ongeveer eene week bij eene officiersfamilie, die mij reeds maanden te voren had uitgenoodigd.

Toen het stoomschip, dat mij naar Muntok zou overvoeren, de Soen-sang had verlaten en den steven naar Banka's kust wendde, wierp ik een blik vol dankbaarheid in de richting van het gastvrije Palembang, waar ik twee gelukkige jaren van mijn leven had doorgebracht.

(Wordt vervolgd.)

De reorganisatie der Ned.-Ind. Cavalerie.

EEN LEGERBELANG?

In de hieronder volgende regelen wenschte ik eene poging te wagen, een antwoord op bovenstaande vraag te geven.

Het zal den lezer van dit Tijdschrift wel niet onbekend zijn, dat de Ned.-Ind. Cavalerie jaren lang een stiefkind geweest is — en gedeeltelijk nog is van het Indisch leger.

Na den Java-oorlog, waaraan het wapen met \pm 1000 ruiters zeer actief deelnam, ziet men de cavalerie bij alle grootere expeditiën in den Archipel slechts een zeer bescheiden deel uitmaken van de totale sterkte der expeditionaire troepenmacht. ¹⁾ En wanneer zij dan op het gevechtveld verscheen, werd zij in den regel verkeerd of niet aangewend; haar voornaamste taak was dan het vervullen van den ordonnansendienst, van het verrichten van den verkennings- en veiligheidsdienst was bijna nimmer sprake.

De krijgsgeschiedenis is daar om dit te bewijzen.

De negatieve appreciatie der cavalerie nam omstreeks 1880 zulke verhoudingen aan, dat de toenmalige Minister van Koloniën — ondanks het protest van den Commandant van het Indisch leger — eenvoudig „mir nichts dir nichts” voorstelde, de organieke sterkte van het korps met $\frac{2}{3}$ te verminderen, onder het bijna onverholen uitgesproken motief, dat men het dure korps best missen kon. Te velde werd het toch bijna niet gebruikt en in vreedestijd kon men het even goed af met een korps Inlandsche bereden politie. Natuurlijk dat zich talrijke stemmen uit het leger tegen dergelijke plannen deden hooren en ook een Nederlandsch cavalerie-officier, de toenmalige kapitein van den generalen staf DE BAS, in een krachtig gesteld pleidooi (Mil. Spect. 1880) voor de bedreigde belangen van het Indisch leger opkwam.

¹⁾ De getallen in het hier gegeven overzicht kunnen deze opinie slechts bevestigen.

		Sterkte Inf.	Sterkte Cavalerie.
1e Balische expeditie	1846	1600 man	nihil
2e „ „	1848	1600 „	27 ruiters.
3e „ „	1849	4200 „	26 „
1e Bonische „	1859	2500 „	146 „
2e „ „	1859/60	1800 „	160 „
1e Atjeh „	1873	2700 „	53 „
2e „ „	1873/74	6500 „	63 „

Bij al deze expeditiën liet de gesteldheid van het terrein de bewegingen der cavalerie toe.

Het gevolg hiervan was, dat de Minister zijn heillooze plannen gedeeltelijk liet varen en zich met eene kleinere vermindering van het effectief tevreden stelde. Enkele cijfers vinden ter toelichting hier eene plaats.

	Officieren.	Minderen.	Paarden.
De sterkte bedroeg:	42	1075	850
De sterkte had volgens den M. v. K. moeten bedragen:	13	386	333
Zij werd:	32	827	700
En bedraagt thans:	31	847	700

Ondanks het protest van zijn Chef moest het leger dus genoegen nemen met de vermindering van een zijner hoofdorganen, doch het berustte er niet in en de militaire schrijvers, die over dit onderwerp hunne gedachten geuit hebben, gaven slechts weer, wat in den loop der jaren steeds sterker gevoeld zou worden, nl. dat de inkrimping der cavalerie eene groote fout geweest was.

De kolonel COBLIJN spreekt in zijne brochure „Voorstellen in het belang van het N.-I. leger” zelfs van... „de verregaande onkunde, het „geheele gemis aan esprit militaire, welke de oorzaken moeten geweest „zijn, dat de cavalerie zoo verminderd is geworden”.

Dank zij de stemmen, welke in de laatste jaren en steeds dringender uit het wapen zelf oprezen, begon de cavalerie zich langzamerhand meer in de belangstelling der machthebbenden te verheugen en toen haar nu enkele jaren geleden de gelegenheid werd gegeven metterdaad te bewijzen: de onhoudbaarheid van de in het Ind. Veld. Voorschrift voorkomende zinsnede „Tegen den Inl. vijand worden *zelden* cavaleriepatrouilles gebezigd”, deed zij dat op zoodanige wijze, dat haar thans, en laat ons hopen voorgoed, de rechtmatige plaats is aangewezen in het troepenverband, welke haar toekomt.

Het natuurlijk gevolg van bovenstaande verandering is een voortdurend actief optreden der cavalerie op ons permanent oorlogsterrein. Atjeh geweest, doch daardoor zijn des te duidelijker de gebreken in de bestaande organisatie te voorschijn getreden en doen zich de gevolgen van de vroeger betoonde „verregaande onkunde” (zie boven) steeds sterker gevoelen.

Vrij algemeen wordt thans aangenomen, dat de sterkte der cavalerie minstens $\frac{1}{10}$ van de sterkte der infanterie moet bedragen, m. a. w. dat op elke 2 veldbataljons minstens 1 veldeskadron van 150 paarden moet aanwezig zijn. Dit minimum mag naar het mindere niet overschreden worden, wil men de operatievaardigheid der geheele strijdmacht niet in de waagschaal stellen. Voor eene behoorlijke reserve dient tevens zorg te worden gedragen (zie: Leerboek der tactiek, door HOOGEBOOM en POP).

Voor ons Indisch leger, dat voor 't grootste gedeelte voortdurend op voet van oorlog is, zou men zich dus zeker aan dit minimum van $\frac{1}{10}$

moeten houden en zou men naast de 20 aanwezige veldbataljons eene sterkte van 10 veldeskadrans van 150 paarden dus 1500 ruiters dienen te hebben. In werkelijkheid beschikt men echter tegenwoordig op het papier over 4 veldeskadrans van 128 paarden en 1 detachement van 29 paarden of totaal over 551 ruiters. Die cijfers spreken reeds.

Doch niet alleen dat er in Indië zelfs niet aan de geringst mogelijke te stellen eischen wordt voldaan, wat betreft de benoedigde sterkte aan cavalerie, maar aan een in tijd van nood te vormen reserve valt in de eerste toekomst haast niet te denken.

En deze laatste eisch klemt in Indië des te meer, omdat wij aldaar, in geval van oorlog met een buitenlandschen vijand, uitsluitend op de daar aanwezige krachten zullen zijn aangewezen; 't behoeft wel geen verder betoog, dat dan het zwakke korps spoedig als sneeuw voor de zon verdwenen zal zijn.

Maar de practijk wees bovendien reeds uit, dat, wanneer in onze tegenwoordige expeditiën tegen den Inlandschen vijand, de volgens de tactische eischen benoedigde cavalerie op het oorlogsterrein gebruikt wordt, de sterkte in de vredesgarnizoenen ternauwernood voldoende is om de geleden verliezen aan te vullen.

Wie in het moeilijk tijdperk na 29 Maart 1896 (afval v. TOEKOE OEMAR) een kijkje achter de schermen kon nemen, wist dat de betrokken cavalerie-autoriteiten ternauwernood konden voldoen aan de aanvragen om aanvulling van menschen en paarden van het oorlogsterrein inkomende. De veldeskadrans op Java waren eenvoudig de depôts van de cavalerie te Atjeh, vooral toen tijdens de Pedir-expeditie niet minder dan 1½ eskadron op het oorlogsterrein aanwezig was.

Was er toen op een ander punt van den Archipel gewapend optreden noodzakelijk geweest, dan zou men, wat de cavalerie aangaat, au bout de son latin zijn geweest.

De door het actieve optreden der cavalerie veroorzaakte verliezen, konden binnen de perken der formatie niet worden aangevuld; vooral had men groot gebrek aan paarden.

Doch er viel nog een ander, m. i. nog grooter euvel te constateren, en wel dat een dergelijke toestand verlamvend moest werken op den geest van het officierskorps, dat zich gebonden zag binnen de nauwe grenzen van eene totaal onvoldoende formatie.

Aan dien geest werd o. a. uiting gegeven nu ongeveer een jaar geleden, toen er in de „Locomotief”, een der grootste Indische dagbladen, een hoofdartikel verscheen, getiteld: „De débacle der cavalerie”, waarin op grond van cijfers en feiten de treurige toestand, waarin het wapen verkeerde, werd aangetoond.

Onnoodig te zeggen, dat dit artikel de gemoederen in beroering bracht, te meer daar het niet werd weersproken. Het artikel zelf laat ik verder onbesproken, doch zooals voor ieder die zien wilde duidelijk was, de steen was aan 't rollen gegaan. Enkele maanden daarna, dus in 't begin

van dit jaar, werden dan ook reeds door den nieuw opgetreden Chef van het wapen, voorstellen tot uitbreiding van dat wapen ingediend.

Doch door dit alles is er nog geen blijvende verandering in den toestand gekomen en hoewel de Minister v. Koloniën in de toelichting op zijne Begrooting voor 1902 spreekt van: „de cavalerie, welke overigens meer de aandacht verdient van het legerbestuur, dan het door de tegenwoordige regeling kan verwerven”, is het wapen, hoewel „dankbaar voor het betoonde vertrouwen”, nog steeds bevreesd voor den „bekwamen spoed”, waarmede in den regel voorstellen uit Indië, welke uitgaven vereischen, onder het loodje gelegd worden en blijven.

Dit opstel heeft dan ook uitsluitend ten doel de aandacht voor deze zaak levendig te houden en in ruimer kring belangstelling voor het onderwerp te wekken.

Speelt dus het geld ook bij dit legerbelang een rol, er zijn evenwel nog andere factoren in het spel, welke minstens even zwaar wegen, nl. de aanvulling van menschen en paarden, welke ook in Indië zeer veel zorg en moeite kost.

Het ontwerpen van formatiën op papier gaat zeer eenvoudig, doch wil men dat voorstellen eenige practische waarde zullen hebben, dan dient men zich tevreden te stellen — voorloopig althans — met het bereikbare, al verschilt dit dan ook aanmerkelijk met hetgeen gewenscht wordt.

Al dadelijk dient men dus af te zien van eene vermeerdering van de tegenwoordige sterkte met 6 eskadrons, om tot het gewenschte aantal van 10 te komen.

Het bereikbare zou evenwel te krijgen zijn, indien men het regiment van 4 veldeskadrons van 128 paarden en een depôt-eskadron, bracht op eene sterkte van 5 veldeskadrons van 140 paarden, 1 depôt-eskadron en 1 eskadron-ordonnansen van 128 paarden. Deze eisch kan toch zeker niet overdreven worden genoemd.

Gaan wij nu na tot welke gevolgen deze nieuwe sterkte zou leiden.

Reeds in het jaren geleden verschenen werk „Het hedendaagsche gevecht” werd betoogd, dat een veldeskadron minstens een sterkte van 140 paarden moest hebben. De majoor DE LANNOY neemt in zijne brochure „Cavalerie tegen den Inlandschen vijand” een sterkte van 32 ruiters per peloton aan, opdat de verkennings- en veiligheidsdienst naar behooren zal kunnen geschieden. Met inbegrip van de paarden der trompetters en het administratief kader, benevens van een klein % voor zieke en zwakke paarden, komt men tot een aantal van 140 paarden voor het Indische veldeskadron. Voor de 5 veldeskadrons heeft men dus 700 afgerichte paarden noodig.

Dezelfde redenen, welke in de Europeesche legers geleid hebben tot het oprichten van speciale ordonnansen-afdeelingen, golden al sedert lang ook voor het Indische leger.

Tot nu toe moet voor de behoefte aan ordonnansen te velde steeds beschikt worden over een gedeelte van de weinige cavalerie, die voor den verkennings- en veiligheidsdienst is bestemd.

Voor de sterkte van het eskadron-ordonnansen wordt de tegenwoordige eskadronssterkte: 128 paarden voldoende geacht.

Men heeft dus totaal 828 afgerichte paarden noodig.

Aannemende, dat voor geregelde aanvulling en voor recruten-onderricht $\pm \frac{1}{4}$ van de sterkte der afgerichte paarden wordt vereischt, dan dient de sterkte van het depôt-eskadron op ± 200 paarden te worden gesteld. De totale sterkte wordt dus 1028, zeg 1025 paarden.

Aangezien de tegenwoordige formatie van het regiment 700 paarden telt, zijn er dus 325 paarden dadelijk meer benoodigd en zal de jaarlijksche aanvulling ± 75 paarden meer dienen te bedragen dan thans.

De groote vraag is nu maar of deze paarden te verkrijgen zullen zijn.

Jaren lang heeft men in Indië de remonteering-kwestie op de lange baan geschoven, het was immers zoo gemakkelijk; de benoodigde paarden werden door handelaars van Soemba of van Celebes aangevoerd en door het rijk opgekocht.

Van pogingen om de Inlanders eene rationeele fokmethode te leeren, opdat hun paardenstapel niet langzamerhand in qualiteit zou achteruitgaan, werd niets vernomen. Wat dan ook verwacht werd gebeurde, ons Indisch troepenpaard ging met rasse schreden achteruit, totdat, dank zij vooral het initiatief van de particuliere vereeniging „Het Sandelhout Stamboek”, door de Regeering maatregelen werden getroffen, opdat langzamerhand de paardenstapel weder in qualiteit zou verbeteren.

Die maatregelen hier te bespreken, valt buiten het bestek van dit opstel en al is de toestand op het oogenblik bij de bereden korpsen wat de paarden aangaat nog verre van voldoende, de toekomst laat zich minder donker inzien en, wanneer men op den ingeslagen weg voort gaat, kan het geen twijfel lijden of de aanvulling van het regiment, ook volgens de voorgestelde nieuwe sterkte, is verzekerd.

Het remonte-depôt te Poerabaja in de Preanger Regentschappen telt op dit oogenblik niet minder dan 300 paarden, ter voorziening in de behoeften der bereden wapens.

Ook de voorziening in de behoefte aan manschappen voor de Indische cavalerie is niet zoo gemakkelijk.

Wanneer men het aantal minderen, benoodigd voor een eskadron van 140 paarden op 170 stelt, dan heeft men voor de 5 veldeskadrons 850 manschappen noodig. Voeg daarbij 150 man voor het op te richten ordonnansen-eskadron, dan komt men tot een totaal van 1000 afgerichte manschappen. Voor aanvulling en voor africhting der jonge paarden weer $\frac{1}{4}$ der sterkte rekenende, komt men dus tot een totaal van 1250 minderen.

De tegenwoordige sterkte bedraagt 847 minderen. Er zouden dus 400 manschappen meer benoodigd zijn. Doch hierin schuilt juist de moeilijkheid. Immers de Indische eskadrons zijn gemengd, het rechterhalf gedeelte bestaat uit Europeanen, het linkerhalf gedeelte uit Inlanders. Kon men nu de aanvulling geheel uit Inlanders doen bestaan, dan was de kwestie vrij spoedig opgelost, doch wanneer men het oordeel nagaat, door verschillende cavalerie-officieren op verschillende tijdstippen over

den Javaan als cavalerist uitgesproken, dan zal de onpartijdige lezer zonder aarzelen besluiten met te zeggen: liever geen uitbreiding dan zulk eene. Men oordeele slechts.

Luit. STATKOWSKI zegt:

„Onze cri de ralliement moet zijn: Weg met het Inlandsch element „bij de cavalerie. Laat de Javaan alles worden behalve cavalerist en „paardenbederver.” (Ind. Mil. Tijdschrift 1887).

Luit. JHR. DE LANNOY (de tegenwoordige bekende hoofdofficier) zegt: „Angst voor het paard speelt bij den Inlandschen cavalerist de „hoofdrol en het is duidelijk, dat van gesloten oefeningen, waaraan zulk „een angstig element deelneemt, niets terecht komt. Zendt een Inlandsch „cavalerist uit met het een of ander bericht, ge ziet hem van de 10 „maal, 9 maal niet meer terug.” (Ind. Mil. Tijdschrift 1887).

Ritmeester WAALEWIJN zegt:

„De grootste straf voor een Inlandsch cavalerist is paardrijden, voor „den velddienst is hij onbruikbaar.” (Ind. Mil. Tijdschrift 1895).

J. (blijkbaar een cavalerie-officier) zegt:

„De waarde van den Inlandschen cavalerist is gelijk nul.” (Ind. Mil. „Tijdschrift 1895).

Doch de Inlander heeft ook *goede* certificaten als cavalerist:

De 1^e luit. POSNO zegt:

„Inlanders zijn veelal slechte en ongeschikte cavaleristen, doch een officier berekend voor zijn taak zal hen tot eene *middelmatige* hoogte kunnen brengen.” (Ind. Mil. Tijdschr. 1896).

De 1^e luit. GROENEVELD zegt:

„Inlandsche pelotons, waaraan evenveel zorg was besteed als aan Europeesche pelotons, gaven een zeer bevredigenden indruk.” (Ind. Mil. Tijdschr. 1896).

Ziedaar dan iemand, die eens iets goeds van hen zegt, maar men zal na lezing van het bovenstaande toestemmen, dat waar in de tegenwoordige formatie van 847 man reeds 400 Inlanders begrepen zijn, het niet raadzaam zou wezen, dit aantal eenigszins beduidend te vermeerderen. Doch hier geraakt men in de impasse. Aan den eenen kant mag de uitbreiding niet te veel geld kosten, aan den anderen kant kost Europeesch personeel veel duurder dan Inlandsch personeel. Men heeft dus te kiezen tusschen een goedkoope maar slechte cavalerie en eene dure doch goede cavalerie. Voor velen kan de keuze niet moeilijk zijn. Het behoud onzer koloniën is wel eene iets grootere assurantiepremie waard.

Ten slotte nog een enkel woord over eenige algemeene belangen.

Na jaren lang nutteloos schrijven en praten, dankt de cavalerie den tegenwoordigen Gouverneur-Generaal voor zijn voorstel, waardoor het wapen eindelijk uit zijn toestand van onmondigheid verlost wordt en een eigen Chef bij het Departement van Oorlog zal krijgen.

De afdeling „personeel en militaire zaken, benevens cavalerie”, waarbij sedert de laatste 20 jaren *geen* cavalerie-officier werkzaam was, zal eindelijk van haar aanhangsel worden ontheven.

De Minister van Koloniën zegt in zijne toelichting op de begroting voor 1902 hieromtrent: „*Het wordt hoog tijd*, dat deze verandering plaats grijpt.”

Ik vermeen, dat het geheele officierskorps der cavalerie dit Zijne Excellentie nazegt, maar daarbij dan toch niet kan nalaten te vragen: „Waarom liet men het *hoog tijd* worden in stede van deze zaak *op tijd* af te doen, zooals wij steeds gevraagd hebben.”

Misschien zal het dan nu ook langzamerhand tijd worden, dat de zoo gewichtige functiën van regiments-adjutant, niet meer door jonge luitenants worden vervuld, maar, zooals het behoorde, door een ritmeester; en zullen wij het misschien nog te eeniger tijd mogen beleven, dat men het gewichtige commando over het depôt-eskadron, met alles wat daaraan annex is, niet meer opdraagt aan 1 —, zegge één ritmeester in stede van aan 1 majoor en 2 ritmeesters, zooals in Holland.

Ik hoop, dat na lezing van de voorgaande regelen, de vraag of reorganisatie der N.-I. Cavalerie een legerbelang is, niet in ontkennenden zin beantwoord zal worden. Ik vermeen zelfs, dat zij een *dringend* belang is.

'N INDISCH CAVALERIST.

Herziening der Militaire Strafrechtspleging.

In het Weekblad van het Recht van den 29^{en} November jl. komt onder den titel: „Het werkplan van den Minister van Justitie”, ten aanzien van de militaire strafrechtspleging het volgende voor.

Toen de Minister van Justitie MODDERMAN in de vergadering der Tweede Kamer van 12 Maart 1880 het woord voerde ter verdediging van het in diezelfde vergadering aangenomen, maar door de Eerste Kamer in haar vergadering van 19 April verworpen ontwerp van wet tot wijziging van art. 3 der Wet van 4 Juni 1858 (*Stbl.* N°. 45) betreffende de bezoldiging van het Hoog Militair Gerechtshof, bracht hij nog eens in herinnering het programma der toenmalige regeering ten aanzien van de militaire wetgeving. De Minister sprak o. m. als volgt: „Vraagt men hoe lang of hoe kort het nog duren zal, eer „de militaire procedure aan de orde kan komen, dan bedenke men, „dat die militaire procedure No. 4 is van het programma. Men moet „vooraf herzien het burgerlijke materiele strafregt en de burgerlijke „strafprocedure. Indien men nu aanneemt — en dan ben ik waarlijk „zoo optimistisch mogelijk —, dat de Kamer elk jaar een dezer drie „onderwerpen zal behandelen, dan zal de herziening van de militaire „procedure nog minstens drie jaren duren” ¹⁾.

Wij zijn nu niet drie maar een-en-twintig jaren verder, en alleen No. 1 van het programma is afgeloopen. Wat No. 2 betreft naderen wij vermoedelijk het einde, daar er met het oog op de door den Minister van Justitie bevestigde verklaring der Troonrede wel kans bestaat, dat het in zijn oorspronkelijken aanleg door Prof. VAN DER HOEVEN samengestelde, nu reeds een dozijn jaren oude Ontwerp van een Militair Wetboek van Strafrecht, met de Wet op de Krijgstucht, in dit zittingjaar bij de Tweede Kamer in openbare behandeling zal komen, en verder wellicht, als alles medeloopt in de Eerste Kamer, in 1902 van de parlementaire agenda zal worden afgevoerd. Dan eerst komt No. 3, de herziening der burgerlijke strafprocedure, aan de orde, waaraan echter — wij zagen het reeds — de tegenwoordige Minister niet denkt te beginnen, voordat hij met de administratieve rechtspraak gereed zal zijn. Die herziening ligt dus nog niet in de naaste toekomst, en de herziening van het militair strafproces, gesteld dat zij iets vlugger van de hand

¹⁾ Handel. Tweede Kamer 1879/80, blz. 752.

gaat dan de herziening van het materieele militaire strafrecht, in een ver verschiet.

Onder deze omstandigheden achten wij het eene onafwijsbare verplichting van den Minister van Justitie en van zijne militaire ambtgenooten om, waar nog jaren moeten verloopen eer wij alles krijgen, ons ten minste iets, van alles het hoogst noodige, te geven. Er is geen enkele reden, die er zich tegen verzet om, als men het slechts ernstig wil, in 1902 in Nederland eindelijk eens in te voeren, wat in België reeds werd ingevoerd bij een Decreet van het Voorloopig Bewind dd. 9 November 1830, uit niet meer dan 4 artikels bestaande, namelijk de openbare, mondelinge behandeling van en den rechtskundigen bijstand in alle kriegsraadzaken, en dan tevens appèl voor al die zaken, dus niet beperkt tot die, waarin de beklagde outkent, door den Overste KOOLEMANS BEIJNEN, in zijn voortreffelijk praeadvies, in 1900 aan de Nederlandsche Juristen-Vereeniging gegeven, niet ten onrechte genoemd eene premie op het liegen.

Den tekst van het Belgisch Decreet van 1830 kan men naslaan in eene ingezonden bijdrage onder het Mengelwerk van No. 5033 van het Weekblad van het Recht, waarin „Eene stem uit het leger” met kracht aandrang op het volgen van het Belgische voorbeeld in Nederland en tevens op enkele andere partieele verbeteringen onzer oude en verouderde militaire strafrechtspleging, zoolang men er ons geen nieuwe voor in de plaats geeft. Als die anonieme „stem uit het leger” heeft de Heer KOOLEMANS BEIJNEN zich 16 jaren later bekend gesteld aan het slot van zijn praeadvies, waarin hij de wenschen, door hem in 1884 in ons blad geformuleerd, met nadruk herhaalt. Het zij ons vergund onzen aandrang bij den zijnen te voegen, in de hoop, dat deze eenigen weerklank moge vinden in de volksvertegenwoordiging en in de dagbladpers.

Tot zoover het artikel in het Weekblad van het Recht, dat naar alle waarschijnlijkheid mag worden toegeschreven aan den onlangs afgetreden uitnemenden Redacteur van dat blad Mr. A. A. DE PINTO. De hoop, aan het slot van het voorafgaand geciteerde referaat voorkomende, brengt er ons toe om mede onze stem te verheffen tot steun van de verwezenlijking van een denkbeeld, dat ruim zeventig jaren geleden in België reeds practisch uitvoerbaar bleek, maar tot dusverre hier te lande, hoe krachtig ook voorgestaan en hoe noodzakelijk ook gebleken, niet in de daad omgezet is kunnen worden. Het is om die reden, dat wij hieronder nog eens doen afdrukken, wat te dien aanzien door den toenmaligen Kapitein KOOLEMANS BEIJNEN ten jare 1884 onder het pseudoniem „Eene stem uit het leger” en onder den titel „Geen obstructionisme. — Eene bede om billijkheid en recht” is gezegd. Mogelijk dat deze hernieuwde aandrang eindelijk het hart van onze tegenwoordige Ministers van Justitie, Oorlog en Marine zal treffen en hen gereed zal vinden te doen, wat werkelijk, het zij in gemoede gezegd, geen langer uitstel lijden kan.

GEEN OBSTRUCTIONISME. — EENE BEDE OM BILLIJKHEID
EN RECHT.

De werkzaamheden tot invoering van het Wetboek van Strafrecht zijn in vollen gang. Het laatste wetsontwerp, waarin die invoering tegen den 1^{en} Januari 1885 is in uitzicht gesteld, is door de Regeering aan de Tweede Kamer ingediend en het zal nu grootendeels van de Vertegenwoordiging afhangen, of het Nederlandsche volk zich op dien datum zal mogen verheugen in het inwerkingtreden van een Nationaal strafwetboek.

Wij willen vooral ook voor de eer van Nederland hopen, dat de Vertegenwoordiging den tijd zal weten te vinden, om in overeenstemming met de Regeering de te dikwijls gehoorde uiting te schande te maken, dat de Nederlanders onvermogen zijn, om op wetgevend gebied iets groots tot stand te brengen.

Bij dien wensch voegen wij echter eene bede — eene bede om billijkheid en recht.

In de Memorie van Toelichting op het wetsontwerp tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering lazen wij: „dat de Regeering er de voorkeur aan gegeven heeft om, zonder voorbij te zien het speciale doel, waarmede deze wijzigingen in het bestaande Wetboek worden voorgesteld en ten gevolge waarvan de groote beginselen der strafrechtspleging, voor zoover zij niet in verband staan met de invoering van het Strafwetboek, onaangetast moeten blijven, de geheele eerste afdeling van den zevenden Titel van het laatstelijk in de zitting van 12 Februari 1867 aan de Tweede Kamer aangeboden ontwerp van een Wetboek van Strafvordering over te nemen, ook ten einde de noodzakelijke herziening tevens dienstbaar te maken aan verbetering, naar de ervaring gebreken of leemten in het bestaande heeft aangewezen.”¹⁾

Men behoeft genoemd wetsontwerp slechts in te zien, om tot de overtuiging te geraken, dat de Regeering met beide handen de gelegenheid heeft aangevat, om „de noodzakelijke herziening tevens dienstbaar te maken aan die verbetering”. Wij wijzen slechts op den meerderen invloed, die aan het rechterlijk college in het algemeen en aan iederen rechter in het bijzonder op het onderzoek wordt toegekend, op de meerdere waarborgen, die daarbij worden verzekerd voor een onverkort recht van verdediging, op de beperking van het forum privilegium, op de bepalingen betreffende de preventieve hechtenis.

Verre zij het van ons, der Regeering hiervan een verwijt te willen maken. Integendeel! Hoe meer verbeteringen, des te beter! Maar wij komen ook wat vragen voor de militairen; zij toch ook zijn Nederlanders en in hunne Rechtspleging heeft SINDS 1814 „de ervaring evenzeer gebreken of leemten in het bestaande aangewezen”. Niemand zal dit willen tegenspreken.

1) Wij cursiveeren.

Kunnen wij misschien met eenigen grond hoop koesteren op spoedige herziening onzer militaire rechtspleging?

In de zitting der Tweede Kamer van 12 Maart 1880 heeft de Minister MODDERMAN gezegd: „Eerst herziening van het materieele strafrecht, *daarna* van het formeele, omdat men eerst moet weten, wat er te doen is, voordat men kan bepalen, *hoe* de justitie werken zal en aan wien haar werk zal worden opgedragen. Voorts: *eerst* het burgerlijke strafrecht, *daarna* het militaire, omdat men eerst den regel moet behandelen en later de aanvulling en de uitzondering.

„Vraagt men nu hoe lang of hoe kort het duren zal, eer de militaire procedure aan de orde kan komen, dan bedenke men, dat die militaire procedure N°. 4 is van het programma. Men moet vooraf herzien het burgerlijke materieele strafrecht, het militaire materieele strafrecht en de burgerlijke strafprocedure. Indien men nu aanneemt — en dan ben ik waarlijk zoo optimistisch mogelijk — dat de Kamer elk jaar een dezer drie groote onderwerpen zal behandelen, dan zal de herziening van de militaire procedure nog *minstens* drie jaren duren.”

Wat is er van deze ministerieele profetie uitgekomen? Tot nog toe niets! Meer dan vier jaren zijn voorbij.

Wat mogen we voor de toekomst hopen? In de Memorie van Toelichting op het ontwerp der Invoeringswet leest men: „Zoodra de nieuwe burgerlijke strafwetgeving zal zijn ingevoerd, zal het oogenblik gekomen zijn om de Crimineele Wetboeken voor het krijgsvolk te land en te water door één nieuw zeer beknopt wetboek te vervangen”.

Over de rechtspleging geen enkel woord! Wordt de door den Minister MODDERMAN in 1880 aangegeven weg gevolgd, — en men zal moeten erkennen, dat in het voordeel daarvan veel is aan te voeren —, dan komt na de militaire strafwetgeving eerst de burgerlijke strafvordering „wier groote beginselen, voor zoover zij niet in verband staan met de invoering van het Strafwetboek, in het wijzigingsontwerp onaangetast moeten blijven”. Appel of geen appel, op een hooger en op een gelijken rechter, wettelijk bewijs of bewijs op overtuiging, enz., enz., daaromtrent dient eerst te worden beslist en is men het hierover eens geworden, dan komt de militaire rechtspleging. Hoe lang zal dit nog duren?

Maar indien dit de volgorde moet zijn, is het dan geen billijke eisch, dat aan de militairen — ook landskinderen — eene kleine bete toevallige uit de juridische ruif, welker inhoud ter beschikking van alle Nederlanders wordt gesteld?

Waarlijk THEMIS wordt in Nederland onrechtvaardig ten opzichte van de zonen van MARS.

„De wetgever moet den moed hebben om, zij het maar éénmaal in eene eeuw, zijn ganschen wettenschat te overzien, en den burger (*dit staat hier toch niet tegenover den militair?*) een volledig overzicht te geven althans van alle strafbepalingen, die hij nog noodig acht en in stand wil houden.” De steller van dezen volzin uit de Memorie van Toelichting op het ontwerp der Invoeringswet weet niet dat, als dit

ontwerp, zooals het daar ligt, tot wet zal zijn verheven, volgens art. 200 der Rechtspleging bij de landmacht, een militair, na viermaal rondgetrommeld te zijn, tot *verbanning* moet worden veroordeeld, tot eene straf, die nergens omschreven staat, die straffeloos kan worden ont-doken.

Voor den burger (niet-militair) wordt van de contumacieele gedingvoering, gelijk die bij het bestaande recht is geregeld voor crimineele zaken, gezegd dat „zij bestaat in eene rechtshandeling, die meermalen als *omslachtig* en *doelloos* is gekenschetst, daar zij tot niets leidt dan tot eene wederspanning-verklaring, waaraan, behoudens haar invloed op de verjaring, geenerlei rechtsgevolg is verbonden en alzoo inderdaad tot eene ijdele formaliteit”; en wordt daarom voorgesteld de rechtspleging bij verstek op alle zaken toepasselijk te verklaren.

Voor den militair (*paria*?) blijft in die gedingvoering eene straf gehandhaafd, die niet bestaat.

Aan den burger (niet-militair) worden meerdere waarborgen verzekerd voor een onverkort recht van verdediging.

Over den militair (*paria*?) wordt in het geheim, als weleer door een veemgericht, vonnis gewezen, zonder dat eenige rechtskundige bijstand is toegelaten.

Aan het rechterlijk college, hetwelk over burgers (niet-militairen) rechtspreekt, wordt in het algemeen en aan iederen rechter in het bijzonder meer invloed op het onderzoek toegekend.

Het rechterlijk college, hetwelk over den militair (*paria*?) recht spreekt, hoort alleen stukken voorlezen en moet nog steeds zijne vonnissen inzenden ter approbatie; terwijl toch reeds in 1703 de Heeren GROENINX, VAN HEECK, Thesaurier-Generaal HOP en Secretaris VAN SLINGELAND, gecommitteert tot het nazien der retroacta op het stuk van de Militaire Jurisdictie, schreven ¹⁾: „zonder haar vonnis te zenden om approbatie, als strijdig met het oud gebruik en met de gewone wijze van Rechtspleeging; voorbehoudens niettemin het middel van appel in alle zaken die appellabel zijn, na de gemeene rechten”.

Voor den burger (niet-militair) acht de Regeering het belang der persoonlijke vrijheid niet genoegzaam verzekerd, wanneer ook in zoodanige gevallen, waarin geene *voldoende aanwijzing van schuld* bestaat, de voorloopige inbewaringstelling voor langeren tijd dan drie dagen zou kunnen voortduren en wordt het een gebrek der tegenwoordige wet genoemd, dat niet in iederen stand van het geding de beklagde kan worden in vrijheid gesteld.

De militair (*paria*?) wordt, indien de commandeerende officier van het garnizoen mede van oordeel is, dat de zaak door een krijgsraad moet worden onderzocht en beoordeeld, provisioneel (welke provisioneele toestand door de wet niet wordt opgeheven) in verzekerde bewaring

¹⁾ Bijlage C. VAN RENSDORP'S *Verhandeling over de militaire jurisdictie*. Amsterdam, bij PETRUS SCHOUTEN, 1780.

gehouden, ten einde tegen denzelfven zal kunnen worden geprocedeerd, in maniere als bij de wet is bepaald; terwijl hij bij het eerste verhoor in arrest zijnde (en dit is regel) daarin blijft tot de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof.

Voor den burger (niet-militair) worden alle vonnissen der rechtbanken appellabel verklaard.

Voor den militair (*paria*?) is alleen appel, wanneer hij niet bekend heeft — eene premie op het liegen —, of van de door krijgswaarden gezezen vonnissen op eene door den beklagde beweerde onbevoegdheid van den rechter.

Zoo zouden wij kunnen voortgaan: doch waartoe? Het is genoeg bekend, al schijnt men het niet te willen erkennen.

Wij komen intusschen niet alleen met eene bede om billijkheid, maar ook met eene bede om recht.

Een der gronden — en niet de minste — waarmede de Regeering voorloopig het behoud van het appel in strafzaken en daarmede het blijven bestaan der Hoven heeft verdedigd, was: „eerst wanneer zich eene jurisprudentie over het strafwetboek heeft gevormd, zal de tijd gekomen zijn om te beslissen of dit rechtsmiddel (het appel) al dan niet op den duur behouden zal blijven”.

Welnu, de kans bestaat, dat men bij den bestaanden toestand tweerlei jurisprudentie verkrijgt, eene van den Hoogen Raad en eene van het Hoog Militair Gerechtshof. Behoeven wij te wijzen op het feit, dat laatstgenoemd Hof nog gedurende 18 jaren (1861—1879) het verduisteren en vervreemden van goederen, aan loonbedienden ter hand gesteld, als diefstal heeft gequalificeerd, nadat de Hooge Raad zijne jurisprudentie op dat punt had gewijzigd?

De Hoven worden behouden om, alvorens het opperste rechtcollege in laatste ressort beslist, de zaak vooraf door meer dan een college te doen onderzoeken, zooveel mogelijk licht daarover te doen schijnen en de verschillende aangevoerde gronden te kunnen overwegen — en naast die beslissingen van den Hoogen Raad kunnen, in strijd met de Grondwet, reeds met die van 1814, in strijd met de inzichten van den oorspronkelijken militairen wetgever ¹⁾, eigenmachtige beslissingen worden genomen door drie rechtsgeleerden op somtijds nagenoeg niet gemotiveerde vonnissen, door één deskundige opgesteld. Het aandeel toch der militaire leden in de beslissing over een zuiver juridisch geschilpunt, mag zeker niet hoog worden aangeslagen.

„Ce n'est pas tout que la Haute Cour soit une; il faudra encore qu'elle soit la suprême autorité en matière judiciaire, de quelque nature qu'elle puisse être. S'il existe un seul tribunal, une seule Cour qui en soit indépendante, sa création ne peut plus garantir l'uniformité de la législation; il faut donc non seulement que tous les tribunaux ordinaires

¹⁾ Mr. HENRI VAN DER HOEVEN, *Onze Militaire Strafwetgeving*, Leiden, E. J. BRILL, 1884, bladz. 155.

soient soumis et subordonnés à cette Cour, mais il en est de même des tribunaux d'exception, telle que la Haute Cour Militaire et la Haute Cour des Finances" — zóó JONAS DANIEL MEIJER in 1817 in zijne verhandeling: *de la nécessité d'une Haute Cour Provisoire*.

„Welk zou het noodzakelijk gevolg zijn van het stelsel, hetwelk de gewijsden der militaire vierscharen aan het toezicht van den Hoogen Raad en aan cassatie onttrekt? Dat dezelfde strafwet niet door den *gewonen*, maar door den *militairen* rechter, op de willekeurigste wijze en zonder mogelijkheid tot terechtwijzing, zou kunnen worden geschonden, en deze laatste zich, wat het algemeene strafrecht betreft, aan geene gevestigde *jurisprudentie* zou behoeven te houden, Dat dezelfde daad door dezelfde krijgslieden, óf alleen, óf met burgerlijke medeplichtigen bedreven en deswege óf door den *militairen* óf door den *gewonen* rechter aan de strafwet getoetst, naarmate van hun uiteenlopend oordeel over de toepasselijkheid dezer wet, bij voortdoring óf als strafbaar óf als onstrafbaar zou mogen worden beschouwd. Dat derhalve, terwijl de belangrijkste bepalingen der strafwetgeving overal in Nederland al meer en meer eenparig zouden worden uitgelegd en toegepast, alleen de militaire rechter een anderen weg zou kunnen bewandelen; en zodoende ons vaderland, niettegenstaande de instelling van den Hoogen Raad, geenszins zou mogen hopen eenheid en gelijkvormigheid van rechtsbedeeling in de crimineele justitie immer te zullen bereiken" — zóó Mr. F. DE GREVE in de *Nederlandsche Jaarboeken* 1840.

„Wanneer zelfs maar één tak der rechtsbedeeling aan het oppergezag van den Hoogen Raad was onttrokken, zou de rechtseenheid, welke men toch boven alles beoogde, niet kunnen verkregen worden" — zóó Mr. C. A. DEN TEX in de *Nederlandsche Jaarboeken* 1842.

Men denke toch over die afzonderlijke militaire rechtsmacht niet te licht. Jaarlijks worden daaraan 11.000 miliciens onderworpen en wanneer ter wille van den jaarlijkschen grooten oefeningstijd nog twee lichteningen zijn opgeroepen, telt het leger pl. m. 40.000 man, d. i. het één honderdste gedeelte der bevolking. Omdat zij dan *militairen* (*paria's*?) zijn, zijn zij aan den oppersten rechter voor het geheele Rijk onttrokken.

Wat wij dan zouden wenschen?

Niets meer, dan dat bij de invoering van het Wetboek van Strafrecht, den 1^{en} Januari 1885, evenals in het Wetboek van Strafvordering, in de militaire Rechtspleging reeds sinds lang verwachte verbeteringen werden aangebracht, „waar de ervaring gebreken of leemten in het bestaande heeft aangewezen”.

Wij vragen geene herziening van de rechtspleging — die zou op het oogenblik ontijdig zijn. Eerst een militair strafwetboek en daarna de beslissing *hoe* de justitie werken zal en aan wien haar werk zal worden opgedragen. Wij vragen slechts het stellen van enkele hoofdbeginselen, wier noodzakelijke invoering door niemand wordt ontkend.

Maar dan stort het geheele wrakke gebouw ineen — zoo zal men ons toevoegen. Onwaar!

Den 9^{en} Nov. 1830 decreeteerde het Voorloopig Bewind in België:

Art. 1. L'instruction, les débats et la prononciation du jugement auront lieu publiquement dans toutes les affaires portées devant les conseils de guerre.

Art. 2. Les individus traduits devant un conseil de guerre ont le droit de se faire assister d'un conseil qu'ils désigneront à leur choix, parmi toutes les personnes qu'ils croiront capables de se charger de ce soin.

Art. 3. Le président du conseil de guerre préviendra les accusés du droit que leur accorde l'article précédent, et si ceux-ci le demandent, il leur nommera d'office un conseil choisi parmi les avocats exerçant près le siège le plus rapproché du lieu des séances dudit conseil.

Art. 4. Les régences mettront à la disposition des conseils de guerre, dans les lieux où ils se tiennent, un local où leurs audiences pourront être tenues publiquement.

Sinds dat tijdstip geniet dus de Belgische soldaat, onder de werking van dezelfde rechtspleging als bij ons, door de afkondiging van bovenstaand decreet de grootste waarborgen voor goed recht: openbaarheid der zittingen, mondeling verhoor en verdediging.

Den 29^{en} Januari 1849 werd daarop eene wet aangenomen, volgens welke het Hoog Militair Gerechtshof afgeschaft en een Militair Hof werd ingesteld. Hierin komen o. a. de volgende bepalingen voor:

Art. 7. La cour militaire aura les mêmes attributions que la haute cour militaire actuelle et la procédure y sera la même.

Néanmoins les jugements des conseils de guerre provinciaux ne seront plus soumis à la formalité de l'approbation préalable à leur exécution, et l'auditeur-général pourra en appeler sans autorisation de la cour. Il ne pourra user de cette faculté que dans les trente jours à dater de la prononciation du jugement.

Toutefois la mise en liberté de l'accusé acquitté ne pourra être suspendu lorsqu'aucun appel n'aura été notifié dans les quinze jours du jugement.

Art. 9. Le recours en cassation contre les arrêts de la cour militaire sera exercé dans les cas et suivant le mode, prévus en matière criminelle sans mise en état préalable. La déclaration de recours sera faite à l'auditeur-militaire par le condamné.

Art. 10. En cas d'annulation le renvoi du procès et des parties aura lieu devant la même cour composée d'autres juges. Un nouveau président sera délégué par la cour d'appel ¹⁾.

Eindelijk is in 1880 door den Minister van Oorlog, den generaal LIAGRE, eene circulaire gericht aan de militaire autoriteiten, volgens welke zij

¹⁾ Het Militair Hof is samengesteld uit een raadsheer van het hof van appel te Brussel, president, die voor den tijd van een jaar door dat hof wordt aangewezen, en 4 militaire leden, die maandelijks door loting worden aangewezen uit alle opper- en hoofdofficieren, die te Brussel verblijf houden.

zich ten opzichte der preventieve hechtenis hebben te gedragen naar de beginselen van de wet van 20 April 1874, welke bepalingen nu ook in hoofdzaak bij ons in het ontwerp tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering zijn voorgedragen.

Behoudens bovenstaande wijzigingen is in België tot nog toe dezelfde rechtspleging als bij ons van kracht gebleven.

Ziedaar het bewijs, dat hetgeen wij vragen voor uitvoering vatbaar is zonder eene algeheele herziening der rechtspleging, zonder dat het gebouw ineenstort.

In de bijeenkomst van 28 Februari 1883 der *Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap* heeft de tegenwoordige minister HEEMSKERK, vóór dat hij opnieuw de ministerieele portefeuille aanvaard had, gezegd: „Herziening van onze militaire strafwetgeving is noodig en zij zal ook plaats hebben. Daarbij zullen m.i. deze twee hoofdbeginselen op den voorgrond moeten staan: openbaarheid der zittingen van den krijgsraad, zoowel in eerste als in hoogste instantie, en invoering van de cassatie.

„Wat dit laatste betreft, wanneer de Hooge Raad zijn gevoelen zal hebben uitgesproken over die punten, welke bij de toepassing van de militaire wetboeken tot moeilijkheden aanleiding geven, dan zal zich over die punten eene jurisprudentie vestigen, die bekend en geëerbiedigd zal worden.

„Door de openbaarheid en de cassatie zal de militaire rechter steeds op de juiste motiveering zijner vonnissen letten, terwijl daardoor tevens nog meer in het licht zal treden wat aan de militaire rechtspleging ontbreekt en wat voor herziening vatbaar is.

„In België bestaat de cassatie, zonder eenigen hinder voor het gezag van den militairen rechter of gevaar voor de discipline. Steeds heb ik het gevoelen voorgestaan, dat men alle andere verbeteringen in de militaire rechtspleging moet verschuiven totdat het tijdstip is aangebroken dat deze hervorming zal zijn ingevoerd. Voor dat gevoelen heb ik ook steun gevonden in een groot rechtsgeleerde, die voor korten tijd het vaderland is ontvallen, den Heer GODEFROI. En niet alleen dat hij die stelling als afgevaardigde en als minister heeft verdedigd, maar ook in zijne rechterlijke organisatie van 1861, in het *Staatsblad* opgenomen, doch niet ingevoerd, is het beginsel aangenomen van den Hoogen Raad in cassatie te doen rechtspreken over militaire zaken.”

Zou niet thans, bij de invoering van het Wetboek van Strafrecht, waarover zich eene jurisprudentie moet vestigen, het juiste oogenblik gekomen zijn, om met die eerste hervorming der rechtspleging een aanvang te maken? Hartelijk hopen wij, dat de premier van het Kabinet zijn grooten invloed zal willen aanwenden, om ook het door hem steeds voorgestane gevoelen eindelijk te doen zegevieren.

Resumeerende, vragen wij, zoowel uit het oogpunt van billijkheid als van recht, eenvoudige wettelijke bepalingen tot wijziging van de militaire rechtspleging, met betrekking tot de volgende punten:

Openbaarheid der zittingen.

Mondeling verhoor van getuigen en beschuldigten voor den vollen krijgsraad.

Verdediging van den beschuldigde.

Beperking der preventieve hechtenis.

Afschaffing der verplichte approbatie van de vonnissen der krijgsraden.

Recht van appel voor alle militaire misdrijven.

Afschaffing der autorisatie voor den advocaat-fiscaal, om in hooger beroep te komen.

Invoering der cassatie.

Voor de meeste dezer wijzigingen zou eene enkele wetsbepaling voldoende zijn, evenals in België. Met betrekking tot de beperking der preventieve hechtenis zou het misschien genoegzaam kunnen geacht worden voor te schrijven, dat bij maatregel van inwendig bestuur daartrent bepalingen zouden worden getroffen in den geest van die, welke zijn voorgedragen in het ontwerp tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering.

Alleen zou voor de invoering der cassatie eenige meerdere voorziening noodig zijn, voornamelijk betreffend de samenstelling van het Hoog Militair Gerechtshof. Mr. F. DE GREVE heeft in de *Nederlandsche Jaarboeken* van 1840 den weg aangewezen, die zou kunnen gevolgd worden, om de bezwaren, welke bij die invoering kunnen ontstaan, uit den weg te ruimen. Men verdeele het Hof daartoe in twee Kamers, hetwelk zou kunnen geschieden door de toevoeging van één rechtsgeleerd lid en van twee militaire leden, welke laatste toevoeging nu reeds door de wet van 4 Juni 1858 (*Stbl.* No. 45) is toegelaten. De daardoor — uitsluitend voor de militairen — veroorzaakte uitgaven mogen toch niet te groot worden geacht, om eindelijk ook aan hen de groote waarborgen voor goed recht toe te kennen, en de Grondwet van 1848, welker wijziging reeds in uitzicht is gesteld, voor hen alleen, niet langer een doode letter te doen blijven met betrekking tot de daarin voorkomende juridische bepalingen.

Eene stem uit het leger.

Aangezien in het hooger genoemde artikel in Het Weekblad ook nog naar het slot van het door den Heer KOOLEMANS BELJEN aan de Juristen-Vereeniging uitgebracht praeadvies wordt verwezen, veroorloven wij ons met weglating van die passages, die minder ter zake dienende zijn, ook dit hieronder af te schrijven:

Bij ons is de leus: geen partieele herziening! Codificatie! Alles in eens en dan goed! en tengevolge van die leuze kunnen wij er ons op beroemen, dat zeventig en een-en-vijftig jaren, nadat die verbeteringen in België zijn ingevoerd, bij ons de oude rechtsbepalingen nog van kracht zijn.

En nu? Nog maar wachten! Eerst codificatie van de strafvordering, waaromtrent men nog in onderzoek is over de beginselen; dan codifi-

catie van de militaire rechtspleging. En in afwachting daarvan blijven den Nederlandschen soldaat (paria?) steeds de waarborgen voor goed recht onthouden.

Als die weg werkelijk moet gevolgd worden, zal het nog wel veertien jaartjes duren, dan kunnen we het eeuwfeest van onze rechtspleging vieren; en dan zou, tot schande van Nederland, op het gebouw van het hoog militair gerechtshof met vlamvend schrift kunnen geschreven worden:

Hier spreekt men recht volgens de
Ordinancie, edict, ende gebot, onss- Heeren des Coninx, op tstück van de criminele justicie in dese syne Nederlanden.

Gegeuen in onser stadt van Bruessele den vyfsten dach van Julio, int iaer onss- Heeren duysent vyffhondert tzeuentich. Van onsen rycken, te wetene van Spaengnyen, Sicilien etc. 't XVste. Ende van Napels 't XVIIste.

By den Coninck
In synen Rade,
D'OUERLOEPE.

.....Ziet! als men nu eens aan het ministerie van justitie veertien dagen „relâche” gaf voor het onderzoek naar de nieuwe groote beginselen van strafvordering, en men maakte in dien tijd een wetje, volgens hetwelk de tweede alinea van artikel 80 der rechterlijke organisatie van 1861 ¹⁾ werd toegevoegd aan artikel 95 der tegenwoordige rechterlijke organisatie; daarna, met wijziging van artikel 4, eene vertaling van het Belgische decreet van 9 November 1830, en, voor zooveel noodig gewijzigd, ook eene van de Belgische wet van 29 Januari 1849, en men schreef in de memorie van toelichting op die aan de volksvertegenwoordiging in te dienen ontwerpen van wet: „Het kan zoo niet langer, het mag zoo niet langer; maar eene geheele omwerking van de provisioneele instructie voor het hoog militair gerechtshof en van de rechtspleging bij de landmacht kunnen wij vooralsnog niet geven”, dan zouden wij kunnen verwachten, dat bij den ingang van de nieuwe eeuw ook de Nederlandsche soldaat kon zeggen: „Men denkt aan Justitie ook nog aan mij”.

Wie wil daartoe medewerken?

Waar de reorganisatie der levende strijdkrachten, waarin reeds sedert 1898 alle standen vertegenwoordigd zijn, aanstaande is en deze, naar veler verwachting, een overgang moet vormen tot het volksleger, daar zien wij in deze omstandigheid een reden te meer, welke de verwezenlijking van de boven ontwikkelde denkbeelden binnen den kortst mogelijken tijd noodzakelijk doen zijn.

P.

¹⁾ Gelijke bevoegdheid (kennis nemen van den eisch tot cassatie) wordt aan den Hoogen Raad, naar de regels door de wet te stellen, toegekend aangaande de uitspraken van de collegiën, aan welke bij bijzondere wetten rechtsmacht in strafzaken is opgedragen.

**Eenige beschouwingen omtrent het verzenden
van berichten over de telegraaflijnen
langs den spoorweg,**

DOOR

B. TEN BROECKE HOEKSTRA.

Tweede-Luitenant der Infanterie.

Naar aanleiding van eene vraag, die onlangs bij eene tactische oefening op de kaart ter sprake kwam en die ik hieronder aanstonds zal uiteenzetten, wil ik iets meer in bijzonderheden eenige beschouwingen geven, aangezien de meeningen omtrent hare beantwoording zeer uiteenlopend zijn. Het gold namelijk het volgende:

Eene spoorlijn bevond zich in den sector van een voorpostenopstelling, terwijl bij eene halte aan die lijn een veldwacht geplaatst was.

Nu deed zich het geval voor, dat de veldwacht-commandant vlug een bericht verzenden wilde en daartoe gebruik wenschte te maken van de telegraaflijn langs den spoorweg.

Het was dus nu de vraag: Kan aan eene halte van een spoorweg getelegrafeerd worden, naar elke gewilde plaats aan die spoorlijn gelegen; en in verband hiermede een tweede vraag: Kan aan ieder blok- en wachtershuisje getelegrafeerd worden naar naastbijgelegen stations?

Hierover waren de meeningen verschillend en op grond daarvan lijkt het mij niet ondienstig het antwoord op deze vragen uit te werken, aan de hand van de gegevens, die daaromtrent bestaan.

Ik zal daarom eerst de inrichting van de verbindingen nagaan tusschen de stations onderling en daarna die tusschen de stations, de blokhuizen en de wachtposten, waardoor vanzelf het antwoord op de beide vragen is gegeven.

Alle stations aan de spoorlijnen dan zijn telegrafisch met elkaar verbonden en bieden dus de gelegenheid tot het verzenden van telegrammen.

Tusschen de stations vindt men langs de lijn de blokhuizen en de wachtposten, waarvan de eerste dadelijk herkenbaar zijn aan het daarop vermelde woord: „Blok”, terwijl de andere enkel een nummer hebben.

Nemen we nu bijvoorbeeld eens de stations Breda en Gilze-Rijen, die op 10,276 KM. van elkaar verwijderd liggen. Hier tusschen liggen de blokken 54 en 55 respectievelijk 2,722 KM. en 3,475 KM. van Breda en Gilze-Rijen verwijderd.

Ieder blokhuis is telegrafisch verbonden met het naastbijgelegen station en het naastbijgelegen blokhuis tot het geven van dienstseinen, waarvoor seintoestellen zijn ingericht, die echter geen gelegenheid geven tot telegrafeeren. Zoo is dus blok 54 verbonden met Breda en met blok 55; en blok 55 met 54 en Gilze-Rijen, doch is er geen gelegenheid daar een telegrafisch bericht te versturen.

Slaan wij nu echter de „Tijdtafel voor het dienstpersoneel” eens op, waarop ik hieronder nog terugkom, dan vinden we op blz. 14, dat genoemde blokken 54 en 55 telefonisch verbonden zijn met elkaar en met de stations Breda en Gilze-Rijen. Willen wij dus aan een dezer blokken gekomen een telegrafisch bericht verzenden naar een willekeurige plaats, dan telefoneeren wij ons bericht naar het naastbijgelegen station, van waaruit het dan verder per telegraaf verzonden kan worden.

Echter niet alle blokhuizen zijn in de gunstige omstandigheid eene telefoonverbinding te bezitten. Wij zullen in het verder verloop der verhandeling zien waar deze te vinden is.

Ieder lezer kent waarschijnlijk de grijs geverfde klokken met dubbel slagwerk, die wij bij de blokhuizen en wachtposten aantreffen.

Deze grijze elektrische klokken, die alleen dienen tot het overbrengen van seinen, bezitten geen inrichting tot het verzenden van telegrammen. Onder die elektrische klokken vindt men er echter, die *wit* geschilderd zijn, en deze klokken zijn inwendig voorzien van inrichtingen tot het overbrengen van vastgestelde noodseinen (bijv. bij spoorwegongelukken, enz.), alsmede van een MORSE-sleutel waarmee dus telegrafische berichten kunnen worden verzonden.

Gaan we nu weder terug naar ons tot voorbeeld gekozen baanvak en slaan wij weder de „Tijdtafel” op, dan vinden wij op blz. 11, dat respectievelijk 2.722 KM. van Breda en 4.798 KM. van Gilze-Rijen dergelijke witte elektrische klokken geplaatst zijn bij de wachtposten 4 en 6.

Behalve dus, dat wij in de blokhuizen door de telefoon gelegenheid hadden berichten te verzenden, vinden wij dus in die klokken mede eene gelegenheid telegrammen weg te zenden.

De overige wachtposten aan den weg zijn natuurlijk wel verbonden tot het geven van dienstseinen, maar niet in het bezit van telefoon- of MORSE-sleutel.

Sprak ik zooeven reeds van de „Tijdtafel voor het dienstpersoneel”, wij zullen nu eens nagaan wat dat boekje behelst en hoe wij het kunnen aanwenden.

De „Tijdtafel” dan bevat alle gegevens, die het dienstpersoneel van de spoorwegen moet weten, ten einde zijne verplichtingen te kunnen nakomen. Wij zullen hier alleen de hoofdstukken behandelen, die in verband staan met het besproken onderwerp. Laat ik echter beginnen met te zeggen, dat iedereen, die tot het dienstpersoneel behoort, een exemplaar van deze tijdtafel ontvangt, zoodat in ieder blokhuis en in iederen wachtpost dit werkje voorhanden is.

De hoofdstukken, die bij onze beschouwingen ter sprake komen zijn de volgende:

- 1°. IV. Lijst van de wachtposten, voorzien van een telefoon.
- 2°. V. Lijst van de wachtposten, ingericht als seinposten.
- 3°. VI. Lijst van de wachtposten, ingericht voor het geven van hulp of noodseinen door middel van elektrische klokken (dat zijn de witte klokken).
- 4°. VIII. Lijst van de blokposten.

Van de beide laatstgenoemde wil ik een gedeelte overnemen ten einde een denkbeeld te geven van de inrichting dier lijsten en wat men daarin alzoo vermeld vindt.

VI. Lijst van de wachtposten, ingericht voor het geven van hulp- of noodseinen door middel van elektrische klokken.

Wacht- post.	Gelegen op KM. p.	Tusschen	Op een afstand van:	Wacht- post.	Gelegen op KM. p.	Tusschen	Op een afstand van:
105		Nieuwe Schans. Winschoten.	4.991	15.	18.626	Tilburg.	3.510
			7.132			Gilze-Rijen.	7.732
		enz.		13.	13.717	Tilburg.	8.419
						Gilze-Rijen.	2.823
				6.	6.096	Gilze-Rijen.	4.798
				Breda.	5.478		
			4.	3.340	Gilze-Rijen.	7.554	
					Breda.	2.722	
					enz.		

VIII. Lijst van de blokposten.
(Afkortingen: Bl = Blok, Sh = Seinhuis.)
Lijn Eindhoven—Breda.

Naam.	Onderlinge afstand.	Opmerkingen.
.....
Station Gilze-Rijen.		Telegraaf, Telefoon met Bl. 55 en 56.
Blok 55.	3.475	Telefoon met Gz. en Bl. 54.
Blok 54.	4.078	Telefoon met Bl. 55 en Bd.
Station Breda.	2.722	Telegraaf, telefoon met Bl. 54.

In de hierboven gegeven beide staten vinden wij nu de gegevens van het baanvak Gilze-Rijen—Breda, dat ik als voorbeeld gekozen had.

Heeft het behandelde betrekking op de lijnen van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, ook voor de lijnen van de Nederlandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij beschikt men over dergelijke gegevens omtrent de besproken verbindingen. Alleen draagt het boekje daar niet den naam „Tijdtabel voor het dienstpersoneel”, maar van „Treinboekje voor dienstpersoneel”, doch het is overigens in denzelfden geest ingericht.

Met de hier zooeven beschreven gegevens kan men zich dus te allen tijde op de hoogte stellen van de telegrafische en telefonische gemeenschappen langs de spoorlijnen in ons land.

In den regel zal het hierboven beschrevene voor voorpostenopstellingen van niet zoo groot belang zijn, daar men hierbij dikwijls in de gelegenheid zal zijn een telegraafstoestel mede te voeren en dit op ieder gewild punt met een paar draden in te schakelen, terwijl men bovendien daarbij de beschikking kan hebben over voorposten-telegraaf of telefoon. Voor verkenningspatrouilles en vooral ook voor officierspatrouilles lijkt mij de bekendheid van het hier behandelde van groot gewicht.

Voor het snel verzenden van vaak belangrijke berichten toch, bieden ons de telefoon en de telegraaf hulpmiddelen, die naast de groote snelheid eene grootere nauwkeurigheid en zekerheid waarborgen, dan het verzenden door middel van ordonnansen verschaffen kan, waarbij men nooit de absolute zekerheid heeft, dat het bericht, hetwelk wij verzenden, tijdig en te gewilder plaatse aankomt.

Hiermede is de vraag beantwoord, in den aanvang der verhandeling gesteld, en hoop ik eenig licht verspreid te hebben over eene quaestie, die zeker niet van ondergeschikt belang geacht mag worden.

De lichting 1901 bij de Infanterie.¹⁾

L'infanterie est la reine des batailles, mais le souffre-douleur.

Dit gevleugelde woord is zóó waar, is zóó juist, dat het niet noodig is er verder nog een regel schrift aan te wijden.

En door alle jaren henen blijft bij ons de infanterie le souffre-douleur.

Zal voor haar het morgenrood van een nieuwen dageraad plaats maken voor het dof-grijze der schemering, nu we volgens het Ontwerp Staatsbegrooting het volgend jaar al vast kunnen rekenen op het verhoogde contingent? ²⁾ Zullen quantiteit en qualiteit recht evenredig zijn?

Er ligt veel nog voor ons verborgen.

De lichting 1901 is ook dit jaar weer druppelsgewijze in het Leger gebracht.

Bij mijne compagnie kwamen de miliciens als volgt aan:

1 op 4 Maart.	2 op 13 April.
3 " 5 "	2 " 4 Mei.
8 " 6 "	1 " 15 "
8 " 7 "	2 " 25 "
5 " 8 "	1 " 15 Juni (over van een ander bataljon).
4 " 11 "	
2 " 9 April.	1 " 18 Juli.

Alzoo totaal 40 miliciens in ruim 4 maanden.

„Een nieuw gezichtspunt” wordt hier niet geopend; want jaar in, jaar uit is dezelfde klacht gehoord en er zullen dan ook wel groote en afdoende argumenten zijn waarom een dergelijke verspreiding van lotelingen over het Leger gevolgd wordt, waarom niet ingelijfd worden, zij, die lichamelijk geschikt zijn en die niet met zulke lichaamsgebreken zijn behebt, dat zij onmiddellijk na de inlijving „*ter constateering*” gaan en maar al te dikwijls worden ontslagen. Men heeft dan het individu uit zijn werk gerukt, men heeft hem op Rijk's kosten laten reizen, men heeft hem gedurende korter of langer tijd gevoed en verzorgd en zendt hem „franco” terug, zonder dat hij in de gelegenheid is geweest dien-

¹⁾ Dit artikel werd reeds in de maand October van het vorig jaar ingezonden, doch moest wegens overvloed van voorhanden copie tot nu blijven liggen. Bij de lezing gelieve men daarmede rekening te willen houden.

²⁾ Is sedert uit de Begrooting genomen.

sten te bewijzen. Zou er nu één fabrikant in den lande te vinden zijn, zou er één groot werkgever zijn, die op dezelfde wijze arbeidskrachten aanwierf? . . . We gelooven het niet. En toch, ons geld is niet goedkooper dan dat wat in de burgermaatschappij in betaling wordt gegeven en genomen.

We leven nu in den 8-maandschen oefentijd. De dagen zijn voorbijgegaan waarin men meening tegenover meening zette, om te bewijzen dat die tijd te kort is of, volgens enkelen, dat hij zelfs nog te lang is. Maar de vraag laat zich niet terugdringen: is het, gegeven die korte eerste-oefeningstijd, rationeel de recruten zoodanig in te lijven, dat slechts *een deel der lichte* de volledige instructie kan ontvangen. Want, laat ons eerlijk zijn, de opleiding door den bataljons-adjutant is een surrogaat van die bij de compagnie, dit zal men moeten erkennen, onder volkomen *appréciatie* van de goede bedoelingen en den ijver van dien officier en zijn helpers. Er komt betrekkelijk spoedig een tijd, dat de later-opgekome in een *klasse* moet komen. Zijn er veel nakomers, die ongeveer tegelijkertijd in het garnizoen kwamen, dan is men geholpen, doch is dit niet het geval, dan moet men een klasse afzonderen; en waar deze vandaan te halen? Van de oude manschappen? Alsof deze niet geheel in beslag zijn genomen door corvee- en andere niet-oefendienst. Men lijft ze in bij de compagnie, doch de soldatenschool der anderen is dikwerf reeds beoefend, wat men er nog aan doet is herhaling bij het gaan naar en het komen van het oefeningsterrein.

Men moet verder met de oefening.

Elk compagniescommandant kent die ellende. . . Waarom ze dan nog eens op schrift gesteld? Omdat het dringend noodig is, dat deze toestand zal ophouden. Indien 't nu niet anders *kon*, indien de nakomers en de ter constateering opgenomen *moeten* blijven bestaan, waarom ze dan niet bij één, desnoods bij twee compagnieën van het regiment ingedeeld, terwijl de andere onderdeelen dadelijk, d. i. op den dag der inlijving, hun volledig aantal recruten krijgen, recruten, gezond vanlijf en leden. Zoo zou elke compagnie haar beurt kunnen krijgen, en kreeg men per regiment 20 — *x volledig* geoefende compagnieën, en niet 20 waarin een soms niet onbeduidende fractie die deugdelijke opleiding niet heeft gehad, die noodig is om in 8 maanden tijd een burger tot soldaat te maken. Terloops zij nog gezegd, dat het intellect der ingelijfd, trots den persoonlijke dienstplicht, tegen vroeger niet beduidend is vooruitgegaan. Het reservekader, volgens de tegenwoordige regeling, is hier niet vreemd aan.

Bij het onderdeel, waarbij wij de eer hebben te dienen, werd de lichte 1901 den 10 Juli ll. dienstdoende gebracht.

Van af 4 Maart (datum, waarop de eerste miliciens aankwamen) tot 10 Juli zijn 127 dagen. Volgens een nauwkeurig bijgehouden aantekening komen daarvan slechts 96 dagen aan de oefening ten goede (18 Zondagen, 3 feest- en 1 paradedag, terwijl de 18 Zaterdag voor halve oefeningsdagen zijn gerekend); ruim geteld (want de vele dagen

met slecht weer, waarop binnendienst moest gehouden worden, zijn niet gelijk te stellen met uitruk-dagen) kon dus slechts gedurende 96 dagen geoefend worden. Doch niet alle miliciens konden in dat tijdvak behoorlijk onderwijs ontvangen; het aantal verpleegdagen in het hospitaal was voor sommigen niet gering. Vele hunner leden aan gevatte koude, hetgeen men in verband kan brengen met het ruwe weer, dat in Maart en begin April heerschte, met het exerceeren op een tochtig kazerne-terrein en last not least met het niet-verstrekken van borstrokken. Vóór dat het tweede kleedingstuk kon worden verstrekt, waren de recruten van Rijkswege bij den dienst gekleed in linnen kiel en pantalon, en allerhande kunstgrepen moesten te baat genomen worden om hen óf in geleende blauwe kleeding te steken, óf te vergunnen, dat het eventueel nog aanwezige burgerpak onder het werkpak werd gedragen. Om kort te gaan: het aantal genoten oefeningsdagen bedroeg gemiddeld 75. Er waren er van 94, van 81, van 55, ja zelfs van 32½ oefeningsdagen. De in den loop der tijden afgevoerden zijn bij deze berekening buiten beschouwing gelaten, evenzoo de recruit, die den 18^{en} Juli, dus ná dat de lichtung dienst ging doen, aankwam.

Slaan we nu blz. 7 van de *Regeling der Instructie* op en zien we wat daar in punt 20 wordt vermeld, dan kan een ieder voor zichzelf nagaan, hoe diep het behandelde er in zit. 't Is losjes, 't zit er buiten op, 't is niet in vleesch en bloed opgenomen. 't Is maar eenvoudig de vraag welke eischen men stelt. Is men tevreden met eenig uiterlijk vertoon, nu ja, dan is heel wat verkregen, als men b. v. een klasse onder een goed onderwijzer ziet exerceeren uit de soldatenschool. Doch hoe snel smelt de *dril* niet weg als de man in de compagnie komt, als hij in grooter verband gaat tirailleeren en naar hartelust gaat rukken aan den trekker. Ziet het salueeren, ziet de houding van den soldaat in 't openbaar, ziet het eerbewijs der schildwachten. Kan er méér gedaan worden in den korten, beschikbaren tijd? Ja, en neen! *Neen* als vastgehouden wordt aan het programma, *ja* als er nog meer besnoeid wordt. Wij voor ons zouden overboord willen werpen: 1°. het bajonet-vechten geheel; 2°. het pionieren voor 90 %; 3°. alles wat lijkt op theorie over 't schot. Na afloop der najaarsoefeningen is hiervoor beter tijd te vinden. Het groote nut der gymnastiek ten volle erkennende, zou ik willen volstaan met gewrichtsoefeningen, gymnastiek met het geweer en stelselmatige oefening in de uitvoering van den looppas; voorts het met en zonder wapenrusting oefenen op de hindernisbaan. De gymnastiek aan de toestellen moet bewaard worden tot den winter. Op die manier worden per wêek een paar uur bezuinigd, die aan het schieten, den velddienst en de gesloten exercitie als discipline-middel ten goede kunnen komen.

Ook den paradepas zou ik willen afschaffen; we hebben geen tijd voor dien pas, die zóó moeilijk in de uitvoering is, dat er indertijd officieren zijn uitgezonden om hem te onderwijzen. Ziet een parade! Het verschil tusschen den gewonen- en den paradepas is alleen: wat meer zwaaien

met den arm, wat hooger oplichten der beenen, die stampend neerkomen. Maar kan het ook wel anders?

Van een werkelijke vorming en opleiding van patrouillecommandanten, ordonnansen en afstandenschutters kan o. i. moeilijk sprake zijn. Men mag blijde zijn als men een paar menschen heeft, die er aanleg toe hebben, die voor de toekomst iets beloven.

Storend voor de opleiding is ook de kwestie der scherpschutters, der wielrijders en van het militiekader. Als we zeggen storend, dan bedoelen we meer verdrietig, ontmoedigend. Per compagnie kunnen slechts een bepaald aantal scherpschutters zijn; heeft men er meer opgeleid, dan gaan ze naar de compagnieën, die er te weinig hebben. En dat zijn dan menschen die henen gaan, voor wien men hart heeft gekregen, die men ballistisch vertroeteld en opgefokt heeft. 't Kost méér; maar waarom ook in 't Leger het schieten niet evenzoo sterk aangemoedigd als er buiten? Waarom alleen soldijverhooging voor hen, die het eerst scherpschutter werden en dus de vacante plaatsen konden bezetten? Hoevelen zijn er niet, die door omstandigheden afgescheiden van hun wil eerst later het radicaal krijgen? De man hecht aan zijn compagnie, méér dan menigeen wel denkt; mij is bekend dat miliciens vroegen als *onbetaald* scherpschutter bij de compagnie te blijven. Hoe meer samenhang in de militaire huishouding hoe beter, het is een der elementen van den „moreelen factor”, waarvan men zoo gaarne den mond vol heeft om alles en nog wat te bewijzen. ¹⁾

Voor wielrijders en militiekader komen de verstandelijk het best ontwikkelden in aanmerking.

De wielrijder gaat al vrij spoedig met den „ziekendrager” een zijweg in, die hem ten deele onttrekt aan de rechtstreeksche inwerking van zijn onderwijzers. De interruptie is voor den eerste grooter dan voor den tweede, die alleen een paar middagen in de week in het hospitaal moet zijn. Nu staat het als een paal boven water, dat het Leger groote behoefte heeft aan wielrijders en aan ziekendragers, doch deze bijzondere opleiding aan te vangen tegelijk met de vorming tot soldaat is storend en niet in 't belang der zaak. Men zal mij mogelijk toevoegen, dat ook deze kwestie breed wordt uitgemeten; wel mogelijk, zelfs een oogenblik toegegeven, doch, is het niet noodig, is het geen onafwijsbare eisch, dat de 8 maanden oefentijd eenig en alleen gebruikt worden om *soldaten* op te leiden?

Het militiekader is door het reservekader in een hoek geraakt, waarin het niet behoort. Er is over dit onderwerp genoeg geschreven, 't zou

¹⁾ De bestaande bepaling, dat van de minderen der compagnie infanterie — let wel: infanterie, het wapen dus, welks succes in het gevecht staat of valt met de uitwerking van zijn vuur — slechts een zeer beperkt aantal scherpschutters mogen wezen, is dan ook wat al te absurd. Hopen wij, dat deze bepaling spoedig in zooverre gewijzigd wordt, dat ieder milicien dat praedicaat met de daaraan verbonden voorrechten zal kunnen verwerven.

dus bladvulling zijn er nog weer opnieuw over te beginnen. Doch in de tegenwoordige wijze van militiekader opleiden ligt ook het gevaar verscholen, dat van de beste, intelligentste manschappen eener compagnie er eenigen opgeleid worden voor andere compagnieën. Dat men nu niet zegge: ze blijven toch in het regiment: de band, die de manschappen in het regiment verbindt, is niet zoo sterk als die, welken de soldaten eener compagnie samenhoudt. Zij is ontmoedigend die gedachte, dat men een flinken jongen, die rente afwerpt, mogelijk klaar maakt voor een ander. Wie aan z'n menschen hecht, wie hart voor zijn compagnie heeft, verzet zich met hand en tand alleen reeds tegen het denkbeeld, dat men een of meer van z'n soldaten zal wegnemen.

Hoe 't ook zij: bijzondere opleiding moet komen na de algeheele vorming tot bruikbaar soldaat.

Over de bekwaamheid van het militiekader wordt het best gezwezen. In den regel is de stof goed, is het onderwijs methodiek en wordt het met toewijding en zorg gegeven, doch de tijd, voor die opleiding beschikbaar, is, in verband met de intellectueele ontwikkeling van het gros, veel te gering en wat nog het ergste is: hun ontbreekt de tijd zich te bekwamen in hun graad. Kwam het ons toch voor, dat een overigens gewillig en met lust bezielde milicien-korporaal bleek niet behoorlijk als commandant in den waarnemingspost te kunnen optreden. Pour savoir quelque chose, enz.

We stappen henen over de exercitiën in de compagnie en het bataljon, doch sluiten ons aan bij hetgeen v. ZANTHIER zegt in zijn artikel „Unsere Infanterie” (3^{es} Beiheft Mil. Wochenbl. '01): „Zudem lehrt die Erfahrung dass das Exerziren im geschlossenen Bataillon meist das Erste Mal am besten geht; das ist nur ein Beweis dafür, dass es für die Disziplinirung kaum nützlich wirkt”. Ja, we zouden zelfs zoo verre willen gaan met te zeggen, dat het voor de opleiding schadelijk is als de compagnieën worden samengevoegd voor het beoefenen der exercitiën, genoemd compagniesschool; de man is nog te kort onder de wapenen om reeds in andere handen te komen, die hem niet kennen en daardoor verkeerd aanpakken; hij is nog te jong soldaat om, laat ik het noemen, onder een minder scherp toezicht te komen. Al het kader is evengoed, alle officieren exerceeren even stram, enz., enz., volkomen toegegeven, maar de soldaat wordt er niet beter op.

't Is zoo gemakkelijk om af te keuren, vooral als men er niets voor in de plaats kan geven dat meer deugdelijk is, en dit is hier ook 't geval. Het eenige wat ons helpen kan bij de vorming van onze infanterie is: 1°. 12-maandsche eerste-oefeningstijd; 2°. een voldoende sterke compagnie om daarin de recruten op te nemen; en, voor het voortgezette onderwijs: 3°. vereeniging van meerdere bataljons in één garnizoen want, vergeten we het niet: het gevecht zal enorme eischen stellen en daaraan kan de 8-maandsche oefentijd eerst dan voldoen, wanneer veel gevechtsoefeningen zijn gehouden. Het onder 1°. en 2°. gezegde blijft verder buiten beschouwing nu men zich in een andere richting heeft

uitgesproken, rest: de vereeniging der infanterie in eenige groote garnizoenen.

Ik kom nu tot de vorming van den soldaat tot oorlogsschutter, m. a. w. tot de detachering in *Harskamp*, voor zooverre deze voor den troep plaats heeft.

Het groote nut, dat zoowel voor aanvoerder als soldaat gelegen is in het bijwonen van een serie, zou nog belangrijk kunnen vergroot worden als er minder troepen tegelijk kampeerden en het aantal patronen per man kon vermeerderd worden.

Minder troepen, omdat dan *meer* profijt zou kunnen worden getrokken en van het terrein bij den *Seintoren* en van dat gedeelte der noordelijke heide, meer bekend onder den naam van „Kopjesterrein”.

Indien het materieel bij den *Seintoren* aangevuld en uitgebreid wordt, zoodat de doelen een meer gelijkend beeld geven van de werkelijkheid, indien de compagniescommandant ook daar een soort gevechtsschieten zou kunnen houden, waarbij het mindere kader als vuurleider optrad, zou veel gewonnen worden wat thans braak blijft liggen. Hetzelfde geldt van het „Kopjesterrein”. De compagniescommandant moest een geheelen dag de volledige beschikking over dat terrein hebben. Dáár, op een terrein zooals nergens anders wordt gevonden, kan men werkelijk *oorlogsschutters* aankweeken, daar kan men een aanvallend gevecht nabootsen zonder dat men gedwongen en verwrongen beelden krijgt, zooals noodwendig het geval moet zijn bij den *Seintoren*. Doch deze aangelegenheid, die niet onmiddellijk en uitsluitend de lichting 1901 alleen aangaat, zal verder onbesproken blijven.

De beschikbaarstelling der munitie is echter een andere kwestie.

Wil men den soldaat vertrouwen inboezemen op zijn geweer, wil men hem laten zien, dat hij, door rustig te doen wat zijn aanvoerder zegt, flinke resultaten zal verkrijgen, dan dient en de munitievoorraad en de beschikbare tijd geëvenredigd te zijn aan het doel dat onder vuur wordt genomen.

Zoo verkreeg b. v. de compagnie met 62 geweren gedurende 3 minuten op 1200 M. vurende, 5 patronen per geweer, geen enkele treffer op 3 stukken geschut. Dit laat zich gereedelijk verklaren, gegeven het groote gedeelte doode materieel van het doel, doch de soldaat ziet dat niet in en begrijpt niet, dat het werkzaam beschieten van artillerie meer tijd kost dan 3 minuten, in welken tijd de afstand nog geschat en de vizieren gesteld moeten worden, soms nog een doeltreffende formatie moet worden aangenomen.

Toch zijn de schietresultaten der lichting o. i. *gunstig* te noemen, hetgeen blijkt uit de schietregisters en uit de uitkomsten in *Harskamp* verkregen: 27 treffers en 8 figuren tegen een peloton cavalerie op 800 M. met 62 geweren, 5 schoten per geweer, zijnde het doel 1½ minuut zichtbaar, is b. v. een alleszins bevredigend resultaat.

We hoorden de klacht, dat de man in de legerplaats de ontvangen lessen omtrent drukpunt, rustig aftrekken, enz., zou vergeten en dat hij,

terugkomende en vóór de schijf geplaatst, als een recruit zou rukken. Wel mogelijk, hoewel we in deze materie niet zouden willen generaliseeren; doch is die klacht weer niet terug te brengen tot een en dezelfde oorzaak: een te korten oefentijd, een niet grondige opleiding, een zeker haasten om met de te verwerken stof gereed te komen?

Gelet op de min-goede gelegenheid in het meerendeel der garnizoenen om gevechtsschietoefeningen te houden, was (en dit zij tot slot van dit onderdeel gezegd) een beschikbaar stellen van 180 patronen per man voor 32 oefeningsuren, of nog geen 6 patronen per uur véél te gering. In hoeverre andere korpsen over méér munitie beschikken, ligt buiten mijn waarneming, doch véél verschil zal het niet maken. Om te vergelijken moet men natuurlijk rekening houden met schietbanen van de capaciteit als om den Bosch worden gevonden.

Het zal wel niet noodig zijn te releveeren, dat we *veel* schieten niet stellen boven *goed* schieten. Zoolang achterlaad- en repeteerwapenen gebruikt worden, is hiertegen gewaarschuwd en soms is men nog niet eens doordrongen van dit axioma. Bij *Zaribrod*, in den Servisch-Bulgaarschen oorlog b. v., verkregen de Serven met rond 200.000 patronen 58 treffers of 1 op de 3448 schoten! (De Duitschers in '70—71 1 op de 300).

Als voltooiing van 's mans opleiding komen nu de regiments-, en daarenboven soms ook nog de najaarsoefeningen.

We hadden dit jaar weer de gelegenheid opnieuw te zien welke inderdaad voortreffelijke eigenschappen ons menschenmateriaal heeft. Dat taaie, dat volhouden, die belangstelling voor 't geen gedaan en gezien werd, 't is werkelijk eenig. Men kan veel met onze infanterie doen en dat ze dezen zomer in Limburg veel gedaan heeft, zullen zij moeten beamen, die, evenals wij, die interessante oefeningen mochten mede maken.

Een enkel woord omtrent kleeding en uitrusting moge hier vooraf eene plaats vinden.

Met ons schoeisel gelooven we niet, dat we op den goeden weg zijn: de soldaat lijdt te veel aan de voeten; of de sokken met dubbele hielen en hun daar ter plaatse dikke naden er de schuld van zijn, of dat de vorm van de zool van den schoen de oorzaak is, of beiden, we weten het niet, doch zooveel is zeker, dat het vraagstuk van het schoeisel voor ons nog niet is opgelost.

Mij in dezen partij stellende, zou ik een ander model schoen voorstaan, een schoen waarbij het draagvlak grooter, breder is. Ieder, die rijgsschoenen (z.g.n. jachtschoenen) draagt, is er bij marschen over te vreden; ze sluiten vast om den enkel, geven daardoor den zoo hoog noodzakelijken steun en beletten veel beter dan schoenen het indringen van stof, d. i. het verderfelijke verontreinigen der voeten op tijden dat soms de gelegenheid maar *te* dikwijls ontbreekt om de ritueele voetwassing te houden, al ware het alleen maar uit een oogpunt van spaarzaamheid met het water.

Verder moge nog eens een protest tegen den ransel uitgesproken worden. Moet nu de Nederlandsche soldaat uitgerust zijn alsof hij geroepen is den Trans-Caspischen spoorweg te verdedigen? We zullen niet spreken over de tot mantel getransformeerde kapotjas, die nooit voor mantel, d. i. voor overkleed was bestemd, doch zouden nog wel de vraag willen opperen of de techniek en de industrie niet gereed zijn om reserve-rations te leveren van meer bescheiden afmetingen dan b. v. de bus-geconserveerd vleesch en de keiharde betrekkelijk groote beschuiten.

En nu weder de geoeffendheid van den troep.

De marschvaardigheid en gehardheid tegen vermoeienissen hebben recht op een eervolle vermelding, die dan ook geschonken wordt.

En al moge 't nu ook waar zijn, dat we den vijand in de toekomst voor een goed deel met onze beenen zullen slaan, de practische bruikbaarheid in 't gevecht, de geoeffendheid van elk individu op zichzelf en van de massa in 't geheel, staat toch zeker op gelijke lijn.

Zoo bleek opnieuw toen men de veldwacht en het voorpostendetachment had bezet, dat de kennis van den velddienst maar povertjes was. De man kent de hem bekende klanken van roepteeken, halt — wiedaar, post N°. 1 van veldwacht N°. 1, e. d., doch het verstand van de zaak, ik zou haast zeggen het bewijs dat hij „velddienstachtig” kan denken, dat bewijs bleef hij schuldig. Het aanroepen is gebrekkig; het gevolg er van is dat er een voortdurend geloop en gepraat in de postketen is, dat niet bevorderlijk is aan het geheimzinnige waas, dat de uitvoering van den voorpostendienst moet blijven omringen.

Sluippatrouilles uitgezonden onder den milicien-patrouillecommandant verdwaalden; in het gunstigste geval kwamen zij na geruimen tijd terug met meldingen, die soms kant noch wal raakten.

Om tot de conclusie te komen dat de opleidingstijd te kort is om den soldaat grondig in den velddienst te oefenen, behoeft men niet tot de najaarsoefeningen te wachten, dat kan men reeds maanden te voren constateeren. Vooral bij het onderricht in den velddienst is aanschouwelijk onderwijs zoo nuttig: weinig praten, veel zien, daarna zelf doen, is de alpha en de omega ook van dit deel der opleiding. Zoogenaamde „oude”, geoeffende manschappen zijn sporadisch voorhanden en indien men ze heeft, dan zijn ze door langdurige vervulling van andere diensten en employementen geen betrouwbare voorbeelden.

Tweemaal in de week schijfschieten, tweemaal in de week velddienst, eenmaal in de week tirailleeren, één dag inspectie en men is de week rond, waarbij men na 10 Juni nog moet rekening houden met het verzamelde bataljon.

Zoo konden wij *geregeld* velddienst houden van af 30 April tot 7 Juni en deden dit respectievelijk op 30 April, 3, 7, 9, 10, 17, 21, 24, 28 en 30 Mei en op 4 en 7 Juni; 's middags werd dan gedurende $\frac{3}{4}$ uur theorie over de morgenoefening gehouden. Neemt men nu aan, dat voor den heen- en terugmarsch te zamen $1\frac{1}{2}$ uur tijd noodig is, dan blijft voor de oefening over $3\frac{1}{2}$ uur per morgen. Is het nu mogelijk aan recruten

van het gehalte onzer miliciens in 38 uur practisch ¹⁾ en in 8 uur theoretisch onderwijs, velddienst te leeren, zóó grondig, dat de man, als zijn geest verslapt is door vermoeiende diensten, zijn verplichtingen als 't ware als zijn a, b, c voor den vijand zal kunnen uitvoeren? Kan het onderwijs méér zijn, dan het leggen van een losse basis, van het bijbrengen van een oppervlakkig begrip, waarvan de scherpe lijnen langzamerhand verzwakken als nieuwe leerstof gebracht wordt in de hersenen, die aan militair-denken nog lang niet gewend zijn. Onder die omstandigheden is ook de opleiding tot patrouillecommandant en ordonnans tot niet veel meer terug te brengen dan tot het uitkiezen van eenige op het oog geschikte menschen, die men eenigen tijd volgt, met een goed onderofficier of korporaal medezendt op een patrouille en die men daarna eens zelf een eenvoudige opdracht geeft. Is het wel rationeel recruten aan recruten toe te vertrouwen?

Zooals het staat met den velddienst, zoo is het ook met de opleiding tot tirailleur, of beter gezegd met de opleiding tot het gevecht.

Hoe korter de dienstdienst is geworden, hoe noodzakelijker het is den man een grondige opleiding voor het gevecht te geven. Men is het er tegenwoordig vrijwel over eens, dat de oorlogen der toekomst meer psychische dan physische krachten zullen vragen; wie nog twijfelt leze de werken van HOENIG, van VON SCHLICHTING, van den Russischen Generaal MASLOFF (*la tactique comme science*), van WOLODSKOI, WOIDE e.a. Nu bestaat een opleiding tot het gevecht niet in het vlijtig beoefenen der verspreide formatie, in het z.g.n. tirailleen met en zonder gebruikmaking van het terrein en met of zonder losse patronen, doch wel in het methodiek oefenen in verbanden, die allengs grooter worden en met toevoeging van andere wapens, en vooral in oefeningen met een tegenpartij op telkens wisselende terreinen.

Beheersching met de stem in 't gevecht is, men kan het gerust zeggen, uitgesloten; teekens en enkele attentie-signalen met hoorntje of fluit vervangen commando's, maar: de troep is niet attent en de gevechtsleiding is onrustig, terwijl de verheffing van de stem recht evenredig is met de onmogelijkheid om zich te doen verstaan en gehoorzamen. Het euvel schuilt niet alleen bij den troep, doch ook bij de groeps- en sectiecommandanten. Hun groepen gingen er bij een ingezet langzaam vuur langzaam maar zeker „van door” en men moest fluiten- en hoorntjes-vol blazen om het vuur te stoppen. Het sein tot navullen, het weder openen van het vuur, als zich gedurende een kort oogenblik een zeer kwetsbaar doel voordeed, het bleef dikwerf achterwege, men kwam te laat. Raakt dit meer speciaal de lagere aanvoerder, het gemis aan orde en verband in de groepen, het niet op oordeelkundige wijze gebruiken van dekkingen, het niet behoorlijk stellen der bevolen vizierhoogte, het in het wilde vuren, al die dingen mogen misschien ten deele op rekening van

¹⁾ De eerste oefening was een soort wandeling en praatje over terrein en velddienst.

„de opwinding” gesteld worden, doch waar moet het henen als de groote opwinding van het gemoed en de zucht naar zelfbehoud in het werkdadige een aanval doen op *elk* gemoed. Dan moet men, zooals geschreven staat, rustig blijven ook onder het hevigste vuur en zelfs dan als men het niet kan beantwoorden. — Dit zal bij den enkelen man vooropstellen een ijzeren discipline, gepaard met een grondige opleiding, zonder welke het niet mogelijk zal wezen de individueele krachten te verzamelen en in één richting te doen samenwerken.

Een opleiding, als we noodig hebben, kan alleen verkregen worden in groote garnizoenen, waar het mogelijk is afdeelingen van eenige sterkte het geheele jaar door te formeeren. Zal het verhoogde recrutencontingent daartoe in belangrijke wijze medewerken, de concentratie onzer veld-infanterie in eenige groote centra zal de rest moeten doen. Dat het op den duur beduidend goedkooper zal zijn een 9-tal groote infanteriegarnizoenen te hebben, dan 22 kleine (we laten de garnizoenen waar alleen 5^e bataljons liggen buiten beschouwing) zal wel geen beoog behoeven.

Ook het officierskorps zou groot voordeel trekken uit deze geconcentreerde wijze van garnizoen houden. Een inniger verband, een betere bekendheid van de wapens onderling, zouden mogelijk worden. Welke bezwaren kan het hebben om na afloop van de najaarsoefeningen, als wanneer de sterkte der infanterie-compagnieën zóó belangrijk is geslonken, dat van de 4 compagnieën per bataljon er ternauwernood 1 gevormd kan worden voor de oefeningen, die men thans wel eens schertsend noemt: „*manoeuvres met zonder troepen*”, welk bezwaar kan het hebben, om dan kapiteins en enkele hoog in de ranglijst staande luitenants *in hun garnizoen* de oefeningen der cavalerie en bereden artillerie te doen volgen als toeschouwers en op dezelfde wijze escadrons- en batterijcommandanten en luitenants zich meer vertrouwd te doen maken met de vechtwijze der infanterie? Uit de boeken alleen is dit niet te *leeren*, wél te *lezen*. Aldus zal ontstaan die camaraderie de combat waarover DRAGOMIROW schrijft, en, wat zeker niet gering is te achten, er ontstaat een welkome gelegenheid om oudere luitenants meer epidemisch dan sporadisch te belasten met het bevel over de naast hoogere eenheid.

Na afloop der manoeuvres in Limburg waren we gekomen in de laatste periode van het derde tijdperk waarin de compagnieën „voor „herhaling of voltooiing van de oefenstof van het eerste tijdperk weder „ter beschikking (worden) gesteld van hun commandanten, behoudens „de door den regimentscommandant of den commandeerenden officier „te bevelen oefeningen met samengevoegde compagnieën of bataljons „— al of niet in vereeniging met andere wapens — overeenkomstig „de daaromtrent geldende bepalingen” (Regeling der Instructie, punt 26).

Dit klinkt goed, doch gaan we nu de werkelijkheid na.

De manoeuvres der 3de Divisie eindigden den 24^{en} September jl., in den loop van den avond kwamen we terug. Den volgenden dag *moest*

's morgens gelegenheid gegeven worden om kleding, uitrusting en wapening in orde te brengen, moest appel worden gehouden over de verschillende eigendommen van den man, moesten van \pm 75 man per compagnie de mede te nemen kledingstukken worden getaxeerd, kortom er waren tot en met den dag van vertrek der lichtingen '97 en '98 (zijnde 27 d. a. v.) van die talrijke kleine en groote bezigheden te verrichten, die een huisvrouw zou noemen: „in het huishouden bezig zijn”.

Nadat die miliciens afgereisd waren, was onze compagnie tot op heden (8 October) gemiddeld sterk 6 onderofficieren, 6 korporaaals (waaronder 3 milicien-korporaals der lichting 1901, allen afkomstig van andere onderdeelen, daar van de beide adspiranten der compagnie er één wegens ziekte niet aan 't examen deelnam en de andere niet voldeed) en 32 manschappen (waaronder 1 vrijwilliger, ja waarlijk!).

Onder de onderofficieren zijn niet begrepen de sergeant-majoor, de dienstdoende-luitenant en de fourier.

Slaan we nu den corvee-rooster op en gaan we na hoeveel manschappen in dien tijd gemiddeld door corvee-diensten aan de „herhaling en voltooiing van de oefenstof” zijn onttrokken geworden, dan komen we tot het niet onbelangrijke cijfer van gemiddeld 10 man per dag. Er bleven dus dagelijks voor de oefening gemiddeld 22 man over en onder dit aantal zijn dan begrepen zij, die met het reservekader moeten exerceeren: een vivisectie van véél nut voor die kaderleden, doch minder renderend voor den soldaat. Dat men niet denke dat „royaal” met de beschikbaarstelling voor corveeën werd omgesprongen. Wat er inhakte was het corvee voor het blank schuren der gebruikte kookketels: 4 man per dag en, daar de ketels van 2 bataljons door ons bataljon moesten worden in orde gemaakt, had men natuurlijk dubbelen tijd noodig. We zouden haast onze excuses moeten maken aan den welwillenden Lezer die ons tot hiertoe volgde, omdat wij hem over zoo iets huiselijks als ketels-poetsen spraken, ware het niet dat 4 man per compagnie, 64 man per regiment of 192 man per divisie, zijnde een compagnie op oorlogsterkte, uitmaakt, die gedurende één week (afgerond in het mindere) met gebrekkige hulpmiddelen zaten te „peuteren” in plaats van geoefend te worden. Welke bezwaren kan het hebben dit werk op te dragen aan het magazijnsperoneel, waarin die voorwerpen van veld-uitrusting thuis behooren; wordt ook niet het gebruikte tentmaterieel ingeleverd in de magazijnen zooals het door de troepen, die het gebruikten, werd afgegeven? Een kleinigheid, niet waar, een „nietsje”, een futiliteit, 4 man corvee per dag gedurende één week, maar die 4 man vertegenwoordigen 12% der effectieve sterkte en... het is bij ons kort dag in den wijngaard van Mars.

Ik spreek er nu nog niet eens van dat er honderde kleine herstellingen aan het lijfgoed der vertrokken lichtingen zijn te doen; een scheurtje dichtmaken, een handboord omzoomen e. d., te klein om naar de waschrichtingen te zenden en waarvoor de fourier een handlanger op zijn deponieerkamer wil zetten, wel wetende dat zijn kapitein den

boel in orde wil hebben. Hoe menige arme tobber of tobster zou niet tegen luttele stuivers per uur dat werkje in de kazerne verrichten! Dat kost per compagnie, per regiment, per divisie, over 't Leger in zijn geheel, een niet onaardig getal guldens.... zeer zeker, maar als men een huishouden begint, moet men dan ook niet zorgen dat men het kan onderhouden, moet, wat het zwaarste is, ook niet het zwaarste wegen?

Een verbetering ten goede ware mogelijk te verkrijgen door de extra kosten voor herstelling van lijfgoed door de waschrichtingen, te verdeelen over de compagnieën, opdat deze dan die kleinigheden door technische handen konden doen verrichten, want veel haalt die reparatie door de wasscherij niet uit; het voornaamste: het stoppen en onderhouden der sokken, wordt door haar niet gedaan, en juist dit kent de soldaat niet en de zorg voor de voeten van den infanterist is van zoo groot belang.

Het bovenstaande moge intusschen voldoende zijn om een juist licht te doen vallen op dit tijdperk van 's mans opleiding.

En wat nu verder?

De Kalender wijst zoo langzamerhand op 15 October. Nog een maand en de eerste-oefentijd is geëindigd. De toch reeds zoo zwakke compagnieën vermageren nog meer, zoodat de overblijfselen op één kamer worden verzameld, geëncadreerd door het weinige kader dat niet uitgaat voor den „vrijwilligen wapenhandel”. Dit onderwijs, dat soms ongeveer *f*60 à *f*80 per leerling kost, heeft recht, al ware het alleen maar met het oog op die hooge kosten, op goede instructeurs, betrouwbare menschen, van wien men de overtuiging heeft, dat zij ook buiten gestadige contrôle hun plicht zullen doen. Dit personeel wordt tijdelijk aan de compagnie onttrokken. Kan men nu kader opleiden voor de lichting van 't volgend jaar?

We hebben nu de lichting 1901 gevolgd gedurende haren eersten oefentijd.

Gaan we in gedachten nog eens na wat we geschreven hebben, dan komt een oogenblik het gevoel bij ons op, dat wij in 't gelid staan naast en tusschen hen, die men de onverzoenlijken of militaire nihilisten zou kunnen noemen, de vertegenwoordigers van den „Geist der stets verneint”. Doch we schuiven die gedachte verre en met krachtige hand van ons af. Slechts groote liefde voor het wapen, waartoe wij van jongs af aan behoorden, en waarin wij de katoenen en gouden chevrons droegen, bestuurde onze pen. We vermeenen, dat het plicht is den spiegel der werkelijkheid voor te houden, opdat, als de groote dag komt, die de mysterie van ons militair bestaan zal opheffen, het beeld ons noch verschrikken, noch verbazen zal.

In „De Militaire Spectator” van September 1901 bladerende, valt ons oog op deze zinsnede uit het meesterlijke artikel van den Luit.-Generaal BERGANSIUS:

„Een leger van onvoldoende gehalte kan, hoe sterk het ook zij, nimmer zegevieren; het *moet* te gronde gaan in den oorlog, zelfs tegen een zwakkeren tegenstander. — Een deugdelijke krijgsmacht daarentegen, weet zelfs aan overmacht weerstand te bieden en ten slotte de overwinning te verwerven. De geschiedenis bewijst het op elke bladzijde”.

's-BOSCH, October 1901.

J. H. v. D. HEGGE ZIJNEN,
Kapt. der Inf.

Enkele opmerkingen omtrent oefeningen in den Velddienst.

Tijdens de jaren, gedurende welke ik eene compagnie heb gecommandeerd, zijn mij omtrent oefeningen in den velddienst verschillende handelingen opgevallen, waaromtrent in meerdere of mindere mate verschil van opvatting bestaat en waarvan ik thans gaarne de volgende onder de aandacht wensch te brengen.

I. HET PATROUILLE-LOOPEN.

Bijna altijd ziet men het personeel eener patrouille neiging vertoonen om dicht in elkanders nabijheid te zijn. M. i. mag daaraan — behalve bij duisternis — alleen worden toegegeven, wanneer het doorzoeken van het terrein van zeer weinig belang wordt geacht, wanneer men *zoogoed als zeker* is geen vuur te zullen ontvangen of niet te zullen worden overvallen.

In *alle* andere gevallen is m. i. het dicht bij elkander loopen of staan van de leden eener patrouille beslist af te keuren, ook ondanks het voorgeschrevene onder 3°. van § 214 van het Voorschrift op den Velddienst van het Nederlandsche leger, luidende: „Op open terrein blijven „de manschappen bijeen”, enz.

Deze zienswijze grond ik op de volgende overwegingen:

a. Wanneer eene patrouille verrassend wordt aangevallen, waartoe bij eene actieve tegenpartij op bijna elk terrein meer of minder kans bestaat, dan zal, wanneer de manschappen en de commandant allen bij elkander zijn, de *geheele* patrouille in ééns zijn weggenomen en krijgt de commandant, die haar uitzond, geen bericht; loopen daarentegen de manschappen en de commandant op ± 30 à 60 M. (in verband met het terrein te regelen) van elkander verwijderd, dan kunnen de meer verwijderden, of hunne kameraden steunen en helpen door hun vuur, of, in het ergste geval door zich te verbergen, dan wel zich uit de voeten te maken, bericht brengen aan den commandant, die de patrouille uitzond, van het ongeval dat deze eventueel is overkomen.

b. Wanneer zes of acht oogen dicht bij elkander zijn, zien zij niet veel meer dan twee oogen, doch wanneer die zes of acht oogen verdeeld zijn over een terrein van b. v. 100 à 120 M., zien zij vrij wat meer; en toch kunnen in dit laatste geval de bezitters van die oogen elkander, zoo

noodig, zeer goed ondersteunen en in verband met elkander handelen.

c. Wanneer de vijand nog op zulk een grooten afstand verwijderd is, dat hij geen voldoende trefkans heeft op één man, dan kan hij op dien afstand reeds wél voldoende trefkans hebben op drie of meer naast elkander staande of marcheerende manschappen. Immers, wij onderwijzen zelf aan onze manschappen dat hoe grooter en beter zichtbaar het doel is, hoe meer trefkans men daarop heeft (56. Wapenvoorschrift der Infanterie 1901).

Het gezond verstand geeft aan, dat men *niet* moet doen wat een vijand het aangenaamste is, en dat is in dit geval: om op open terrein te gaan en hem dáár een zoo groot mogelijk doel aan te bieden; en daar, voor het doorzoeken van bedekt terrein, natuurlijk altijd in verspreide orde moet worden gemarcheerd, schijnt het mij eenvoudiger en beter toe om aan de soldaten te onderwijzen, dat men, behalve in de hiervoren aangegeven gevallen, *altijd*, wanneer men *kans* heeft beschoten of overvallen te worden, verspreid marcheert, in dier voege, dat verband blijft bestaan, d. i. dat men elkander tijdig ondersteunen en de noodige teekens wisselen kan.

Als normaalvorm voor het zich in het terrein begeven eener patrouille stel ik mij voor:

langs een weg: één of twee (en dan aan weerszijden van den weg) man voorop; ± 40 M. daarachter de commandant met c. q. een man (en dan deze twee aan weerszijden van den weg) en ± 40 M. daarachter weer een man;

in bedekt en in geheel open terrein: de commandant in het midden, rechts en links op ± 25 à 40 resp. 50 à 60 M. van hem een man en c. q. op ± 40 M. achter den commandant nog een man.

N.B. Velen beweren, dat de commandant altijd vóóraan moet loopen, dus ook wanneer langs een weg wordt gemarcheerd; ik neem liever *als regel één (c. q. twee) man* vooruit, want gebeurt er dan iets, dan is de commandant ten minste niet *de eerste* die valt of gevangen genomen wordt.

Ook wordt beweerd dat op geheel open terrein eene patrouille eerder gezien wordt wanneer deze verspreid marcheert dan wel wanneer zij zich gesloten beweegt. Aangenomen dat dit zoo is, dan moet men m. i. dit kleine nadeel in den koop nemen, waar, door verspreid te marcheeren, minder geleden zal worden door eventueel te ontvangen vuur en veel meer door de patrouille zelf gezien wordt; en dat is toch de hoofdzaak: *geen onnoodige verliezen lijden en verder: eerst zelf zien en dan (in de tweede plaats) zonder gezien te worden.*

Hetzelfde beginsel van niet dicht bij elkander zijn, dient ook in andere omstandigheden te worden nagekomen. Bij de in 1901 gehouden cavalerie-manoeuvres zag ik herhaaldelijk — op open doch zóó geaccidenteerd terrein, dat zich daarin gemakkelijk een tiental infanterie-pa-

trouilles zouden hebben kunnen verbergen — de 3, 4 of 5 ruiters, waaruit eene patrouille bestond, *naast* of *dicht bijelkander* rijden. Niet alleen dat die gezamenlijke ruiters niet veel meer zagen dan 1 ruiter zou gezien hebben, maar zeker zouden verscheidenen hunner in het zand hebben moeten bijten als ze eene tegenpartij hadden gehad, die met scherp schoot.

Bij diezelfde cavalerie-manoeuvres zag ik een paar malen dat na eene verkenning „en fourageur” de ruiters bij den terugtocht reeds allen weër bij elkander aansloten op \pm 300 M. van de vijandelijke stelling. Al had in dat geval de verkenning nog zooveel opgeleverd, er zou *geen* dier ruiters bij zijn commandant zijn teruggekeerd om rapport te brengen, wanneer de verdédiger met scherp geschoten had.

Ook bij gevechtspatrouilles ziet men maar al te vaak zondigen tegen het onderhavige beginsel.

De staven der hoogere autoriteiten met inbegrip der bereden ordonanssen, de personen die den compagniescommandant vergezellen (348. Reglement op de Exercitiën der Infanterie, IIe gedeelte), *kleven*, ook zelfs tijdens het gevecht, als het ware aan hunnen commandant, alsof zij den vijand willen uitlokken eenigen hunner weg te schieten uit het groote doel dat zij *onnoodig* aanbieden.

Ook wanneer b. v. eene veldwacht wordt aangevallen, ziet men zeer dikwijls dat de posten, de examineertroep en de teruggedreven patrouilles *allen* op de veldwacht zelf terugtrekken, waardoor alweder ongewenschte opeenhooping ontstaat. Trekken daarentegen zulke personen, 't zij allen, 't zij een gedeelte van hen, zijwaarts terug en stellen zij zich op b. v. 200 à 300 M. *op de flanken* van de veldwacht bij wijze van gevechtspatrouilles op, dan bewijzen zij oneindig grooter diensten door b. v. te waken tegen omtrekking of wel door den aanvallenden vijand van ter zijde te beschieten, terwijl de vijand zijne macht en zijn vuur alsdan moet verdeelen.

Uit het vorenstaande, dat nog zou kunnen worden uitgebreid, meen ik de conclusie te mogen trekken dat, waar het niet de bedoeling is een min of meer krachtigen *stoot* toe te brengen, men er *steeds* aan moet denken zijne kracht slechts in zóóverre te concentreeren als strikt noodzakelijk is, zonder dat natuurlijk samenwerking onmogelijk en het verband verbroken wordt.

II. HET ROEPTEEKEN.

(6°. van § 201 Velddienst-Voorschrift.)

Zeer dikwijls ziet men dit teeken zóódanig vastgesteld dat een der manschappen van den dubbelpost zijne gedekte opstelling moet verlaten om het roepteeken te geven, of dat hij daarvoor *zijn geweer* noodig heeft, b. v. door het geweer met de kolf omhoog te steken, door de muts of kepi op de bajonet te plaatsen, enz.

Naar mijne meening is het op *die* wijze vaststellen van het roeptee-
Mil. Spect. 1902.

ken zeer onpractisch, en ik had dan ook voor mijne compagnie bepaald *verboden* een roepteeken vast te stellen, voor het geven waarvan de man of zijne gedekte opstelling zou moeten verlaten, of zijn geweer, zoo noodig, niet in de positie van „vaardig” zou kunnen houden of brengen.

De schildwacht toch geeft het roepteeken alléén in de voor hem meest spannende oogenblikken, gedurende welke hij al zijne aandacht noodig heeft om te letten op hetgeen vóór zijn post geschiedt en hij *aanhoudend gereed* moet zijn om zoo noodig *dadelijk* zijn geweer te kunnen gebruiken. En juist op zulk een oogenblik maakt men hem tijdelijk weérloos door het geweer te bezigen voor het geven van het roepteeken!

Bij de vaststelling van dit teeken moet er m. i. op worden gerekend, dat de man voor het geven daarvan *nooit* van opstelling behoeft te veranderen en voorts dat hij daarvoor alléén beschikt over zijn rechterarm (de linker houdt het geweer „vaardig”) en dan alleen nog maar zóódanig, dat hij zoo noodig de rechterhand dadelijk weder aan het geweer kan brengen, voorts over de beide beenen en, in verbinding met een of ander, een vlag, boomtak, lantaarn, enz.

B. J. LAND,
Kapitein van den Generalen Staf.

Bijdragen tot de reorganisatie onzer vestingartillerie.

(Met drie bijlagen.)

„De Vestingartillerie moet eene zoodanige organisatie „bezitten, dat zij als *mobiele verdedigingsartillerie* kan „worden gebezigd.” J. DE WAAL, De hervorming onzer levende strijdkrachten. (Verslagen „Krijgswetenschap” 1897—98, bladz. 406).

Wie de ontwikkeling der Nederlandsche vestingartillerie in de laatste jaren aandachtig heeft gevolgd, zal tot de ervaring zijn gekomen, dat er in het sterkste deel van het wapen der artillerie een frissche geest is gevaren, een geest van tactisch „willen en kunnen”.

Ons eeresaluut aan de ouderen, die zijn voorgegaan om hunne compagnieën te bevrijden van het enge keurslijf, waarin zij door de exercitiebatterij en de theoriezaal bijna waren verstikt. Van het oogenblik af, dat zij kader en manschappen in het (vóór-) terrein brachten, hun leerden waarnemen en peilen, seinen en doelverkennen, was het gedaan met de vroegere sleur waarbij menige oudere artillerist is ingedommeld.

Maar niet minder hulde aan de jongeren, aan zoovelen, die ieder naar hun vermogen, hebben meegewerkt om aan de oefeningen der vestingartillerie meer opgewektheid en nieuw leven te schenken. Veel is daardoor voor de toekomst van de zware (?) artillerie gedaan, doch stilstand is achteruitgang; zij moet zich dus blijven ontwikkelen en zich aangorden om — voor een deel althans — als het vierde wapen van het veldleger te kunnen optreden (Bereden Positie-artillerie).

Om hoog te stijgen moet men ballast over boord werpen en als men eens rondziet ligt er genoeg ballast voor het grijpen. Slaat onzen Instructie-Inventaris eens op, dan vindt gij, door eenvoudige optelling, dat de Nederlandsche artillerie zich verheugt (?) in ongeveer:

30 soorten van vuurmonden,
45 „ „ affuiten.
52 „ „ projectielen ¹⁾.

¹⁾ Deze toestand bestaat niet alleen bij ons, doch in de meeste Europeesche rijken.

Terwijl voor de veldartillerie het streven naar éénheidsgeschut overal succes heeft gehad, terwijl ook de belegeringsartillerie, welke in verschillende rijken na 1880 opnieuw is georganiseerd, tot een minimum van geschutsoorten beperkt is gebleven, bezit de vestingartillerie in de meeste landen eene staalkaart van materieel, voor een goed deel afkomstig van vroegere modellen der veld- en der belegeringsartillerie, voor een ander deel met zeer uiteen-

Gesteld eens, dat het gelukte — en ik heb mij rekenschap gegeven, dat het zou *kunnen* gelukken — om deze getallen terug te brengen tot:

9 soorten van vuurmonden,

15 " " affuiten,

20 " " projectielen!

Welk eene vereenvoudiging zou dit medebrengen, niet alleen in den Instructie-Inventaris en in de Handboeken en Reglementen, doch ook in het Militair Onderwijs ¹⁾, in het beheer en het onderhoud van het Artillerie-Materieel, in den gang van zaken aan onze Artillerie-Inrichtingen, enz.

Als deze „verbetering door vereenvoudiging” zóó voor de hand ligt, hoe komt het dan, dat zij niet lang reeds tot stand is gebracht? Omdat zij vooreerst onbereikbaar is, en dit wel om twee redenen.

1. *Wij bezitten ruim 100 forten* of daarmee gelijk te stellen verdedigingswerken ²⁾, die alle hunne bewapening hebben volgens vastgestelde armeeringsstaten ³⁾. Er valt niet aan te denken in deze bewapening, met haren aankleve, ingrijpende veranderingen aan te brengen, voor en aleeer de Vestingwet is herzien.....

Herziening van de Vestingwet is niet te verwachten voor de Stelling van Amsterdam gereed is; tot zoolang moet de Nieuwe Hollandsche Waterlinie in elk geval hare tegenwoordige bewapening behouden. Het is zelfs de vraag of, nà het gereedkomen der Stelling van Amsterdam, de Nieuwe Hollandsche Waterlinie niet behouden moet blijven! Zelfs al werd binnenkort tot herziening van de Vestingwet overgegaan, dan zou geen belangrijke inkrimping van het aantal door de vestingartillerie te bedienen batterijen (die in de forten hieronder begrepen) te verwachten zijn. Hieruit volgt, dat alleen voorstellen tot partieele herziening van het Nederlandsche geschutstelsel kans van slagen hebben.

2. *De financieele politiek verzet er zich tegen.* Het veldleger moet worden uitgebreid en met dat leger *de veldartillerie*. Dit treft ongelukkig samen met eene geheele nieuwe bewapening voor de veldartillerie. Een en ander vereischt zulke groote financieele offers, dat er aan een radicalen maatregel, als boven geschetst, niet te denken valt.

Er blijft geen andere weg open dan de vuurmonden der vestingartillerie gaandeweg — d. i. naar gelang zij aan den dienst komen te ontvallen — door nieuwere typen te vervangen.

loopende affuitage, ingericht voor plaatselijk gebruik en voorts de sporen dragende van aanschaffing zonder vast plan, in verschillende tijdperken, waarbij men veelal van het nieuwste heeft willen profiteeren zonder afstand te kunnen doen van het oude. Zou Nederland niet kunnen voorgaan door met deze beslist ongewenschte werkwijze te breken?

¹⁾ In mijn tegenwoordigen werkkring ondervind ik, om zoo te zeggen, dagelijks dat het artillerie-onderwijs onder *de hoeveelheid der soorten* gebukt gaat.

²⁾ Rec. Mil. 1901, blzn. 290—293.

³⁾ De Militaire Spectator, Januari 1898, Bijblad blz. 27.

Wat intusschen wel mogelijk is, dat is het met vaste hand aansturen op inkrimping van het Nederlandsche geschutstelsel onder de leuze: langzaam maar zeker. Daartoe kan **als stelregel worden gekozen, dat voortaan voor elke nieuwe vuurmondsoort, die bij de vestingartillerie wordt ingedeeld, minstens 2 oudere soorten zullen worden afgeschafft.** Eenige voorbeelden mogen dienen om de gevolgen van zulk een stelregel te kunnen overzien.

1. Zoodra de kanonnen van 8 cM. St. naar de vestingartillerie overgaan, worden afgeschafft de kanonnen van 8 cM. Br. en de (gladde) houwitser van 15 cM. (V.M. en O.M). Er komt dan tevens een einde aan de spraakverwarring, die thans bij het gebruik van het woord houwtser heerscht, hetgeen noodig is bij de invoering van veldhouwitsers.

2. Nadat de keuze van een snelvuur-veldehouwtser (lange mortier?) van 12 cM. is bepaald, worden daarvan eerst 6 batterijen (voor het veldleger, zie hieronder) aangeschaft en moet voorts het aantal vuurmonden van deze soort van jaar tot jaar worden uitgebreid.

Met deze geleidelijke uitbreiding kan gepaard gaan geleidelijke afschaffing van de kanonnen van 12 cM. K. en van de mortieren van 15 cM.

3. Zoodra de financiën toelaten de noodige snelvuurkanonnen van 15 cM. L/40 ten behoeve van de kustartillerie in open batterijen aan te schaffen, kunnen geleidelijk verdwijnen: 1ste de kanonnen van 24 cM. IJ, 2^e de kanonnen van 24 cM. L/25 (zoo noodig na uitbreiding van het aantal kanonnen van 24 cM. L/35 op batterij-affuit).

4. Zoodra de vestingwet is herzien, kunnen het nog overgebleven voorlaadgeschut (12 cM. IJ, 9 cM. K. V. M. en O. M. en de Coehoornmortieren) worden afgeschafft en aldus *eindelijk het oogeblik aanbreken, dat onze artillerie slechts te rekenen heeft met getrokken achterlaadgeschut, ingericht volgens het pressiestelsel, verschiende granaten en granaatkartelsen, die voor kopergeleiding zijn ingericht.*

Voorwaar is dan aanzienlijke vereenvoudiging van het materieel, van de leerstof, enz., verkregen.

Het vraagstuk van de nieuwe bewapening onzer veld- en rijdende artillerie is hare oplossing nabij. Uit hoogst officieele mededeelingen valt nu reeds af te leiden, dat onze bereden artillerie slechts één geschutsoort zal ontvangen, t.w. lange snelvuurkanonnen van 7,5 cM. Intusschen is in de vakpers betoogd, dat ons veldleger „voor bijzondere gevallen” moet kunnen beschikken over nog 2 andere geschutsoorten:

a. *veldehouwitsers* tot bestrijding van 's vijands krombaangeschut;

b. *lichtere veldkanonnen* tot gebruik in terreinen, waar de beweeglijkheid van het 7,5 cM. kanon onvoldoende blijkt.

Het ligt voor de hand — na de bovengenoemde officieele beslissing — deze bijzondere geschutsoorten *door de vestingartillerie te doen bedienen.* Deze bezit in het kanon van 6 cM. op veldaffuit met voorwagen reeds eene geschutsoort, die voor het sub b genoemde doel kan dienen; de veldhouwitsers kunnen op den duur bij de *mobiele reserve voor de ver-*

sterkte bewapening der Nieuwe Hollandsche Waterlinie en der Stelling van Amsterdam niet worden ontbeerd.

De 120 kanonnen van 8 cM. St. — welke als de bereden artillerie haar nieuw materieel heeft — bij de vestingartillerie zullen overgaan, kunnen voor $\frac{4}{5}$ worden bestemd tot vervanging van een aantal kanonnen van 8 cM. Br. in de N. H. W. L.; $\frac{1}{5}$ zou ik ingedeeld willen zien bij de *mobiele reserve voor de veiligheidsbewapening in de Stelling van Amsterdam* (1 batterij per Sector). Het is daartoe noodig, dat dit $\frac{1}{5}$ deel kunne worden aangespannen op dezelfde wijze als thans bij de V. A. geschiedt.

Het wordt eindelijk tijd om de reorganisatie van een deel der Nederlandsche vestingartillerie in *bereden positie-artillerie* ter hand te nemen en daardoor eene instelling in het leven te roepen, die in de laatste tien jaren, van meer dan eene bevoegde zijde, met steeds veidwinnende overtuiging is bepleit.

Het oogenblik, om hiertoe over te gaan, is bijzonder gunstig, aangezien de tot stand gekomen legerwetten vanzelf aanleiding zullen geven, dat in den loop van 1902 eene nieuwe organisatie van onze levende strijdkrachten, bij Koninklijke Besluiten, zal worden vastgesteld.

Het spreekt vanzelf, dat daarbij de *reorganisatie van de vestingartillerie in haar geheel* zal worden overwogen en er is meer dan een reden om bij die gelegenheid met bestaande toestanden te breken. Doch er zijn ook redenen te over om met bestaande toestanden — de verdeeling onzer liniën en stellingen in onderdeelen, de bestaande kazerneering en gebouwen voor militair gebruik beschikbaar, enz., — zooveel mogelijk rekening te houden. Bij de reorganisatie moet in de eerste plaats worden gelet op de rationeele grondslagen, welke door den toenmaligen Majoor bij den Generalen Staf A. L. W. SEYFFARDT zijn aangegeven in de op 25 Maart 1886 door Z.H.E.G. gehouden voordracht (Verslagen Krijgswetenschap 1885—'86, blz. 276, regel 1—15 van onderen, en blz. 277, regel 1—23 van boven).

Bijna 10 jaren later hield de toenmalige Luitenant der Artillerie M. C. VAN DER HOOG in dezelfde Vereeniging eene rede, waarin *terecht* werd gezegd, dat eenheden van tactischen aard bij onze vestingartillerie niet bestaan (Verslagen Krijgswetenschap 1895—'96, blz. 55).

Minder grond was er voor sprekers bewering, dat reorganisatie onzer vestingartillerie zoodanig, dat zij ook in tactischen zin eene beteekenis had, gelijk zou zijn te stellen met het zoeken naar den steen der wijzen. Deze bewering werd trouwens door spreker zelve weer te niet gedaan door er op te laten volgen: „Niet indien wij de organisatie geheel konden regelen naar gelang van de krachten, die iedere linie of stelling in elk onderdeel daarvan vorderde” (alsvoren blz. 56).

Eene zoodanige organisatie behoeft na 1902 volstrekt niet tot de idealen te behooren.

Omdat zij *logisch* is, moet ze bij de aanstaande nieuwe organisatie van het leger worden ingevoerd; nu of nooit!

Opdat men mij niet zal tegenwerpen „beter gezegd, dan gedaan”, of „de beste stuurder staan aan wal”, heb ik mij gewaagd aan een schema, voor de reorganisatie onzer vestingartillerie, dat als *bijlage I* hieraan wordt toegevoegd.

Mocht eene dergelijke dislocatie en ook eene daarmede verband houdende organisatie tot stand kunnen komen, dan zullen tastbare voordeelen worden verkregen, waarvan wij de voornaamste hieronder zullen opsommen.

I. De Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

Voor elke groep ¹⁾ kunnen al dadelijk na de mobilisatie van het leger beschikbaar zijn 2 onverdeelde compagnieën vestingartillerie. Door onderscheid te maken in de organisatie en de oefening tusschen de compagnieën met oneven en die met even nummers, kan naar verdeling van arbeid (bij korten oefeningstijd zoozeer gewenscht) worden gestreefd en zal het mogelijk zijn de compagnie te organiseeren tot een tactisch geheel, dat in verschillend terrein onder verschillende omstandigheden in de behoeften van den dienst kan voorzien. Ten einde dit te demonstreeren zijn op de *bijlagen 2* en *3* tactische indeelingen ontworpen voor de oneven-, respectievelijk de even compagnieën, waaruit door den Groepscommandant voor oorlogstijd reeds in tijd van vrede eene keuze kan worden gedaan, in verband met de voor zijn Groep vastgestelde bewapening. De Commandanten van het 1^e, 2^e en 3^e Bataljon zijn beschikbaar om op te treden als Groepscommandanten in de 1^e, 3^e en 5^e Groep; de Commandant van het 1^e Regiment Vestingartillerie moge zijn Groepscommandant in de 4de Groep, die van het 2^e Regiment Vestingartillerie in de 7^e Groep, terwijl als Groepscommandanten voor de 2^e en 6^e Groep bijv. kan worden gerekend op den Voorzitter der Commissie van Proefneming en den Directeur der Artillerie-Schietschool, zoodat voor deze commando's geen hoofdofficieren der Infanterie aan het Veldleger onttrokken behoeven te worden.

De Commandant der N. H. W. L. beschikt in oorlogstijd over 3 bataljons à 5 compagnieën vestingartillerie der landweer, hieruit kan zoo noodig de artillerie in alle groepen, naar gelang van de gebleken behoefte, worden versterkt; de rest wordt voornamelijk aangewend voor de bediening van de versterkte bewapening op het aanvalsfront, zoodra dit onderkend is. In het geheel kan dus voor de bediening van het geschut en voor den dienst in de groepsparken in de N. H. W. L. gerekend worden op 29 compagnieën vestingartillerie ²⁾.

¹⁾ De groepen der N. H. W. L. zijn door mij, gaande van Zuid naar Noord, aangeduid als 1^e, 2^e, 3^e, 4^e, 5^e, 6^e en 7^e Groep.

²⁾ In de Verslagen Krijgswetenschap 1885—'86, VIIe Verslag, Bijlage B, vindt men voor dit doel 28 compagnieën vestingartillerie en op blz. 293 nog 2 compagnieën voor het verdedigingspark, dus 30 compagnieën. In het Verslag der

II. Pannerden en Westervoort.

Aan een der compagnieën (ik heb, in verband met de te Goriuchem aanwezige kazerneering, genomen de 5de Compagnie van het 1^e Bataljon) kan eene zoodanige bijzondere organisatie worden gegeven, dat zij geheel geschikt is voor de oorlogsbezetting van de beide genoemde „afzonderlijke forten” ($\frac{5}{8}$ compagnie te Pannerden, $\frac{3}{8}$ compagnie te Westervoort).

III. Stelling van Amsterdam.

Voor elke groep ¹⁾ kan al dadelijk na de mobilisatie van het leger gerekend worden op 1 compagnie vestingartillerie en, zoodra het 5^e en 6^e Bataljon Landweer-Vestingartillerie beschikbaar zijn, op een 2de compagnie. De oorlogsorganisatie dezer 18 compagnieën kan zoodanig worden vastgesteld, dat daarmede de bediening van het geschut der *veiligheidsbewapening* in alle groepen verzekerd is. Verder kan er gerekend worden op 3 landweerbataljons (het 8^e, 9^e en 10^e) voor de bediening der versterkte bewapening, voornamelijk op het aanvalfront, en voor eventueel in 2^e linie op te stellen geschut (kleine kring).

De 28^e Compagnie Vestingartillerie en de gelijknamige landweercampagnie ontvangen eene bijzondere organisatie, zoodat met behulp van burgers-werklieden kan worden voorzien in den dienst in de laboratoria ($\frac{1}{2}$ compagnie per sector); daarmede verdwijnen de sergeanten en korporaals vuurwerker uit de vredes- en oorlogsorganisatie der meeste overige compagnieën vestingartillerie.

Voor den dienst in de sectorparken en in het algemeen verdedigingspark komen beschikbaar de 47e en 48e Compagnie en de gelijknamige compagnieën landweer-vestingartillerie.

Ten slotte geeft bijlage I nog de beschikking over 4 aangespannen batterijen à 6 kanonnen van 8 cM. St. (31e en 32e Compagnie Vestingartillerie, verdubbeld door de gelijknamige compagnieën der landweer). Totaal voor de Stelling van Amsterdam beschikbaar: (met inbegrip van de 44e Compagnie voor IJmuiden en de 46e voor Pampus) 44 compagnieën (waarvan 16 van het leger en 28 van de landweer ²⁾). De Commandanten

Staatscommissie, ingesteld bij K.B. van 10 Juni 1888 N°. 26, vindt men voor dat doel 6 bataljons van 3 tot 5 compagnieën, samen tellende 21 compagnieën (elk à 245 kanonniers).

¹⁾ De groepen der Stelling van Amsterdam zijn door mij, beginnende bij Muiden met de zon omgaande, aangeduid als 1e, 2e, 3e, 4e, 5e, 6e, 7e, 8e en 9e Groep.

²⁾ De Luit.-Kol. DE WAAL rekende op 55 compagnieën vestingartillerie à 300 man en 370 man (2 compagnieën) pantserfortartillerie (Verslagen Krijgswetenschap 1897—'98, blz. 415).

In verschillende andere bronnen vindt men voor de Stelling van Amsterdam slechts een tiental compagnieën vestingartillerie uitgetrokken; voorwaar geen klein verschil! Laatstgenoemde cijfers berusten vermoedelijk op eene voorloopige bewapening, terwijl eerstgenoemde rekening houden met de definitieve bewapening.

DISLOCATIE DER VESTINGARTILLERIE.

IN TIJD VAN VREDE.				IN TIJDEN VAN OORLOG OF OORLOGSGEVAAR.								
(Het regiment is van 15 September—21 October ter beschikking van den Ct der Vest.-Artie.)				(Het regiment is van 15 September—21 October ter beschikking van den Ct der N.H.W.L.; overigens onder de Inspectie van den Ct der Vest.-Artie.)								
IN TIJD VAN VREDE.		IN TIJDEN VAN OORLOG OF OORLOGSGEVAAR.		IN TIJD VAN VREDE.		IN TIJDEN VAN OORLOG OF OORLOGSGEVAAR.						
Nummers van het bataljon.		Bestemming der bataljonsstaven en der compagnieën van het leger.		Bestemming der bataljonsstaven en der compagnieën van de landweer.		Bestemming der bataljonsstaven en der compagnieën van de landweer.						
het regiment.	het bataljon.	den staf of de compagnie.	Garnizoenen.	No.	Standplaats.	No.	Standplaats.					
Ie (Staf te Utrecht).												
1e	Staf 1e bat.	1e Cie	Gorinchem.	Staf	Groepshoofdkwartier 1e Groep N. H. W. L.	Staf	1e Groep					
		2e " "						1e Groep der Nieuwe Holland-sche Waterlinie.				
		3e " "										
		4e " "										
		5e " "										
2e	Staf 2e bat.	6e Cie	Gorinchem.	Staf	Groepshoofdkwartier 3e Groep N. H. W. L.	Staf	6e Groep					
7e " "	3e Groep der Nieuwe Holland-sche Waterlinie.											
8e " "												
9e " "												
10e " "												
3e	Staf 3e bat.	11e Cie	Utrecht.	Staf	Groepshoofdkwartier 5e Groep N. H. W. L.	Staf	11e Groep					
12e " "	5e Groep der N. H. W. L.											
13e " "												
14e " "												
15e " "												
4e	Staf 4e bat.	16e Cie	Utrecht.	Staf	1e en 2e Afdeling veldhouwsters ter beschikking van den Commandant van het Veldleger.	Staf	16e Bij de 1e en 2e Afdeling veldhouwsters ter beschikking van den Commandant van het Veldleger.					
17e " "												
18e " "												
IIe (Staf te Amsterdam).												
(Het regiment is van 15 September—21 October ter beschikking van den Ct der Stelling van Amsterdam; overigens onder de Inspectie van den Commandant der Vestingartillerie.)												
5e	Staf 5e bat.	19e Cie	Naarden.	Staf	Groepshoofdkwartier 1e Groep St. van A'dam.	Staf	19e Groep					
		20e " "						1e Groep der Stelling van Amsterdam.				
		21e " "										
		22e " "										
		23e " "										
6e	Staf 6e bat.	24e Cie	Amsterdam.	Staf	Groepshoofdkwartier 6e Groep St. van A'dam.	Staf	24e Groep					
25e " "	6e Groep der Stelling van Amsterdam.											
26e " "												
27e " "												
28e " "												
7e	Staf 7e bat.	29e Cie	s-Gravenhage.	Staf	Afdeling batterijen van 6 cM. ter beschikking van den Commandant van het Veldleger.	Staf	29e Bij de afdeling batterijen van 6 cM. ter beschikking van den Commandant van het Veldleger.					
30e " "												
31e " "	Batterijen van 8 cM. St. ter beschikking van den Commandant der Stelling van Amsterdam.											
32e " "												
IIIe (Staf te Amsterdam).												
(Het regiment is van 15 September—21 October ter beschikking van den Ct der Stelling van Amsterdam; overigens onder de Inspectie van den Commandant der Vestingartillerie.)												
8e	Staf 8e bat.	33e Cie	Helder.	Staf	Ter beschikking van den Commandant van den Noordfrontier der Vesting Holland.	Staf	33e Groep					
		34e " "						Ter beschikking van den Commandant van den Noordfrontier der Vesting Holland.				
		35e " "										
		36e " "										
		37e " "										
9e	Staf 9e bat.	38e Cie	Brielle.	Staf	Ter beschikking van den Commandant van het Zuidfrontier der Vesting Holland.	Staf	38e Groep					
39e " "	Ter beschikking van den Commandant van het Zuidfrontier der Vesting Holland.											
40e " "												
41e " "												
42e " "												
10e	Staf	43e Cie	Haarlem.	Staf	Groepshoofdkwartier 5e Groep St. van A'dam.	Staf	43e Groep					
(pantserfort-artillerie).	Groepshoofdkwartier 5e Groep St. van A'dam.											
44e " "												
45e " "												
46e " "												
Artillerie Schiet-school.	Staf	47e Cie	Zwolle (Oudebroek).	Staf	Groepshoofdkwartier 6e Groep N. H. W. L.	Staf	47e Bij de afdeling batterijen van 6 cM. ter beschikking van den Commandant van het Veldleger.					
48e " "	Groepshoofdkwartier 6e Groep N. H. W. L.											
49e " "												
50e " "												

Zelfstandige korpsen onder de rechtstreeksche bevelen van den Commandant der Vestingartillerie.

Behoorende tot „Bijdragen voor de reorganisatie
onzer Vestingartillerie.”

NORMAAL-SCHEMA VOOR DE OORLOGS-INDEELING EENER COMPAGNIE VESTINGARTILLERIE MET ONEVEN NOMMER
IN DE *N^{de}* GROEP DER NIEUWE HOLLANDSCHE WATERLINIE. ¹⁾

Vak: Spinola.			Vak: Bavel.			
1 Kapitein Toegevoegde Artie-Officier 1 Hoornblazer Ordonnans. 2 Kanonniërs. Telephonisten.			bij den V.C. (een Bataljons-Ct. der Infanterie).			
1 Luitenant Toegevoegde Artie-Officier 1 Hoornblazer Ordonnans 2 Kanonniërs. Telephonisten			bij den V. C. (een Bataljons-Ct. der Infanterie).			
o, n, (batterijen tegen stormenderhand- sche aanvallen, elk bewapend met 2 L. Kanonnen van 8—10 cM.).	Fort op den Zwart en Dijk, bewapend met 6 L. Ka- nonnen van 8—12 cM. (in groepsverband inge- deeld als de batterijen m, V, I, elk van 2 vuur- monden) en 2 mitrail- leurs M. '90.	k, i, (batterijen tegen stormenderhand- sche aanvallen, elk bewapend met 2 L. Kanonnen van 8—10 cM.).	Fort Achttienhoven, bewapend met 8 L. Ka- nonnen van 8—15 cM. (in groepsverband inge- deeld als de batterijen h, IV, III, g, elk van 2 vuurmonden) en 2 mi- trailleurs M. '90.	f, e, (batterijen tegen stormenderhand- sche aanvallen, elk bewapend met 2 L. Kanonnen van 8—10 cM.).	Fort Buren, bewapend met 8 L. Ka- nonnen van 8—15 cM. (in groepsverband inge- deeld als de batterijen d, II, I, c, elk van 2 vuurmonden), 4 mitrail- leurs M. '90 en 6 gladde vuurmonden.	b, a, (batterijen tegen stormenderhand- sche aanvallen, elk bewapend met 2 L. Kanonnen van 8—10 cM.).
4 Mils.-Sergeanten = 4 B.-Cn. 30 Kanonniërs, (waaronder 6 St.-Cn.). 4 Kanonniërs-tele- phonisten.	1 Sergt.-Maj.-tit.) 2 Sergeanten. } 9 B.-Cn. 6 Korporaals. } 8 Mils.-Korpls. } 8 St.-Cn. 31 Kanonniërs, (waar- onder 6 St.-Cn.). 4 Kanonniërs- telephonisten. 2)	4 Mils. Sergeanten = 4 B.-Cn. 30 Kanonniërs, (waaronder 6 St.-Cn.) 4 Kanonniërs-tele- phonisten.	1 Luitenant = Artie-Ct. 1 Fourier. 5 Sergeanten. } 12 B.-Cn. 6 Korporaals. } 12 Mils.-Korpls. = 12 St.-Cn. 31 Kanonniërs, (waar- onder 6 St.-Cn.) 4 Kanonniërs- telephonisten. 2)	4 Mils. Sergeanten = 4 B.-Cn. 30 Kanonniërs, (waaronder 6 St.-Cn.). 4 Kanonniërs-tele- phonisten.	1 Luitenant = Artie-Ct. 1 Sergt.-Majoor.) 5 Sergeanten. } 12 B.-Cn. 6 Korporaals. } 12 Mils.-Korpls. = 12 St.-Cn. 62 Kanonniërs, (waar- onder 12 St.-Cn.). 8 Kanonniërs- telephonisten. 2)	4 Mils.-Sergeanten = 4 B.-Cn. 30 Kanonniërs, (waaronder 6 St.-Cn.). 4 Kanonniërs-tele- phonisten.

Recapitulatie van de sterkte eener oneven Cie., totaal 364 hoofden. } *Vrijwilligers:* 1 Kapitein, 3 Luitenants, 1 Sergt.-Majoor, 1 Sergt.-Maj.-tit., 12 Sergeanten, 1 Fourier, 18 Korporaals, 2 Hoornblazers, 8 Kanonniërs.
 } *Miliciens:* 16 Sergeanten, 32 Korporaals, 272 Kanonniërs (per lichting: 2 Sergt., 4 Korpls., 34 Kanonniërs).

Afwijkingen van het Normaal-Schema. Zijn er in de groep — buiten de forten — minder dan 8 batterijen tegen stormenderhandsche aanvallen (meer dan 8 zal zelden voorkomen), dan kunnen voor sommige batterijen 3 B.-Cn. worden ingedeeld, en ontvangen de batterijen, zooveel mogelijk, twee volledige bedieningen. Blijft er (bij minder dan 6 batterijen) personeel van dit gedeelte over, dan wordt dit over de forten, naar gelang der behoefte, verdeeld. Zijn er in de Groep meer dan 3 forten *in eerste linie* ³⁾ (minder komt niet voor), dan worden kader en manschappen, welke niet strikt noodig zijn buiten de forten, over het aantal forten der 1^e linie, in de Groep aanwezig, in verhouding tot hare bewapening verdeeld. Zoodra mogelijk worden de onvolledige bedieningen voltallig gemaakt, met behulp van de gelijknamige landweercompagnie.

¹⁾ Voor de gebezigde afkortingen en de beginselen voor de indeeling gevolgd, zie „Ontwerp-Voorschrift op den dienst van de Artillerie in het Groepsverband”. ZWOLLE, 1901. Opzettelijk zijn aan de vakken, forten, enz., andere namen gegeven dan in de N.H. W. L. voorkomen. Het schema is trouwens gegeven als leidraad voor eene te volgen methode, geenszins om ongewijzigd op de N.H. W. L. te worden toegepast.

²⁾ Het tekort aan bedieningsmanschappen wordt door handlangers aangevuld.

³⁾ De forten in het Normaal-Schema genoemd, liggen allen in *eerste linie*, d. i. in de *hoofdverdedigingslijn*. Voor de artilleriebezetting der forten in 2^e linie wordt op de landweer gerekend.

Behoorende tot „Bijdragen voor de reorganisatie
onzer Vestingartillerie”.

NORMAAL-SCHEMA VOOR DE OORLOGSINDEELING EENER COMPAGNIE VESTINGARTILLERIE *MET EVEN NOMMER*
IN DE *Nde* GROEP DER NIEUWE HOLLANDSCHE WATERLINIE. ¹⁾

AFDEELING B.		AFDEELING A.	
Afdeeling- station.	1 1 ^e Luitenant..... = A. C. 1 2 ^e Luitenant..... = Toegevoegde Officier. 2 Miliciens-Sergeanten... = „ Onderofficieren. 10 Miliciens-Korporaals... = 10 Waarnemers. 1 Hoornblazer..... = 1 Ordonnans. 11 Kanonniers..... } 9 Telephonisten. 1 Wielrijder. 1 Kok.	Afdeeling- station.	1 Kapitein..... = A. C. 1 Luitenant..... = Toegevoegde Officier. 2 Miliciens-Sergeanten .. = „ Onderofficieren. 10 Miliciens-Korporaals... = 10 Waarnemers. 1 Hoornblazer..... = 1 Ordonnans. 11 Kanonniers..... } 9 Telephonisten. 1 Wielrijder. 1 Kok.
Tusschen-batte- rijen IV ₂ en IV ₁ (elk bewapend met 4 vuurmonden van 12—15 cM.).	1 Sergeant-Maj.-titulair.. } 1 Fourier } 6 B.-C ⁿ . 3 Sergeanten } 1 Sergeant-titulair } 2 Miliciens-Sergeanten... } 8 S.-C ⁿ . 6 Miliciens-Korporaals... } 80 Kanonniers (waaronder 16 St.-C ⁿ)	Tusschen-batte- rijen II ₂ en II ₁ (elk bewapend met 4 vuurmonden van 12 tot 15 cM.).	1 Sergeant-Majoor..... } 5 Sergeanten } 6 B.-C ⁿ . 2 Miliciens-Sergeanten .. } 8 S ¹ -C ⁿ . 6 Miliciens-Korporaals... } 80 Kanonniers (waaronder 16 St.-C ⁿ)
Peilpost „Jacobstoren”.	Peilpost „Annabosch”.	Peilpost „Lijmfabriek”.	Peilpost „Rosmolen”.
3 Korporaals = peilers. 6 Kanonniers } 3 hulppeilers. } 3 telephonisten.	3 Korporaals = peilers. 6 Kanonniers } 3 hulppeilers. } 3 telephonisten.	3 Korporaals = peilers. 6 Kanonniers } 3 hulppeilers. } 3 telephonisten.	3 Korporaals = peilers. 6 Kanonniers } 3 hulppeilers. } 3 telephonisten.
Recapitulatie van de sterkte eener <i>even Cie.</i> , totaal 272 hoofden.			
} <i>Vrijwilligers:</i> 1 Kapitein, 3 Luitenants, 1 Serg.-Maj., 1 Serg.-Maj.-tit., 8 Sergeanten, 1 Fourier, 1 Serg.-tit., 12 Korporaals, 2 Hoornblazers, 6 Kanonniers. } <i>Miliciens:</i> 8 Sergeanten, 32 Korporaals en 200 Kanonniers (per lichting: 1 Sergt., 4 Korpls. en 25 Kanonniers).			

1^e Variatie op het Normaal-Schema. De batterijen II₁, II₂ en II₃ vormen Afdeeling A, terwijl batterij IV₁ eene *zelfstandige* batterij is. Dit geeft de volgende wijzigingen in de indeeling: 1 afdeelingstation (dat van B) niet benodigd. Twee Luitenants kunnen worden ingedeeld als Artie-C^{ten} op de forten. (De Ft.-C^{ten} zijn Kapiteins der Infanterie). Bij afdeelingstation A worden *meer* ingedeeld: 4 Miliciens-Korporaals (waarnemers), 1 hoornblazer (ordonnans) en 3 Kanonniers (telephonisten). Voor de zelfstandige batterij worden *meer* ingedeeld: 6 Miliciens-Korporaals (waarnemers) en 8 Kanonniers (6 telephonisten, 1 wielrijder, 1 kok). Ter beschikking van het Groepshoofdkwartier: 2 Miliciens-Sergeanten.

2^e Variatie op het Normaal-Schema. De batterijen II₁, II₂, II₃, II₄ vormen Afdeeling A. De indeeling als bij de 1^e variatie, behalve dat de indeeling „meer voor de zelfstandige batterij” vervalt. Er komen 2 ordonnansen en 2 koks bij afdeeling A.

Ter beschikking van het Groepshoofdkwartier: 2 Miliciens-Sergeanten, 6 Miliciens-Korporaals, 7 Kanonniers (6 telephonisten, 1 wielrijder).

1) Voor de gebezigde afkortingen en de beginselen voor de indeeling gevolgd, zie „Ontwerp-Voorschrift op den dienst van de Artillerie in het Groepsverband”. Zwolle, 1901.

van het 5^e, 10^e en 6^e Bataljon Vestingartillerie zijn beschikbaar als Groepscommandant in de 1^e, 5^e en 6^e Groep, terwijl ik op 6 hoofdofficieren der Genie reken als Groepscommandanten in de overige 6 Groepen, ten-einde geen hoofdofficieren der Infanterie aan het Veldleger te onttrekken.

IV. *Het noorderfrontier van de Vesting Holland (Stelling van Den Helder).*

Aan het 8^e Bataljon kan eene zoodanige oorlogsorganisatie worden gegeven, dat het geheel kan voorzien in den artilleriedienst in de kust- en landbatterijen, terwijl eene der compagnieën (de 37^e) speciaal wordt georganiseerd en geoefend voor den torpedodienst in de stelling.

V. *Het zuiderfrontier van de Vesting Holland.*

(Vereenigde Stellingen van de Monden der Maas en van het Haringvliet en van het Holl. Diep en het Volkerak, de laatste ingekrompen tot 1 fort).

Voor het 9^e Bataljon geldt eene soortgelijke organisatie als voor het 8^e; eene der compagnieën (de 42^e) wordt speciaal georganiseerd en geoefend voor den torpedodienst in de stelling. Ik denk mij dus het korps Torpedisten opgeheven en de te Brielle beschikbare ruimte ingenomen door den Staf van het 9^e Bataljon en door de 38^e en 39^e Compagnie Vestingartillerie.

VI. *Het Korps Pantserfortartillerie en de Artillerie-Schiet-school.*

Deze worden in oorlogstijd ontbonden; de compagnieën komen in het aangewezen stelling-verband.

VII. *De bereden positie-artillerie (4e en 7e Bataljon Vestingartillerie en gelijknamige bataljons landweer-vestingartillerie).*

Het 4e Bataljon, versterkt door het gelijknamige landweerbataljon, geeft aan den Commandant van het Veldleger de beschikking over 2 afdeelingen à 3 batterijen, à 4 veldhouwitsers van 12 cM.; te zamen 24 stukken, met 48 caissons. De oorlogsorganisatiën dezer bataljons moet hierop berekend zijn, dus op veldartilleristische leest zijn geschoeid; niet alzoo de vredesorganisatie, waarover aanstonds meer.

De 29e en 30e Compagnie van het 7e Bataljon, waarbij de Staf, versterkt door de overeenkomstige deelen van het gelijknamige landweerbataljon, geven aan den Commandant van het Veldleger de beschikking over 1 afdeeling van 4 batterijen à 6 kanonnen van 6 cM. Veld-, te zamen 24 stukken, met 24 caissons. Bijaldien 1 of meer divisiën worden aangewezen voor de bewaking van het Noordzeekustfront der Vesting Holland zou ik daarbij de 4 batterijen lichte veldkanonnen willen indeelen, omdat zij de aangewezen geschutsoort zijn voor het gebruik in duinterrein. De 31^e en 32^e Compagnie van het 7^e Bataljon, versterkt door de overeenkomstige deelen van het gelijknamige landweerbataljon, geven den Commandant van de Stelling van Amsterdam de beschikking over 4 aangespannen batterijen voor het afslaan van stormenderhandsche aanvallen. Wordt aan elken Sectorcommandant in die stelling de be-

schikking gegeven over 1 dergelijke batterij, dan is een afdeelingstaf onnoodig; wordt er de voorkeur aan gegeven de 4 batterijen vereenigd beschikbaar te houden achter het meest waarschijnlijke aanvalsfront, dan ware een afdeelingstaf te formeeren uit de aan de K. M. A. verbonden artillerie-officieren.

Omtrent de oorlogsorganisatie en de vredesorganisatie van het 7de Bataljon gelden soortgelijke overwegingen als voor het 4de Bataljon.

In vredestijd zouden de officieren van het 4^e en 7^e Bataljon Vesting-artillerie gerechtigd moeten zijn tot het houden van een dienstvaard; de overige voor oefening benoodigde paarden (tot een minimum vast te stellen) zouden moeten worden geleverd door de treinafdeelingen van het 1^e, 2^e en 3^e Regiment Veldartillerie, waartoe deze eene kleine uitbreiding zouden moeten verkrijgen ¹⁾. De stukrijders zouden bij de in Utrecht, 's-Gravenhage en Breda in garnizoen liggende veldbatterijen moeten worden afgericht. Naar mijne bescheiden meening zou op deze of dergelijke wijze de zoolang begeerde organisatie onzer bereden positie-artillerie zonder groote kosten tot stand gebracht kunnen worden. Zij zou bovendien den band tusschen de officieren onzer veld- en vesting-artillerie kunnen versterken. Te Utrecht, 's-Gravenhage en Breda zouden op die wijze gemengde garnizoenen van veld- en vestingartillerie ontstaan, die zich bijzonder zouden leenen tot het over en weer detachereen om elkanders bijzonderen dienst te leeren kennen. De voor de officieren onzer bereden artillerie zoo ongewenschte tijdelijke overplaatsingen bij de vestingartillerie, zouden geheel hunne schaduwzijde kunnen verliezen, wanneer elk regiment veldartillerie in nauwe aanraking kwam met een bataljon bereden positie-artillerie. Een geenszins uitgesloten verdediging onzer onafhankelijkheid tegen eenen overmachtigen vijand, die ons zoowel van de zee- als van de landzijde aanvalt, kan naar mijne onwrikbare overtuiging, nimmer *door het Veldleger alleen buiten* de Vesting Holland worden gevoerd, doch zal al vrij spoedig na de mobilisatie overgaan in eene *actieve* verdediging van die reusachtige Vesting, waarbij de niet bereden vestingartillerie eene groote rol zal spelen in en om de permanente steunpunten voor den vestingoorlog, doch in welk uitgestrekt gebied eene *nog grootere* rol gespeeld zal moeten worden door het Veldleger, geoefend en gewapend voor den oorlog in polder- en duinterrein. Met het oog op den taaien weerstand, die geboden zal moeten en kunnen worden, acht ik het nog steeds ongewenscht scheiding te brengen in het officierkorps der bereden en der niet bereden

¹⁾ Ik heb hier het door Duitschland gegeven voorbeeld voor oogen. Aldaar bestaan ten behoeve van de zware artillerie van het veldleger 9 detachementen met bespanningen en wel bij het IIIe, IVe, VIe, VIIIe, XVe, XVIe, XVIIe en XVIIIe Pruisische en het I^e Beiersche korps, elk één. De detachementen worden genomen uit de treinbataljons van diezelfde legerkorpsen en tellen op voet van vrede: 1 officier, 48 onderofficieren en minderen, 12 rij- en 42 trekpaarden van zwaar slag (Bulletin de la Presse van 15 October 1901).

artillerie; de positie-artillerie is mijns inziens de onloochenbare trait d'union.

Tot zooverre mijne bijdragen tot de reorganisatie onzer vestingartillerie. Zij zouden vermoedelijk mijne studeerkamer niet verlaten hebben, als de Luitenant VAN ESSEN mij niet andermaal „in het geweer” had geroepen in De Militaire Spectator van October jl. De 1ste Luitenant VAN ESSEN gelieve het bovenstaande te beschouwen als mijn antwoord op zijne vraag: „Waar moeten de bespanningen en stukrijders vandaan komen?” Ik ben mij niet bewust ooit aanleiding gegeven te hebben tot de dwaze onderstelling, dat de vestingartillerie *plotseling* zou moeten optreden als veldartillerie... enz. (Zie: De Militaire Spectator 1901, blz. 800).

Uit de talrijke vragen, door genoemden luitenant in zijn jongste Spectator-artikel gesteld, koos ik ter beantwoording die, welke een antwoord mijnerzijds *noodig* maakten, in het belang der zaak. Voor de juiste waardeering zijner aanvallen op mijn *persoon* — aldus meen ik enkele zijner vraagteekens te mogen noemen — bepaal ik mij tot de volgende opmerkingen.

Niet dan *na daartoe* door den 1sten Luitenant VAN ESSEN in het Militair Weekblad van 2 en 9 Mei 1901 *gesommeerd te zijn*, ben ik er toe overgegaan met Z.W.E.G. in debat te treden over het zoogenoemde lichtere veldgeschut. In de Nos. 24 tot en met 36 van denzelfden jaargang van het Militair Weekblad heb ik het door mij ingenomen standpunt in den breede uitgemeten en vermeden het ontleedmes te zetten in van E.'s brochure over „Bewapening en Organisatie der Nederlandsche Veldartillerie”. Ik voorzag namelijk, dat zulk eene ontleding zou uitloopen op een personenstrijd en waarschuwde daartegen (blz. 94 van het Militair Weekblad 1901), doch tevergeefs.

Tevergeefs bracht ik op blz. 109 van denzelfden jaargang in het midden, dat mijn drukke werkkring mij niet veroorloofde steeds klaar te staan voor de beantwoording van artikelen des Heeren VAN ESSEN, waarin hij den nagenoeg voldongen strijd over „welk kaliber?” opnieuw mocht willen aanblazen. Wel zeide ik aan het slot mijner artikelen, dat ik mij niet vleide met de hoop, dat het door mij aangevoerde geen tegenspraak zou ontlokken, doch ik meende te kunnen verwachten, dat die tegenspraak zich zou bepalen tot het werpen van meer licht op de vraag: „welke beweegbaarheid?”, zonder nieuwe aanvallen op „den eenzijdigen ballisticus”.

IJdele hoop! Op blz. 801 van De Militaire Spectator schrijft Z.W.E.G. „Alhoewel ik mij op ballistisch gebied verre de mindere gevoel van den Kapitein DELL moet ik toch verklaren..... en in hetgeen nu volgt vindt de Luitenant VAN ESSEN het *noodig* mij een lesje in de ballistiek te geven. Ik had van den Heer VAN ESSEN meer doorzicht bij het lezen van het door mij geschrevene mogen verwachten. Z.W.E.G. had zich, alvorens in ironischen toon te vervallen, behooren te herinneren, dat het op blz. 802 in De Militaire Spectator sub 1—5 gegeven lijstje eenigs-

zins meer uitgewerkt door mij in het bijzijn van Z.W.E.G. is behandeld (Verslagen Krijgswetenschap 1900—1901, blz. 315 e. v.) en dat ik daarbij blijken heb gegeven goed gelezen te hebben hetgeen in de Verslagen Krijgswetenschap 1898—'99 op blz. 101 is te vinden. Hij had voorts moeten inzien, dat ik in het Militair Weekblad de uitwerking van het enkele schot niet *alleen*, doch „*globaal*” beoordeelde naar het arbeidsvermogen van het projectiel aan de monding en dat ik dit laatste gegeven als punt van uitgang nam, omdat het zoo nauw verband houdt met de moeilijkheid der affuitconstructie.

Ten aanzien van den — volgens den 1sten Luitenant VAN ESSEN — onnatuurlijken, doch op historische gronden rustenden eisch — dat de uitwerking per schot niet geringer zij dan die van het kanon van 8 cM. St., bevind ik mij in goed gezelschap, namelijk in dat van den Luitenant-Generaal H. ROHNE (Kriegstechnische Zeitschrift 1898, blzn. 9—22). Al is het nu — na mijne in Krijgswetenschap gehouden voordracht — bekend geworden dat het gelukt is een kanon van 7 cM. te construeeren, waarbij de uitwerking van het enkele G.K.T.-schot minstens even groot zoo niet grooter zal zijn dan bij het kanon van 8 cM. St., dan ligt daarin nog geen reden, om afstand te doen van een met goed gevolg beproefden vuurmond van 7.5 cM., waarbij de uitwerking van het G.K.T.-schot *nog zooveel grooter is*, terwijl het gewicht van het afgelegde, zoowel als van het marschvaardige stuk bij het EHRHARDT-kanon M. 1900 belangrijk minder is dan bij 8 cM. St.!

Ten slotte nog dit. Er moet eenmaal een einde komen aan het tusschen den 1sten Luitenant VAN ESSEN en mij ontstane twistgeschrijf. Ik gun Z.W.E.G. gaarne het laatste woord als hij dit mocht verlangen, doch *mijn laatste woord* in deze zaak is het volgende. Terwijl ik van het kaliber van 7.5 cM. geen millimeter en van het projectielgewicht van 6,5 KG. geen gram heb laten vallen (Nieuw project II is *wel*, doch nieuw project I is *niet* van mij!), is de 1ste Luitenant VAN ESSEN al strijdende van het kaliber van 57 mM. gekomen totdat van 70 mM. en van het projectielgewicht van 2,73 KG. op 5 KG.; wiens uitgangspunt bleek nu het sterkste?

De 1ste Luitenant VAN ESSEN heeft niet alleen *vergeten*, dat hij oorspronkelijk ijverde voor een soort „pom-pom” bij de veldartillerie, of hoogstens een kanon van 6 cM. *zonder granaatkartetsen*, hij heeft ook *geleerd* dat zijne vrees voor de *meest grillige springpunten der G.K.T. na het regelen der tempeering* even overdreven is als de verwachting *dat de kanonnier, aan zichzelf overgelaten, zal gaan zoeken naar het verdeelstreepje op den sasring* ¹⁾.

¹⁾ Vergelijk Verslagen Krijgswetenschap 1900—1901, blz. 352, met De Militaire Spectator 1901 blzn. 793—805, meer in het bijzonder noot (1) op blz. 803, waarbij nog mijnerzijds wordt herinnerd, dat de kans op eene goede tijdbuis en op eene behoorlijk waarneembare springwolk toeneemt met het projectielgewicht, dus indirect ook met het kaliber.

Kwam de 1ste Luitenant VAN ESSEN èn ten aanzien van ons verschil over het kaliber èn ten aanzien van ons verschil over het projectielgewicht *mij voor meer dan $\frac{2}{3}$ tegemoet*, hij eindigt met — half gewonnen? — voor eene *hetzij dan gedeeltelijke bewapening* onzer veldartillerie met eenen lichter vuurmond te pleiten. Zou het, zoo vraag ik ten slotte, niet beter zijn het eenheidskaliber bij de veld- en rijdende artillerie te handhaven en het lichtere veldkanon, zoowel als de zwaardere veldhouwitser te doen bedienen door de vestingartillerie, mits deze door de organisatie eener bereden positie-artillerie — in den geest als hieroven door mij schematisch werd aangegeven — in staat worde gesteld als vierde wapen van het Veldleger op te treden?.....

Breda, December 1901.

F. DELL.

Scheiding van het dienstvak der Militaire Administratie in twee dienstvakken: „de Intendance en de Militaire Administratie” is in ’s lands belang dringend noodig.

Onder bovenstaand opschrift komt, in de Februari-aflevering van dit Tijdschrift, een artikel voor, hetwelk de strekking heeft aan te toonen, dat 's lands financieele belangen door eene volkomen scheiding van de Intendance en de Militaire Administratie zullen worden gebaat.

Tot dit doel bedient de schrijver van bedoeld artikel zich van een voorbeeld eener begane onregelmatigheid op comptabel gebied, nl. het verrekenen van herstellingskosten der lijfgoederen van mindere militairen onder de uitgaven voor waschloon van deze artikelen. Deze onregelmatigheid nu zou op rekening van de Intendance moeten worden gesteld, omdat bedoelde wijze van verrekening destijds door den toenmaligen Hoofdintendant aan de korpsen werd opgedragen.

Hij zegt hiervan: „eene dergelijke, verder hier niet te qualificeeren „handeling had niet kunnen vóórkomen, indien de kwartiermeesters „een eigen chef hadden gehad”. En verder: „het ware te bezien ge- „weest, of in dat geval iemand hunner zijne medewerking daartoe zou „hebben verleend”.

De onderstelling, dat de onbekende schrijver Y., even als steller dezes, behoort tot dat gedeelte van het dienstvak der Militaire Administratie, hetwelk zeer terecht naar verbetering van positie uitziet, is zeker niet te gewaagd. Dit aannemende, behoefde het den schrijver niet onbekend te zijn, dat de maatregel, door hem eene verderfelijke wijze van verantwoording genoemd, nimmer op eigen gezag door den toenmaligen Hoofdintendant kan zijn genomen, doch bedoelde Opper-officier, in deze, de uitvoerder moet zijn geweest van bevelen, welke hem deswege van hoogerhand zijn gegeven.

Het is ons bekend, dat die bevelen ook inderdaad door het Departement van Oorlog zijn gegeven; en dit niet alléén, maar ook, dat de gewraakte maatregel is getroffen, op voorstel van de Afdeeling, aan het hoofd waarvan een kwartiermeester was geplaatst.

Indien men van meening mocht zijn, dat ten gunste eener scheiding nog niet het laatste woord uit ons midden behoeft te zijn opgegaan,

het zij zoo; men neme dan echter zijn toevlucht tot deugdelijker middelen en zoek niet, zooals Y., zijn heil in eene voorstelling van zaken, die strijdig is met de werkelijke toedracht.

's-Gravenhage, 28 Febr. 1902.

X.

DUPLIEK.

Dat de toenmalige Hoofdintendant niet op eigen gezag heeft gehandeld, kan ik niet aannemen, want dan zou die autoriteit dit wel hebben doen uitkomen in zijne ter zake gegeven aanschrijvingen en zulks om daardoor tegenover de uitvoerders verantwoord te zijn.

Aannemende echter, dat het zoo is, had hij dan als inspecteur, *wiens dienstverrichting omvat al hetgeen in verband staat met het voeren der administratie over de korpsen*, zich niet met hand en tand moeten verzetten tegen eene dergelijke wijze van verantwoording, vooral ook, waar, ingevolge zijn opdracht, de reeds gesloten contracten voor het *wasschen* van lijfgoederen moesten worden veranderd in ondershandsche overeenkomsten?

Laat X. mijn artikel nog eens met aandacht lezen, dan zal hij tot de bevinding komen, dat het voorbeeld door mij is genomen tot staving van de bewering, dat zij, die belast zijn met den aankoop van levensmiddelen, enz., of met het sluiten van contracten of overeenkomsten, niet tevens belast moeten zijn met de contrôle of met het toezicht daarover. Ook dan zal het hem duidelijk worden, dat het tot recht begrip der zaak noodig ware geweest verder te citeeren; juist op den zin, die volgt komt het aan.

De beschuldiging, alsof ik mijn toevlucht heb genomen tot niet deugdelijke middelen en mijn heil heb gezocht in een voorstelling van zaken, strijdig met de werkelijke toedracht der zaak, werp ik dan ook verre van mij en mijn vaste overtuiging blijft, dat scheiding alleen verandering in den bestaanden, onhoudbaren toestand kan brengen.

Y.

Boekbeoordeeling.

Aanschouwelijke voorstelling van een infanterie-aanval, door
J. D. GREVINCK, *Kapitein bij het 1ste Regiment Infanterie.*
VINCENT LOOSJES, *Haarlem*, 1901.

Zoals uit den hierboven geplaatsten titel kan worden gezien, heeft bij VINCENT LOOSJES van de hand van Kapitein GREVINCK eene aanschouwelijke voorstelling van een infanterie-aanval het licht gezien.

Het is na kennismeming en bestudeering van deze voorstelling, dat wij met overtuiging kunnen verklaren dat de grondgedachte, die bij de samenstelling heeft voorgezeten, zoowel als de wijze, waarop deze in beeld is gebracht, ons uitermate gelukkig voorkomen.

De samensteller heeft zich ten doel gesteld ons in vogelvlucht-perspectief een beeld te geven van een aanval op eene verdedigende stelling, in niet al te grooten stijl, maar toch van zoodanigen omvang, dat ook een commandant van een regiment infanterie daaraan nog iets hebben kan, en zulks niet op een denkbeeldig terrein, maar op een werkelijk bestaand gedeelte van het oefeningsveld in de nabijheid van zijne garnizoensplaats.

Moge 't nu ook al waar zijn, dat voor hen, die dat terrein niet kennen, de voordeelen der plaatselijke bekendheid wegvallen, voor het welslagen van de voorstelling was het nuttig een bestaand terrein te nemen, omdat men zodoende zichzelf en de voorstelling geen geweld behoefde aan te doen, zooals zoo menigmaal bij gebruikmaking van denkbeeldig terrein het geval is.

De onderstelling, waarvan de samensteller is uitgegaan was de volgende: Een westpartij sterk 1 regiment infanterie van 4 bataljons, twee batterijen veldartillerie, een eskadron cavalerie en een sectie verbandplaatsafdeeling, die naar het oosten oprukt, stuit op een oostpartij, ter sterkte van twee bataljons infanterie, een batterij veldartillerie en een kwart eskadron cavalerie, tengevolge waarvan zich een gevecht ontspint.

Dit thema nu is nader uitgewerkt: *geheel* op een overzicht, genaamd: „troepenopstelling”; *ten deele* in het „vogelvlucht-perspectief”, met ver-groote medaillons van twee momenten, die op het perspectief niet goed zichtbaar zijn en toch nader bekend dienden te worden gesteld. Schrif-telijke ophelderingen verduidelijken het geheel.

Wij hebben deze plaat nauwgezet en tot in al hare details bestu-deerd, met de reglementen en voorschriften in de hand, en kunnen —

het zij met genoeg gezegd — niet anders verklaren, dan dat door den Kapitein GREVINCK een in alle opzichten nuttig werk is verricht, dat in belangstelling en waardeering wint, naarmate men er meer op tuurt en er nader kennis mede maakt. Geen enkel detail is verwaarloosd; alles, wat bij den aanval te onderscheiden valt, komt er op voor en is zoo ongezocht en artistiek gegroepeerd, dat wij er ons werkelijk in hebben verlustigd.

Voor alle militairen, van wat rang of graad ook, vormt deze plaat een nuttige voorlichter en wegwijzer, en wij spreken dan ook de verwachting uit, dat zij weldra in veler handen komen en menige officiers-, onderofficiers- en soldatenkamer versieren moge.

R.

Stenografie voor iedereen, door A. W. GROOTE.
Derde, vermeerderde druk.

In dezen nieuwen druk zijn eenige goede veranderingen (op welke wenschelijkheid ook in dit Tijdschrift de aandacht is gevestigd) te constateeren, als: de opmerking omtrent de lusvorming bij *i* (blz. 11), omtrent het schrijven van *x* (blz. 15), omtrent de volkomen *u* (blz. 16). Voor de verbindingen *nr* en *lr* (blz. 20) worden nieuwe vormen gegeven. Toch: de verbinding voor *lr* is wel logischer, maar tevens omslachtiger geworden; de verbindingslijn tusschen *p* en *n*, in den eersten druk niet aangegeven, wordt een korte *i* (blz. 20); de schrijfwijze *examen* (blz. 34) komt ons bepaald fout voor, in verband met al. 2 op blz. 15. De drukfout, blz. 28, waar boven *wordt* en *worden* het cijfer 2 staat, in plaats van 12, zal voor menig een aanleiding zijn tot aanvankelijk niet-begrijpen. Blz. 34 voegt Schr. een niet in den eersten druk voorkomenden zin toe, die geenszins zoo onschuldig is, als hij er uitziet: „Wil men....., dan kan men deze pagina ongelezen laten.” Maar wie pag. 34 ongelezen laat, hoe moet die nu „ortografisch juist” schrijven, waartoe de middelen op die pag. worden aangegeven?!

Het gebruik van gedeeltelijk nieuwe cliché's, de voorbeelden, waarmede deze druk „vermeerderd” is, de recapitulatie van de verbindingen (blzn. 19 en 20) zullen nieuwen beoefenaars goede diensten bewijzen.

Voor een eventueelen herdruk vestigen we nog de aandacht op het volgende: Met de lusvorming is 't in de voorbeelden nog niet richtig (vergelijk *pin*, *bid*, *pit*, op blz. 11, met *vilt*, *vil*, *pil*, op blz. 13, en *bitter*, op blz. 29); de alleenstaande *u* en *j* worden met, de dito *h* zonder ophaal geschreven; de korte *i* is o.a. in *wind*, *zing* (blz. 21) te lang, in *zing* b.v. even lang als de lange *ie* in *niet*, daarboven. Ook mocht Schr. den zin aan den voet van het formulier, blz. 43, uit een taalkundig oogpunt, wel eens geheel herzien.

De uitgever deed alles wat hij kon. De prijsverlaging tot f 0.50 zal het debiet van 't boekje zeker niet schaden.

Reporterschrift, vervolg op „Stenografie voor iedereen”, door A. W. GROOTE.

Voor een uitvoerige critiek is dit Tijdschrift niet de plaats; eenige losse opmerkingen omtrent het verkortingsysteem mogen hier echter volgen: Met genoegen merkten we op het prijsgeven der verdikkingen; Schr. schrappe gerust de ontboezemingen daarover op de blzn. 95—97. Jammer, dat ook de hoog- en laagplaatsing niet is kunnen vermeden worden; men oordeele: schrijft men de verkortingen voor *gij, met, niet, te, is, wel, steeds, ook, ons, waar, u* een tikje te hoog ten opzichte van de schrijflijn, dan leest men achtereenvolgens *toch, moet, nooit, tot, in, zal, moest, over, of, wordt, zou*; hoe lastig bij het maken van een minuut e.d.! Voor *toch* en *doch*, *dadelijk* en *onmiddellijk, niettemin* en *niettegenstaande* dezelfde verkortingen; bepaald schadelijk is dit niet, maar is 't wel noodig? *Onmiddellijk* ware, op de gewone wijze verkort, nauwelijks langer geworden. Het zooveel mogelijk weglaten van den „te langen tweeklank ij (ei)” is zeer te prijzen (blz. 38); niet minder de bekentenis, dat de wijze, waarop *is, weer, wel* zijn verkort, „een fout is” (blzn. 41—42). Handig vinden we de verkorting voor *nk* in *linker, bank*, enz., waarvan 't echter jammer is, dat een letterteeken wordt ingevoegd, dat niet in 't onverkorte woord voorkomt. Vaste verkortingen voor woorden als *lijn, letter*, enz., komen ons misplaatst voor; ze mogen Schr. in dit werkje besparing geven, het zijn geen „veel voorkomende woorden”, als waarvan Schr. gewaagt op blz. 70. Voor verscheidene wèl veel voorkomende woorden daarentegen troffen we geen vaste verkortingen aan. Handig is de verkorting voor de achtervoegsels *ig, tig, dig*, schoon daardoor het aantal „ineenvloeiingen” (welke, uit een practisch oogpunt, onze sympathie niet hebben) vermeerderd wordt; kort zijn die voor *schap, baar*. Dat voor *veel* en *weer* vormen worden gegeven, die anders zijn dan in „Sten. voor iedereen”; dat voor het werkw. en het voorn.w. *zijn* verschillende verk. worden geleerd en niet b.v. voor het bijv.n.w. en het voorn.w. *waar*, is niet te motiveeren; dat *kan* en *kunnen* beide tot *ka* worden verkort, niet te verdedigen; *was* en *waren* tot een streepje, dat op zichzelf niets beteekent, zeer afkeurenswaardig.

Wat voor de verk. met hoog- en laagplaatsing in 't bijzonder geldt, geldt voor 't geheele systeem: het voortdurend achtgeven op de schrijflijn eischt te veel van de aandacht en werkt dus remmend op de snelheid; „het is niet noodig”, zegt Schr.; doch dat gaat niet aan, als men 't steeds doceert en... zelf doet. Er zijn ook wel redenen voor, o.a. 't geringe onderscheid tusschen de klinker-afmetingen (men vergelijkte b.v. *o* en *a* in *Holland* op blz. 16 en *oo* en *aa* in *roojaal* op blz. 60, het laatste niet orthografisch!). Zwak maken deze het systeem, vooral nu ze in het verk. schrift herhaaldelijk voorkomen, aan geen van beide of slechts aan één zijde aangeleund; in 't oog loopend zijn Schr.'s pogingen om die alleenstaande klinkers duidelijk te doen zijn.

Maar... dit werkje is geschreven voor hen, die „Sten. voor iedereen”

kennen; en *die* mogen er tevreden mee zijn: we geven Schr. gaarne den lof, dat hij, in 't kader van zijn stelsel, reeds veel van zijn verk. systeem gemaakt heeft. Wie onder de beoefenaars van GROOTE's schrift het ernstig met de stenografie meent en niet denkt, dat hij, met de kennis van „Sten. v. ied.” gewapend, „Stenograaf” op zijn kaartje mag laten drukken, moet „Reporterschrift” dadelijk ter hand nemen. Hij leze eerst blz. 104 en behoude daaruit het goede; trekke zich niets aan van de zonderlinge beschouwingen over kort, korter, nog-kortere en nog-ereiskortere schrift, door 't heele boekje heen, noch van de zonderlinge waarschuwing, dat „verkortingen het leven verkorten” (blz. 34) en „dat men zich voor overdrijving dient te wachten” (blz. 71) in 't toepassen n.b. van o.i. zeer practische en onmisbare verk., aan de bespreking waarvan 8 blzn. worden besteed; sla blz. 84 over; doch neme overigens uit 't geheele boekje, wat in de lange, lange „verklaringen” zake-lijk is; is dat na de noodige oefeningen „in zijn vleesch en bloed overgegaan” (blz. 58), dan heeft hij... *den eersten stap* gedaan op den weg naar „het hoogste”.

Schr. geeft den lezers zelf den raad „zich niet te bekommeren om de gebreken in zijn werk”. Dit is niet overbodig: dat *schrift* verkort wordt tot *srift*, ook in 't onverk. schrift, wordt nergens geleerd, terwijl we naast *srok*, blz. 79, vinden *verschrikt*, blz. 80; blz. 72 lezen we *onwettig* voor *ongewettigd*; van 't begin tot 't eind worden verk., die nog niet geleerd zijn, wèl, die wèl geleerd zijn, niet gebezigd; in 't onverk. (linker) gedeelte tal van woorden, ja geheele regels, in verk. schrift; in 't woord *matig*, blz. 15, is Schr. teruggeschrokken, voor de consequentie van z'n eigen leer, enz. Waarom onveranderlijke woorden als b.v. *achter* eerst een weinig, later méér verkort? Eerst moet de vorm *ager* „in 't vleesch en bloed” overgaan en later daarin verdrongen worden door den vorm *gr*! Vergelijking van onverk. en verk. vormen voor *waaruit*, blz. 79, en *hieruit*, blz. 81, leert ons, dat Schr. 't met zichzelf oneens is over de verbinding van de verk. voor *uit* aan de voorafgaande *r*; in den onverk. vorm voor *waaruit* lijkt die verbinding ons juist, schoon niet 't kortst....

Het stelsel STEGER (Kamer-Stenografie) werd eerst in een leerboek uitgegeven, toen 't reeds langen tijd de vuurproef had doorstaan. Deze wijze, de eenige goede, om Nederland met een stenografisch stelsel te verrijken, raakt, helaas! in onbruik. Men moge het woord Stenografie vertalen, hoe men wil, de zaak moet blijven, wat men er sinds eeuwen pleegt onder te verstaan „het middel om 't gesproken woord te volgen”. Zg. „volschriften” kunnen slechts de grondslag zijn van een „Stenografie”. De Hr. GROOTE beloofde dan ook in een vervolg-werk „de middelen te zullen aangeven om de redevoeringen *zelfs van vlugge sprekers* te kunnen weergeven” en zijn „Reporterschrift” moest ons geven een „Stenografie”. Doch.... dat doet 't niet; *het is onmogelijk blz. 104, vrij snel voorgedragen, zóó te stenografeeren, als op blz. 103 is weergegeven.*

Ware de Hr. GROOTE zelf stenograaf, hij moest dit weten. De vele

en groote moeilijkheden, door den stenograaf te overwinnen, leert men slechts kennen „op het terrein”. Het goede voorbeeld van den Hr. STEGER is door den Hr. GROOTE niet gevolgd, evenmin als door den Hr. RIËNTS BALT. De laatsten gaven een „volschrift”, vóórdat zij een verkort schrift hadden, dus vóórdat zij proefondervindelijk de mogelijkheid hunner „Stenografie” hadden vastgesteld, dit aan anderen overlatend! En al mogen zij zelf eens *stenograaf* worden, de groote fout, dat zij het niet waren, vóór zij hun werk aan 't publiek gaven, blijft.

Het is onze overtuiging, dat — had de Hr. GROOTE de publicceering van zijn stelsel à la STEGER geregeld — veel daarin anders zou zijn geworden, dan het nu is.

Ter aankondiging ontvangen:

Nederlandsche Staatswetten. SCHURMAN'S editie N°. 11. Wet van den 19^{en} Augustus 1861 (*Stbl.* N°. 72), betrekkelijk de Nationale Militie, zooals deze laatstelijk is gewijzigd bij de Wet van 24 Juni 1901 (*Stbl.* N°. 159) en bij besluit van den 17^{en} September 1901 (*Stbl.* N°. 212), in zijn geheel in het Staatsblad is geplaatst (Militiewet 1901). Met aantekeningen, besluiten ter uitvoering en alphabetisch register, door P. H. JORDENS, Hoofdcornmissies ter Provinciale griffie van Overijssel. *Zwolle*, 1902. W. E. J. TJEENK WILLINK. Prijs f 0.50.

Aanschouwelijke voorstelling van een Infanterie-aanval, door J. D. GREVINK, Kapitein bij het 1ste Regiment Infanterie. *Haarlem*, 1901. DE ERVEN LOOSJES.

Herinneringen aan de Groote Najaarsmanoeuvres der 3de Divisie Infanterie in Zuid-Limburg in 1901, op populaire wijze medegedeeld door een „Specialen Verslaggever”. Met portretten en schetskaartjes. *Maas-tricht*, 1902. BOOSTEN & STOLS.

Kazerne-Toestanden. Resultaat van de circulaire der A. M. P. V., waarvan de beantwoording door de militaire autoriteiten werd verboden. *Rotterdam*, 1902. MASEREEUW & BOUTEN, Uitgevers. Prijs 30 cent.
